

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “ธนาคารความดีกับการพัฒนาชุมชน” จำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงบริบทโดยรวมของชุมชน อาทิเช่น ประวัติความเป็นมา ลักษณะทางกายภาพของชุมชน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และวัฒนธรรมเป็นต้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงภาพรวมของชุมชนและเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ชุมชนต่อไป ผู้ศึกษาขอเสนอเนื้อหา ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน

ประวัติความเป็นมาของบ้านหนองขุย

หมู่บ้านหนองขุย ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน เดิมมีการปกครองขึ้นอยู่กับตำบลดอนเจดีย์ มีประวัติเล่าต่อกันมาว่าเมื่อครั้งสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ซึ่งได้ทรงทำการยุทธหัตถีกับพม่าผ่านบริเวณบ้านดอนเจดีย์นั้น ณ บริเวณพื้นที่บ้านหนองขุยแห่งนี้เคยใช้เป็นที่พักทัพพุดคุยปรึกษาราชการกันในการที่จะกระทำการรบ ซึ่งพื้นที่แห่งนี้มีกอไผ่จำนวนมากล้อมอยู่รอบหนองน้ำ ชาวบ้านทั่วไปจึงเรียกพื้นที่แห่งนี้ว่า “หนองคุย” (พุดคุย) ต่อมาได้มีประชาชนชาวบ้านมาถากถางพื้นที่เพื่อใช้ในการทำนาทำไร่กันมากขึ้น จึงได้ปลูกกระต๊อบข้างนาเพื่ออาศัยพักแรมหลบนอน จนมีชาวบ้านเพิ่มมากขึ้นจึงได้ตั้งเป็นหมู่บ้าน โดยใช้ชื่อว่าหมู่บ้าน “หนองคุย” แต่เนื่องจากสำเนียงการพูดของท้องถิ่นเหนือจึงทำให้คำพูดนั้นเพี้ยนจากคำว่าบ้านหนองคุยกลายมาเป็น หนองขุย (ซึ่งตรงตามสภาพพื้นที่ ที่มีหนองน้ำ กอไผ่ ขุยไผ่เดือนและขุยไผ่จำนวนมาก) มาจนกระทั่งทุกวันนี้ ต่อมาได้มีการแบ่งเขตการปกครองขึ้นใหม่แยกจาก ตำบลดอนเจดีย์ มาเป็นตำบลหนองสาหร่าย เมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2535 โดยบ้านหนองขุยตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

บ้านหนองขุยมีผู้ใหญ่บ้านที่ปกครองดูแลหมู่บ้านคือ

1. ผู้ใหญ่ฤทธิ์ สมคิด
2. ผู้ใหญ่แจ่ม จิตนิยม
3. ผู้ใหญ่มั่ง สมคิด

4. ผู้ใหญ่แต่ สมคิด
5. ผู้ใหญ่เทียม จานแก้ว
6. ผู้ใหญ่จอง ใจชุ่ม
7. ผู้ใหญ่ทองหล่อกระต่ายทอง
8. ผู้ใหญ่พลวัติ วรรณะ (คนปัจจุบัน)

มีนายชนะ สุขพรหม เป็นกำนันคนแรก นายชะลอ สมคิด เป็นกำนันคนที่สอง และ
นายพิสิษฐ์ ไรจน์ชัยเกษม เป็นกำนันตำบลหนองสาหร่าย (คนปัจจุบัน)

คำขวัญหมู่บ้านหนองขุย

พ.ศ. 2540-2548

คนใจงาม

เกษตรกรรมคู่บ้าน

สืบสานประเพณี

สามัคคีคู่อำเภอ

พ.ศ. 2549-ปัจจุบัน

คนใจงาม

เกษตรกรรมคู่บ้าน

ศาลเจ้าแม่เบิกไพร

หลากหลายสวัสดิการ

ธนาคารชุมชน

ข้อมูลทั่วไป

1. ที่ตั้งของหมู่บ้าน

บ้านหนองขุย ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอพนมทวน ระยะห่างจากที่ว่าการอำเภอพนมทวน ประมาณ 15 กิโลเมตร อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของตัวจังหวัดกาญจนบุรี ระยะห่างจากตัวศาลากลางจังหวัดกาญจนบุรี ประมาณ 20 กิโลเมตร อยู่ทางทิศตะวันตกของที่ทำการเทศบาลตำบลหนองสาหร่าย ระยะห่างประมาณ 2.5 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเขตรับผิดชอบของสถานีอนามัยบ้านสระลุมพุก ตำบลหนองสาหร่าย ระยะห่างจากหมู่บ้านถึงสถานีอนามัยเป็นระยะทาง ประมาณ 2 กิโลเมตร หมู่บ้านมีเนื้อที่ 4.07 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,549 ไร่

2. อาณาเขตติดต่อ

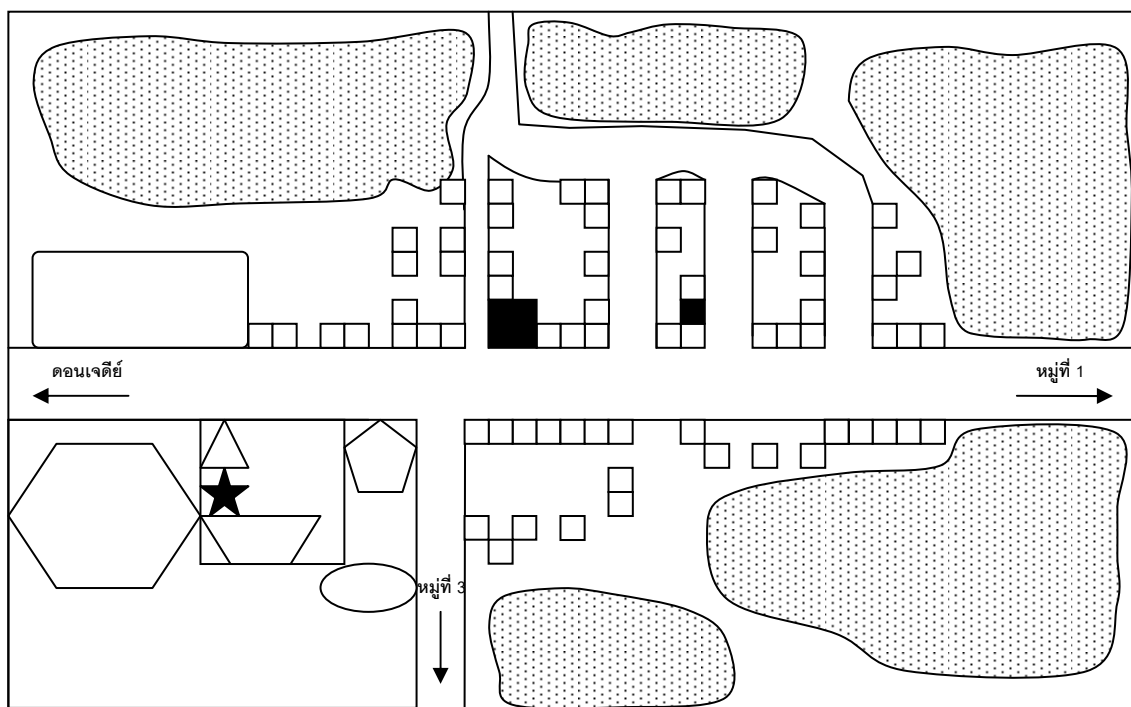
ทิศเหนือ ติดต่อกับ หมู่ที่ 4 บ้านหัววัง ตำบลดอนเจดีย์

ทิศใต้ ติดต่อกับ หมู่ที่ 3 บ้านหนองปรึก ตำบลหนองสาหร่าย

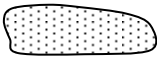
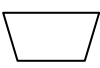
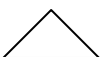
ทิศตะวันออก ติดต่อกับ หมู่ที่ 1 บ้านสระลุมพุก ตำบลหนองสาหร่าย หมู่ที่ 2
บ้านโกรกยาว ตำบลหนองสาหร่าย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ หมู่ที่ 1 บ้านดอนเจดีย์ ตำบลดอนเจดีย์ หมู่ที่ 2
บ้านดอนเจดีย์ ตำบลดอนเจดีย์

ภาพที่ 4.1
แผนที่บ้านหนองขุย

สัญลักษณ์

	บ้านเรือน		พื้นที่นา
	ศาลเจ้าแม่เบ็กไพร		วัดหนองขุย
	สถาบันการเงินชุมชนตำบล		ธนาคารความดี
	ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน		ศูนย์สาธิตการตลาด
	โรงเรียนบ้านหนองขุย		ร้านค้าชุมชน

ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

บ้านหนองขุยมีลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ ลักษณะดินเป็นดินปนทราย มีเนื้อที่ 2,549 ไร่ เท่ากับ 4.07 ตารางกิโลเมตร มีคลองส่งน้ำโดยรอบหมู่บ้าน โดยพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทางการเกษตรโดยแบ่งเป็น

พื้นที่นา 1,408 ไร่

พื้นที่ทำไร่ 790 ไร่

อื่น ๆ 351 ไร่

ลักษณะภูมิอากาศของบ้านหนองขุย แบ่งออกเป็น 3 ฤดู คือ

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม ถึง เดือนพฤษภาคม โดยอากาศจะร้อนและแห้งแล้งมากในช่วงเดือนมีนาคมและเมษายน โดยทั่วไปจัดว่าอากาศอยู่ในระดับร้อนแต่ไม่ถึงกับร้อนอบอ้าว ช่วงกลางวันจะยาวกว่าช่วงกลางคืน

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน ถึง เดือนตุลาคม โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ มีฝนตกชุกจนสามารถทำให้เกิดน้ำท่วมพื้นที่ทำการเกษตรบางส่วนได้ น้ำจะไหลบ่าลงสู่คลอง

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ถึง เดือนกุมภาพันธ์ รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ

ลักษณะทางกายภาพ

1. สภาพการตั้งบ้านเรือน

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของบ้านหนองขุย มีลักษณะการปลูกบ้านโดยเรียงไปตามถนนสายหลักของหมู่บ้านและมีลักษณะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเดียว ลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัย สภาพบ้านเรือน แบ่งได้ 3 ลักษณะ คือ บ้านเรือน จะเป็นบ้านในสมัยอดีตที่สร้างจากไม้โดยมีการสร้างแบบยกใต้ถุนสูง เพื่อความสะดวกในการเก็บผลผลิตทางการเกษตร หรือเพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจในช่วงเวลากลางวัน เนื่องจากบ้านยกสูงจะมีอากาศถ่ายเทสะดวก ลมสามารถพัดผ่านใต้ถุนบ้านก่อให้เกิดความเย็นสบายแก่ผู้อยู่อาศัย บ้านลักษณะที่สองคือ บ้านโรง จะเป็นบ้านที่ปลูกด้วยอิฐ บล็อก ปูน เป็นบ้านชั้นเดียวที่นิยมสร้างกันเพราะมีความสะดวกสบายในการหาซื้อวัสดุอุปกรณ์ แต่ถ้าหน้าร้อนอากาศจะร้อนมากเนื่องจากลมไม่สามารถพัดผ่านได้ บ้านในลักษณะที่สาม คือ บ้านโรงกับบ้านเรือนโดยในอดีตก็เป็นบ้านเรือนแต่พอกาลเวลาผ่านไปคนในบ้านมี

จำนวนเพิ่มขึ้นจึงจำเป็นที่จะต้องกันได้ทุนเพื่อทำเป็นห้องใช้สอยหรือไว้เป็นมุมเก็บของ ดังนั้นบ้านในลักษณะนี้ชั้นบนจะเป็นไม้ ชั้นล่างจะเป็นปูน

2. การคมนาคม

การเดินทางจากกรุงเทพมหานครไปสู่อำเภอพนมทวน เดินทางด้วยรถส่วนตัวใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 346 สายอำเภอกำแพงแสน-อำเภอพนมทวน เป็นถนนสายหลักที่ตัดผ่านเพื่อสะดวกในการคมนาคมและการขนส่งผลิตผลทางการเกษตร ส่วนการเดินทางด้วยรถโดยสาร มีบริการรถตู้จากอนุสาวรีย์ชัย ๔ ถึงจังหวัดกาญจนบุรี ราคาค่าโดยสาร 120 บาท โดยบอกคนขับรถโดยสารว่าลงตรงแยกบ้านหนองทราย หรือจะเดินทางด้วยรถโดยสารประจำทาง ซึ่งมีบริการที่สถานีขนส่งหมอชิตสายกรุงเทพ ๔ ถึงด่านเจดีย์สามองค์ ราคาค่าโดยสารรถประจำทางรถปรับอากาศชั้น 2 ราคา 80 บาท รถปรับอากาศชั้น 1 ราคา 104 บาท สำหรับถนนที่ใช้สัญจรภายในหมู่บ้านหนองซุยเป็นถนนลาดยางซึ่งเป็นถนนสายหลักของหมู่บ้าน สามารถติดต่อได้ทุกหมู่บ้านรวมทั้งติดต่อระหว่างหมู่บ้านถึงอำเภอและจังหวัด มีถนนคอนกรีตและถนนสายลูกรังภายในซอยของหมู่บ้านเพื่อให้มีการสัญจรไปมาอย่างทั่วถึง การติดต่อสื่อสารภายในชุมชนจะนิยมใช้รถจักรยานยนต์เป็นส่วนใหญ่ ถ้าหากจะต้องเดินทางเข้าไปในตัวจังหวัดกาญจนบุรีก็จะใช้รถยนต์ประเภทรถกระบะ ส่วนรถโดยสารจะมีรถสองแถวสีเหลืองให้บริการแต่จะมีเฉพาะตอนเช้าและตอนเย็น ถ้าจะเดินทางช่วงกลางวันจะต้องนั่งรถออกไปขึ้นรถที่ตำบลดอนเจดีย์ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านหนองซุยประมาณ 2 กิโลเมตร

นอกจากถนนสายหลักจากกรุงเทพมหานครที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีถนนสายอื่น ๆ ที่สามารถเป็นเส้นทางเข้าสู่บ้านหนองซุยได้ เช่น ทางหลวงจังหวัดสายบ้านดอนเจดีย์-บ้านรางกระต่าย, ทางหลวงจังหวัดสายบ้านสระลุมพุก-บ้านปลักเขว้า, เส้นทางเลียบคลองชลประทานอำเภอท่าม่วง-สองพี่น้อง เป็นต้น

3. ระบบสาธารณูปโภคในหมู่บ้าน

บ้านหนองซุยมีไฟฟ้าใช้มาตั้งแต่ ปี 2524 โดยครั้งแรกชาวบ้านเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเองทั้งหมด และมีประปาหมู่บ้านใช้อุปโภคบริโภคทุกหลังคาเรือน

4. สถานที่บริการในชุมชน

ร้านค้า	2 แห่ง
ร้านสถาบันการเงินชุมชน	1 แห่ง
ร้านซ่อมเครื่องยนต์	1 แห่ง
ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน/ห้องสมุดจำนวน	1 แห่ง
หอกระจายข่าว	1 แห่ง

ศาลากลางบ้าน 1 แห่ง

โทรศัพท์สาธารณะ 2 แห่ง

5. ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ คือ ที่ดินทำกิน แหล่งน้ำ ไร่ นา

ลักษณะทางสังคมและสถาบันทางสังคม

การอยู่ร่วมกันในสังคมของบ้านหนองขุยมีการตั้งบ้านเรือนอยู่ร่วมกันเป็นส่วนใหญ่ ความสัมพันธ์ภายในชุมชนเป็นแบบสังคมเครือญาติที่เหนียวแน่น มีความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันมีจิตใจโอบอ้อมอารีย์ ถ้อยทีถ้อยอาศัย พึ่งพาช่วยเหลือกันสูง แบ่งปันกัน การอยู่ร่วมกันในครัวเรือน ส่วนใหญ่จะมีเด็กและผู้สูงอายุอยู่ร่วมกันในครัวเรือน ตระกูลที่อาศัยในชุมชนแรกเริ่ม คือ ตระกูลสมคิด ตระกูลจิตนิยม ตระกูลวรรณะ ตระกูลมาลาพงษ์

1. ลักษณะประชากร

บ้านหนองขุย หมู่ที่ 4 ตำบลหนองสาหร่าย มีจำนวน 159 หลังคาเรือน มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 690 คน แยกเป็นเพศชาย 327 คน เพศหญิง 363 คน ความหนาแน่นของประชากร เฉลี่ย 1 : 167.32 (ตารางกิโลเมตร : คน)

ตารางที่ 4.1

โครงสร้างประชากรแยกตามกลุ่มอายุ

ช่วงอายุ	จำนวนคน
0-4 ปี	29
5-9 ปี	54
10-14 ปี	66
15-19 ปี	48
20-24 ปี	52
25-29 ปี	61
30-34 ปี	60
35-39 ปี	77
40-44 ปี	56

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ช่วงอายุ	จำนวนคน
45-49 ปี	44
50-54 ปี	50
ช่วงอายุ	จำนวนคน
55-59 ปี	26
60 ปีขึ้นไป	67

ที่มา: เอกสารข้อมูลชุมชนบ้านหนองขุย

ผู้นำชุมชนในปัจจุบัน

1. นายพลวัติ วรรณะ ผู้ใหญ่บ้าน
2. นายเฉลียว เสี่ยงสม ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
3. นายสำเนียง วรรณะ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
4. นายศิริโรฒ จิตนิยม รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลหนองสาหร่าย
5. นายอภิชาติ สมคิด สมาชิกสภาเทศบาล
6. นายพิเชษฐ ปุญญะอาคมกิจ สมาชิกสภาเทศบาล
7. นายราตรี มาลาพงษ์ สารวัตรกำนัน

2. ภาษา

ภาษาที่ใช้ในชุมชนส่วนใหญ่จะใช้ภาษาท้องถิ่นมีสำเนียงที่เป็นเอกลักษณ์ของคนหนองขุยเมื่อฟังแล้วจะรู้สึกแตกต่างจากสำเนียงของคนในตำบลอื่น ๆ ในพนมทวน หรือจะเรียกสำเนียงนี้ว่า “เหน่อหนองขุย” ซึ่งสำเนียงของที่นี่เวลาพูดคุยจะออกเสียงเหน่อคล้ายกับสำเนียงของคนในภาคใต้ ทำให้บุคคลภายนอกชุมชนหรือผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงานภายในชุมชนอาจจะฟังได้ยาก หรือคิดว่าคนที่อาศัยในชุมชนเองเป็นคนที่ย้ายมาจากทางภาคใต้แต่แท้ที่จริงแล้วคนในชุมชนเป็นคนหนองขุยโดยกำเนิด

3. ประเพณีและวัฒนธรรม

3.1 ประเพณีการรับขวัญข้าว

ชาวบ้านจะทำการในช่วงเดือนตุลาคม มีการกำหนดวันทำพิธีคือกระทำขึ้นระหว่างวันจันทร์หรือวันศุกร์แค่ 2 วันเท่านั้น ซึ่งช่วงนี้เป็นช่วงระยะเวลาที่ข้าวกำลังตั้งท้อง การทำขวัญข้าวจะต้องทำในช่วงเช้าจนถึงเที่ยงวัน ผู้ทำพิธีทำขวัญจะต้องเป็นผู้หญิง ซึ่งในช่วงเช้าวันที่ทำ

พิธีชาวบ้านจะเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ ประกอบด้วย ธงผ้าสี ในธงนั้นจะต้องมีผ้ามีแดงและขาวอยู่ปนด้วยโดยจะขาดมิได้ ข้าวปากหม้อ แกงปากหม้อ หมากพลู ขนมกระยาสารท และผลไม้ประเภทกล้วย ส้ม อ้อย และผลไม้รสเปรี้ยว เครื่องเซ่นอีกส่วนหนึ่งก็จะมี เสื้อผ้า สร้อยแหวน แป้งจันทร์ น้ำมันหอม และน้ำมันดีที่ทำในวันออกพรรษา นำไปรดต้นข้าว เพื่อจะได้ให้ต้นข้าวออกข้าวได้ง่าย ไม่มีโรคภัย จากนั้นจุดธูป เทียน พร้อมดอกไม้ แล้วพุดธูปเชิญแม่โพสพโดยใช้คำพุดต่อไปนี้ “แม่โพสพ แม่โพสพ แม่พ แม่มนิราห์ แม่จันทวี แม่ศรีสุตา เชิญแม่มาเสวยอาหารที่ลูกนำมาถวายในวันนี้ ลูกขอให้ข้าวของลูกออกดี ๆ รวงงาม ๆ ไม่มีโรคภัย ให้ได้รวงละหม้อกละมัด มัดละพื่น อันละเกวียน” จากนั้นเชิญแม่โพสพไปเที่ยวในงานบุญกฐินที่จัดขึ้นในที่ต่าง ๆ เป็นอันเสร็จพิธีในการทำขวัญข้าว จะกระทำเพียงวันเดียว และทำตามจำนวนนาที่ชาวบ้านมี

3.2 ประเพณีการยกธง

ประเพณีการยกธง สันนิษฐานว่ามีต้นกำเนิดมาจากเวียงจันทร์เป็นการทำบุญถวายผ้า เมื่อถึงประเพณีวันสงกรานต์ จะทำกันในวันสุดท้ายของวันสงกรานต์ ชาวบ้านจะนำผ้าที่หาได้ไม่จำกัดสีและความยาว นำมาตกแต่งให้สวยงามด้วยดอกไม้ นำไม้ไผ่มาทำเสาแบบเสาธงผูกผ้าไว้กับเสาและทำการแห่เสาธงผ้านี้ไปที่วัดเมื่อถึงวัดจะปักเสาธงขนาดใหญ่ที่ทำด้วยไม้ที่ลอกเปลือกออกจนหมดทาดด้วยน้ำหอมกระแจะจันทร์ ที่ปลายเสาจะมีหัวพญานาคเสียบอยู่ และทำพิธีทอดผ้าเหมือนการทอดผ้าป่า พอทำพิธีถวายผ้าเสร็จจะนำผ้าผูกที่ปลายเสาต่อจากหัวพญานาค แล้วยกเสาธงขึ้นไปปักไว้ 3 วัน ทางวัดจะนำผ้าลงมาแล้วนำไปจัดทำหมอน หรือผ้าปูตามแต่วัดจะเห็นสมควร

3.3 ประเพณีก่อพระเจดีย์ข้าวเปลือก

ประเพณีก่อพระเจดีย์ข้าวเปลือก หรือขนข้าวเปลือกเข้าวัดได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เชื่อกันว่าจะได้บุญมหาศาล พิธีนี้จะทำกันในเดือนห้า เมื่อชาวนาเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จโดยให้ชาวบ้านที่มีจิตศรัทธาที่จะถวายข้าว ขนข้าวเข้าวัดแล้วนำข้าวที่ขนไปถวายวัดก่อเป็นเจดีย์ข้าวเปลือกคนละ 1 กอง เจ้าของจะตกแต่งกองข้าวเปลือกของตัวเองแล้วนำดอกไม้ธูปเทียนมาประดับไว้บนกองข้าวเปลือก

3.4 พิธีการหว่านข้าว

พิธีนี้ทำเพื่อความเจริญงอกงามของข้าวและเพื่อให้ได้ผลผลิตมาก โดยก่อนการหว่านข้าวจะทำพิธีคือการจุดธูป 3 ดอก แล้วกล่าวคำหว่าน ดังนี้ “ขวัญเอ๋ยขวัญมา วันนี้ฤกษ์วันดีจะมาหว่านข้าว ฝากแม่ธรณี ฝากพระภูมิเจ้าที่” เริ่มหว่านข้าวไปเรื่อย ๆ พร้อมกล่าวว่า “กันนะกันหนา กันนุกันหนู กันปู่กันปลา กันตะกวดและเหี้ย กันเพี้ยไม่ให้ลงนา อภิรา พระรัตนเม” แล้วจึงทำการหว่านข้าวจนเสร็จ

3.5 การส่งกระเบาะกระบาล

กระทำกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ในปัจจุบันยังมีอยู่บ้าง เมื่อมีคนในบ้านล้มป่วยออก ๆ แอด ๆ สามวันดีสี่วันไข้ มีความเชื่อว่าผีสามมารบกวน ผีมันอด ๆ ยาก ๆ ก็จะทำพิธีให้ทานด้วยการเตรียมบันดินเหนียว เป็นรูปคน วัว ควาย หรือซื้อเอาก็ได้ ข้าวปากหม้อ แกงปากหม้อ หมาก พลุ ภูปเทียน เย็บกระทงกาบกล้วย แล้วก็นำไปทิ้งไว้ที่ทางสามแยกเพื่อเป็นการขอขมา หรือให้ทานญาติต่าง ๆ

3.6 ประเพณีการทำยาย

ประเพณีการทำยายเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษของแต่ละต้นตระกูล โดยการทำยายนั้นจะเป็นการทำเพื่อให้ยายหรือบรรพบุรุษช่วยคุ้มครองลูกหลาน โดยมีขั้นตอนการทำดังนี้

3.6.1 การรับยายหรือผีบรรพบุรุษ เป็นขั้นตอนแรกที่ลูกหลานหรือผู้ร่วมตระกูลเดียวกันต้องไปรับยายหรือผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วที่บ้านต้นตระกูล สิ่งที่ต้องเตรียมไปคือ หม้อดิน 1 ใบ หมากพลุ 3 คำ เบี้ย 1 อัน และไม้เท้าพร้อมผ้าขาว นำทุกสิ่งทุกอย่างใส่ในหม้อ จากนั้นมีการทำพิธีอันเชิญยายหรือผีบรรพบุรุษมาอยู่ในหม้อแล้วจากนั้นใช้ผ้าขาวปิดปากหม้อไว้ และใช้คำพูดบอกกับยายหรือผีบรรพบุรุษว่า “ไปอยู่กับลูกที่บ้านนะ”

3.6.2 การขึ้นยายหรือผีบรรพบุรุษ เมื่อนายายมาถึงยังบ้านแล้วจะต้องมีการนำยายขึ้นบ้าน โดยการนำขนมต้มขาวต้มแดง หมากพลุ มาไหว้ จากนั้นจุดธูปเทียนบอกยายหรือผีบรรพบุรุษ แล้วตั้งไว้ที่หม้อยายหรือผีบรรพบุรุษขึ้นในบ้าน ส่วนใหญ่และตั้งไว้บริเวณที่สูงติดกับเสาบานต้นไคต้นหนึ่งของมุมบ้าน แล้วเรียกชื่อใหม่ว่า “ผีบ้านผีเรือน” การขึ้นยายจะมีขึ้นทุกปีในเดือนพฤษภาคม โดยจะต้องมีการอาบน้ำให้ยายที่ไม้เท้า และเปลี่ยนผ้าให้ยายใหม่

3.6.3 การส่งยาย ส่วนมากจะทำกันในเดือนหก หรือบ้านใดที่มีลูกเล็ก ๆ แล้วตอนเย็นร้องไห้โยเย สามวันดีสี่วันไข้ ถ้าบ้านนั้นมีหม้อยายอยู่ คนเฒ่าคนแก่ก็จะแนะนำให้ทำขนมส่งยาย เพราะมีความเชื่อว่า ผีปู่ย่าตายายมาหยอกล้อเล่นกับหลาน ลูกหลานตกใจก็จะส่งเสียงร้อง สิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธีก็จะมี ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว หมากพลุ ข้าวปากหม้อ จะไปวางไว้ที่หม้อยายแล้วก็จุดธูปบอก พิธีกรรมนี้ทำขึ้นเพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลไปให้และเพื่อเป็นการขอขมา

3.3.7 ประเพณีสาดรดเดือนสิบ เป็นประเพณีที่ชาวบ้านนิยมทำกันในช่วงวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นประเพณีที่เกี่ยวกับการกวาดขนมกระยาสารท โดยชาวบ้านจะต้องเตรียมอุปกรณ์ เช่น ข้าวตอก ข้าวเม่าคั่ว งา ถั่วลิสง น้ำตาลปี๊บ ที่จะใช้ในการกวาดขนม ซึ่งเมื่อเตรียมอุปกรณ์แล้วชาวบ้านจะเริ่มกวาดขนมให้เสร็จตั้งแต่วันแรม 8 ค่ำ เดือน 10 ถึงวันแรม 12 ค่ำ เดือน

10 เมื่อกวณเฐร์จะต้องนำไปแจกญาติพี่น้องที่เคารพนับถือหรือที่อยู่ใกล้เคียงจนหมด ก่อนวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 หรือสิ้นวันพระแล้ว แต่ชาวบ้านจะไม่นิยมแจกขนมกระยาสารทหลังจากหมดวันพระแรม 15 ค่ำ เดือน 10 หรือวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 11 ไปแล้ว แต่ถ้านำไปแจก ชาวบ้านจะเรียกว่า ขนมค้างสารท และชาวบ้านจะมีการแบ่งขนมกระยาสารทไว้ทำขวัญข้าว ตอนที่ข้าวตั้งท้องแล้ว ประเพณีนี้ยังมีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

3.3.8 ประเพณีการแต่งงาน ในการแต่งงาน หนุ่มสาวจะตัดสินใจกันเอง แต่ในเรื่องสินสอดจะเป็นเรื่องของพ่อแม่และเครือญาติเป็นคนกำหนด หลังจากนั้นเจ้าบ่าวจะมาตกลงกับพ่อแม่ของเจ้าสาวในเรื่องวันเวลาที่จัดงานพิธีแต่งงาน วันหรือเดือนที่นิยมจัดงานแต่งงานคือ เดือน 4 เดือน 6 เดือน 8 เดือน 9 เดือน 10 และเดือน 12 การแต่งงานจะจัดขึ้นที่บ้านเจ้าสาว โดยจัดในลักษณะการทำบุญ โดยเจ้าบ่าวจะต้องมาทำบุญตักบาตรร่วมกับเจ้าสาวในตอนเช้าที่บ้านเจ้าสาว จากนั้นเจ้าบ่าวจะกลับบ้านไปยกขันหมากมาสู่ขอเจ้าสาว เครื่องขันหมาก แบ่งได้เป็น ขันหมากเอก ประกอบด้วยหมากพลู ใบเงิน ใบทอง ใบรัก ใบขนุน จะใส่ไว้ในขัน ขาหมู ไก่ เหล้าขาว มะพร้าว กล้วย ขนมจันอับ อย่างละ 1 คู่ พร้อมด้วยขันสินสอดเงินทองตามที่ตกลงกันได้

การทำพิธีแต่งงาน เริ่มแรกเจ้าบ่าวจะต้องไปไหว้เจ้าที่ ี่บ้านผีเรือน และมารับไหว้ญาติผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย และจะมีของชำร่วยมาไหว้ คือ ทางฝ่ายเจ้าบ่าวก็ให้ของชำร่วยแก่ญาติผู้ใหญ่ของเจ้าบ่าว ฝ่ายเจ้าสาวก็ให้ของชำร่วยแก่ญาติผู้ใหญ่ของเจ้าสาว จากนั้นก่อนส่งตัวเจ้าสาวเจ้าบ่าวเข้าเรือนหอหรือห้องหอ จะต้องนำบุคคลหรือคู่ครองที่แต่งงานไปแล้วที่มีความเพียบพร้อมทุกด้าน เช่น เป็นครอบครัวที่อยู่ดีกินดี พรั่งพร้อมด้วยเงินทอง รักกันยาวนาน ไม่ทะเลาะกัน มาแรกที่นอนก่อนเข้าหอมาให้เจ้าสาวและเจ้าบ่าวดูและทั้งคู่ก็จะฟังวิธีการปฏิบัติอย่างไรที่จะสร้างความสุขให้เกิดขึ้นกับครอบครัว เป็นอันเสร็จพิธี การที่เจ้าสาวเจ้าบ่าวจะไปอยู่บ้านใคร หรือการออกไปสร้างบ้านใหม่นั้น ขึ้นอยู่กับการตกลงทั้งสองฝ่ายของพ่อแม่เจ้าบ่าวและพ่อแม่เจ้าสาว ในเรื่องการจดทะเบียนสมรสฝ่ายหญิงจะเป็นผู้ใช้นามสกุลฝ่ายชาย

3.3.9 การทำบุญศาลเจ้าแม่เบ็กไพร การทำบุญศาลเจ้าแม่เบ็กไพรนี้จะจัดงานทำบุญขึ้นในเดือน 6 ขึ้น 6 ค่ำของทุกปี การจัดงานจะมีการฉายภาพยนตร์ให้คนในชุมชนได้ชมกัน 2 คืน ชาวบ้านจะช่วยกันทำอาหารหวานคาวมาถวาย เพื่อเป็นการกราบไหว้บูชา และขอพรให้ปกปักรักษาให้คนในชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข

4. ศิลปะพื้นบ้าน

4.1 เพลงเหย่ยหรือรำเหย่ย

ประวัติของเพลงเหย่ยนั้น เดิมร้องเล่นกัน ณ “บ้านเก่า” ซึ่งเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ริมแควน้อยห่างจากตัวเมืองกาญจนบุรีไปประมาณ 50 กิโลเมตร ผู้เล่นเพลงนี้ต่างสนุกสนาน

เพลิดเพลินขนาดที่เล่นกันได้ทั้งวันทั้งคืนทีเดียว เริ่มด้วยการประโคมหรือโหมโรงด้วยกลองยาว ก่อนเพื่อให้ชาวบ้านในหมู่บ้านได้ยินเป็นการเรียกให้มาร่วมสนุกกัน มีการออกไปรำล่อทั้งชายและหญิง เรียกว่า “ล่อกลองยาว” ต่อไปก็เริ่มเล่นเพลงเหย่ย ชายหญิงออกไปรำคู่กัน แต่ถ้าจะสนุกก็ต้องเป็นการรำพาดผ้าอาจจะเป็นผ้าแพรผืนเล็ก ๆ หรือผ้าสไบเฉียงก็ได้ ผู้ชายเป็นผู้ถือผ้าออกไปรำก่อน พอไปถึงแถวผู้หญิงเขาชอบใจหรือพอใจคนไหนก็ส่งผ้าให้ หรือพาดบนบ่าผู้หญิงเลยทีเดียว แล้วก็ออกรำคู่กันบางครั้งก็มีการเปลี่ยนคู่ ออกรำทีละคู่ ตอนนี้จะร้องเพลงเหย่ย เกี่ยวพาราสี ได้ตอบกันเป็นที่สนุกสนานยิ่งนัก

“เพลงเหย่ย” หรือ “รำเหย่ย” บางครั้งก็เรียกว่า “รำพาดผ้า” เดิมมีชื่อเรียกกันหลายอย่างแตกต่างกันออกไปตามท้องถิ่น เช่น เพลงดอกแคว้ง เพลงกลองยาว เพลงรำแคน เพิ่งจะเรียกกันว่า เพลงเหย่ย เมื่อมีการฟื้นฟูวัฒนธรรมการละเล่นพื้นบ้านขึ้นมาที่เรียกว่า เหย่ย เป็นเพราะคำร้องทูลวรรคลงท้ายด้วยเสียงเดียวกันหมด คือ เหย่ย ซึ่งเป็นเสียงที่เพี้ยนมาจากคำว่า เอย ลักษณะการเล่นเริ่มจากการประโคมกลองอย่างกึกก้องเพื่อให้ผู้เล่นและผู้ดูเกิดความรู้สึกสนุกสนาน จากนั้นจังหวะก็เริ่มช้าลง แล้วฝ่ายชายก็จะออกมาร้องและรำ แล้วเอาผ้าไปคล้องไหล่ให้ฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงเมื่อถูกคล้องผ้าก็จะออกมารำ และร้องแก้คำเกี้ยวของฝ่ายชาย คำร้องเพลงเหย่ยเป็นคำร้องที่แต่งขึ้น ตามแบบแผนของการเล่นเพลงเหย่ยจะใช้คำพื้น ๆ ร้องโต้ตอบกันด้วยการด้นกลอนสด วิธีการเล่นไม่จำกัดจำนวน ผู้เล่นยิ่งมากยิ่งสนุกสนาน โดยแบ่งผู้เล่นออกเป็นฝ่ายชายกับหญิง แต่ละฝ่ายจะมีผู้ร้องประกอบด้วยพ่อเพลง แม่เพลง ลูกคู่ และผู้รำ เมื่อเริ่มเล่นฝ่ายชายจะเป็นผู้เริ่มชวนฝ่ายหญิงให้เล่นเพลงเหย่ยกัน ฝ่ายหญิงรับคำชวนก็จะมายืนล้อมเป็นวงกับฝ่ายชาย แม่เพลงจะร้องโต้ตอบพ่อเพลงโดยมีลูกคู่รับทั้งสองฝ่าย เนื้อร้องส่วนใหญ่จะเป็นทำนองหยอกล้อ เกี่ยวพาราสี เครื่องดนตรีประกอบ ได้แก่ กลองยาว รำมะนา ฉิ่ง กระบองไม้ไผ่ ฯลฯ

4.2 เพลงร้อยพรรษา

เพลงร้อยพรรษา เป็นเพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่ตั้งใจร้องเพราะมีความศรัทธาในการทำบุญทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก เพลงร้อยพรรษานี้มักจะร้องก่อนวันออกพรรษาในช่วงวันขึ้น 12 ค่ำ เดือน 11 เป็นต้นไป จนถึงวันออกพรรษา คือ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 และอาจจะร้องเลยไปจนถึงแรม 1 ค่ำ หรือแรม 2 ค่ำ เดือน 12 ก็ได้ แต่เดิมจะร้องตั้งแต่วันก่อนออกพรรษาเรื่อยไปเพื่อขอบริจาคสิ่งของเงินทองจากชาวบ้านเพื่อนำไปทำบุญ หรือถวายวัดในวันออกพรรษา กลุ่มผู้ร้องเพลงซึ่งโดยมากจะเป็นผู้สูงอายุ ราว 5-6 คน จะหาบกระบุง ตะกร้า ออกเดินไปตามบ้านต่าง ๆ ในหมู่บ้านถึงบ้านใดก็จะหยุดร้องเพลงอยู่บันไดหน้าบ้านนั้น เมื่อเจ้าของบ้านได้ยินก็จะนำเงินหรือสิ่งของ ซึ่งอาจได้แก่ ข้าวสาร ขนม ผลไม้ ฯลฯ ออกมาให้ เงินและสิ่งของเหล่านี้หัวหน้าคณะผู้ร้องเพลงร้อยพรรษาก็จะนำไปถวายพระในลักษณะของการทอดกฐิน หรือนำมาสร้างสิ่งที่เป็น

สาธารณะประโยชน์แก่สังคมด้วย การร้องเพลงร่ายพระราชนอกจากจะร้องกันในหมู่บ้านของตนแล้ว บางครั้งก็จะเดินทางไปร้องต่างตำบล เป็นลักษณะของการแลกเปลี่ยนกันก็มี เวลาที่ใช้ในการออกไปร้องเพลงร่ายพระราชนี้มักเป็นเวลากลางคืน เนื่องจากกลางวันชาวบ้านต่างออกไปทำนากันหมด

การแต่งตัวในขณะที่ไปร้องเพลงร่ายพระราชนั้น โดยมากมักใช้เสื้อผ้าธรรมดา หรือเสื้อผ้าเก่า ๆ ที่เคยสวมใส่ สวมเสื้อแขนยาว กางเกงขายาวเพื่อกันยุงและแมลงกลางคืน รวมทั้งสวมหมวกเพื่อกันน้ำค้าง หรือกันฝนด้วย นอกจากหาบกระบุง ตะกร้า เพื่อนำไปใส่สิ่งของที่ชาวบ้านทำบุญแล้วกลุ่มผู้ร้องเพลงมักถือไม้เท้าไปด้วยเพื่อใช้ในการคลำทาง ค้ายัน และป้องกันอันตรายจากสัตว์ต่าง ๆ

ลักษณะการร้องเพลงร่ายพระราชนั้น จะใช้แต่เสียงของพ่อเพลง แม่เพลง และลูกคู่เท่านั้น ไม่มีเครื่องดนตรีใด ๆ ประกอบแม้แต่การปรบมือ ทำนองเพลงที่ร้องจะมีลีลาซ้ำ ทอดเสียงยาว ๆ เนิบ ๆ มีการเอื้อนมาก มีลักษณะคล้ายทำนองการสวดหรือกล่อม ชวนให้เกิดความเคลิบเคลิ้มได้ ร้องค่อนข้างยาก อีกทั้งไม่มีลีลาที่สนุกสนานใด ๆ เลย ผู้ที่ร้องเพลงร่ายพระราชนั้นจะต้องรู้จักเลือกเนื้อหา ร้องให้เหมาะสมกับกาลเทศะด้วยจึงจะเป็นที่ประทับใจของเจ้าของบ้าน อีกทั้งจะต้องไม่ส่งเสียงโหวกเหวก ะอะอะ ถ้าบ้านใดปิดบ้านนอนแล้ว คณะผู้ร้องเพลงก็จะใช้เสียงร้องเพลงอย่างเดียว ไม่มีการเคาะเรียก ตะโกนเรียกเจ้าของบ้าน ฉะนั้น การทำบุญของเจ้าของบ้านจึงเป็นการทำบุญด้วยความรู้สึกศรัทธาอย่างแท้จริง

รูปแบบคำประพันธ์ของเพลงร่ายพระราชนั้น มีลักษณะเป็นคำกลอนง่าย ๆ ไม่เคร่งครัดในเรื่องจำนวนคำและสัมผัสในแต่ละวรรค เป็นเพลงประเภทกลอนหัวเดียวความยาวของคำกลอนแต่ละบท มีตั้งแต่ 3-12 คำกลอนในด้านการร้องเพลงร่ายพระราชนั้นจะประกอบไปด้วยผู้ร้อง 3 ประเภท คือ คอ 1 ได้แก่ ผู้ที่มีความชำนาญในการร้องเพลงนี้ซึ่งส่วนมากจะเป็นพ่อเพลง รองลงมาเรียก คอ 2 ได้แก่ ผู้ร้องที่มีความชำนาญรองจากคอ 1 ส่วนมากจะเป็นแม่เพลง คอ 3 ได้แก่ ผู้ร้องรับหรือร้องข้อความซ้ำหลังจากที่คอ 1 และคอ 2 ร้องเพลงไปแล้ว

4.3 การสวดพระมาลัย

การสวดพระมาลัยเป็นประเพณีการร้องเพลงสวดหน้าศพที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลานานจากบรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นประเพณีที่มีจุดประสงค์ในการเป็นเพื่อนเจ้าภาพศพไม่ให้เจียบเหงา ให้ผ่อนคลายจากความเศร้าโศกเสียใจจากการสูญเสียญาติ โดยใช้เวลาสวดหลังจากพระสวดอภิธรรมจบ จนกระทั่งถึงเวลา 5 ทุ่ม หรือสวดทั้งคืน เนื้อร้องสวดจะกล่าวถึงสังขาร การเกิด แก่ เจ็บ ตาย จำพืดถึงผู้ตาย คุณงามความดี ปลอดภัยเจ้าภาพ สลับกับสวดแทรกกลอนขบขัน และตอนท้ายจะกล่าวคำอ้อลา และให้ระลึกถึงผู้ตาย ให้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย การร้องสวดพระมาลัยจะร้องในคืนสุดท้ายของการสวดอภิธรรมศพ

5. ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ของชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งได้มาจากประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับประยุกต์และเปลี่ยนแปลง จนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านในวิถีชีวิตนั้น ชีวิตของชาวบ้านไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วน ๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กัน การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติศาสนา พิธีกรรมและประเพณี ความรู้เป็นคุณธรรม เมื่อผู้คนใช้ความรู้นั้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง คนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

บ้านหนองขุยมี่ประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีการรวมตัวกันของคนเข้ามาอยู่อาศัยร่วมกัน มีวัฒนธรรม ประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ส่งผลให้เกิดการหล่อหลอมให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ สั่งสมภูมิปัญญาต่าง ๆ รวมไปถึงเรื่องของการก่อเกิดปราชญ์ชาวบ้านตามมาด้วย ซึ่งบ้านหนองขุยมี่มีความรู้และภูมิปัญญาที่หลากหลาย ในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ด้านการเกษตรทำปุ๋ยชีวภาพ คือ นายจำนง วรรณะ, นายเฉลียว เนียมหอม และนางสาวสว่าง จิตนิยม, ด้านการเกษตร การทำนา คือ นายมนัส วรรณะ, ด้านการทำไร่ฝัก คือ นายยวน วัลลา, นายพนม วรรณะ ด้านการเลี้ยงวัว คือ นายขจร จิตนิยม, นายเวียง สอนใจ
2. ด้านสมุนไพรและยาแผนโบราณ คือ นายแตง วัลลา และ นายโกย สมคิด
3. ด้านอาหาร การทำน้ำยาขนมจีน คือ นางชูศรี ห้วยหงษ์ทอง, นางสาวอังค์ ใจชุ่ม ด้านทำน้ำพริก คือ นางสาวจำเริญ จิตนิยม และ นางสาวประนอม วรรณะ, ด้านการทำขนมจีนคือ นางกรอง มาลาพงษ์, นางดิบ จิตนิยม และ นางโปร่ง จิตนิยม, ด้านการทำขนมไทย คือ นางกริม ว่องจริงไว, นางจิต จิวประเสริฐ
4. ด้านวัฒนธรรมชุมชน รำเหย่ย กลองยาว รำโพน คือ นางบุษกร พรหมมา และกลุ่มวัฒนธรรม, ด้านเครื่องบายสี คือ นางทองมัน ตรุษกุล
5. ด้านศิลปะกรรม การปั้นลวดลาย คือ นายช่างชอบ ห้วยหงษ์ทอง, ด้านจักสาน คือ นางแนน เมฆปั้น, นางน้ำค้าง จิตนิยม ด้านการเย็บผ้า คือ นางลำเทียน กระต่ายทอง, นางราตรี พระติโยพันธ์

การดำเนินชีวิตตามค่านิยมหมู่บ้าน

บ้านหนองขุยมีวิถีการดำเนินชีวิตเป็นไปแบบเรียบง่าย คนในชุมชนมีการเรียนรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นในอดีต สามารถรู้จักตนเองจากการทำแผนแม่บทชุมชน ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนทิศทางการดำเนินชีวิตเป็นแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีเท่าไรใช้เท่านั้น พออยู่ พอกินในครอบครัว เกิดการลด ละ เลิกอบายมุข ทั้งยังขยันทำมาหากิน ประหยัด รู้จักที่จะเก็บออมเพื่อไว้ใช้ในภายภาคหน้า สามารถพึ่งตนเองได้ก่อนที่จะคิดไปพึ่งคนอื่น กล่าวคือ ทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยกำลังที่ตนเองมีอยู่ พยายามช่วยเหลือตนเองในสิ่งที่ทำได้โดยไม่ต้องไปร้องขอจากคนอื่น เมื่อคนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้แล้วนั้นก็ย่อมที่จะให้ความช่วยเหลือกับคนที่เดือดร้อนกว่าตนเองได้ เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สามัคคีกันในการทำงาน มีระเบียบวินัยมากขึ้น และคนในชุมชนเองเคารพพินิจกฎหมายของชุมชน รวมทั้งกฎเกณฑ์อื่น ๆ ที่ชุมชนตั้งขึ้น

สถาบันทางสังคม

1. สถาบันครอบครัว

ลักษณะครอบครัวของบ้านหนองขุยมี 2 ลักษณะคือ เป็นแบบครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย โดยส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวเดี่ยวมากกว่าครอบครัวขยาย มีการพึ่งพาอาศัยกันเนื่องจากมีฐานความเป็นเครือญาติ สมาชิกในครอบครัวเดี่ยวประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก ส่วนครอบครัวขยายมีขนาดใหญ่กว่าครอบครัวเดี่ยวเพราะมีสมาชิกหลายรุ่นเริ่มจากวัยสูงอายุ ปู่ ย่า ตา ยาย ไปจนถึงวัยเด็กคือ หลาน ความสัมพันธ์ของคนสองวัยนี้ถือว่ามีความใกล้ชิดกันอย่างมาก เนื่องจาก พ่อแม่ต้องออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน จำเป็นต้องให้ผู้สูงอายุดูแลหลานแทนตนเอง

2. สถาบันศาสนา

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดเป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน โดยชาวบ้านจะไปทำบุญประกอบพิธีทางศาสนาในวันสำคัญต่าง ๆ วัดในสมัยโบราณ จัดเป็นศูนย์รวมทุกอย่างของคนไทย เพราะไม่มีที่พึ่งอื่นใดในท้องถิ่น วัดจึงเสมือนที่พึ่งทางใจ ชุมชนมีวัดแห่งเดียวที่สร้างขึ้น ชื่อว่า “วัดหนองขุย” มี พระปลัดแหยม ปวตฺตทโน เป็นเจ้าอาวาสในปัจจุบัน ที่ตั้งของวัดอยู่บริเวณทางเข้าหมู่บ้านที่ตรงมาจากตำบลดอนเจดีย์ และอยู่ตรงข้ามกับโรงเรียนบ้านหนองขุย

ทั้งนี้ วัดหนองขุยถือเป็นจุดศูนย์รวมกิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน และมีชาวบ้านเข้ามาประกอบกิจกรรมทางศาสนาอยู่เป็นประจำในวันพระ วันสำคัญทางพุทธศาสนา และวันงานประเพณีต่าง ๆ

3. สถาบันการศึกษา

บ้านหนองขุย มีสถาบันการศึกษา 1 แห่งคือ โรงเรียนบ้านหนองขุย เป็นโรงเรียนที่เปิดสอนตั้งแต่ระดับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน ขึ้นอนุบาล ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วนใหญ่หลังจากจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เด็กนักเรียนจะเข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนพนมทวนชนูปถัมภ์ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ระดับการศึกษาของคนในชุมชนบ้านหนองขุยส่วนใหญ่ จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา สามารถอ่านออกเขียนได้ สำหรับเด็กในชุมชนมีโอกาสศึกษาเล่าเรียนทุกคน โดยผู้ปกครองเป็นผู้สนับสนุนให้ลูกหลานได้รับการศึกษาที่ดี

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีชื่อว่า “ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองขุย” เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนึ่งในสามแห่งที่มีอยู่ในตำบลหนองสาหร่าย

ด้านสาธารณสุข

ด้านสาธารณสุขมีศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน 1 แห่ง มีอาสาสมัครสาธารณสุข 25 คน และมีสถานีนามัยที่อยู่ในเขตบริการ คือ สถานีนามัยบ้านสระลุมพุก หมู่ 1 ซึ่งห่างจากบ้านหนองขุย ประมาณ 3 กิโลเมตร หรือไปรับการรักษาที่สถานีนามัยดอนเจดีย์ก็ได้เช่นกัน และมีโรงพยาบาลประจำอำเภอพนมทวน คือ โรงพยาบาลเจ้าคุณพิบูลย์พนมทวน ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะไปรักษาที่สถานีนามัยก่อน หลังจากนั้นถ้าอาการไม่ดีขึ้น หรือเกิดอาการหนักจะส่งตัวไปรักษาที่โรงพยาบาลเจ้าคุณพิบูลย์พนมทวน (ใช้สิทธิบัตรทอง) หากมีอาการเจ็บป่วยไม่สบาย หรือมีอาการไม่มาก ชาวบ้านส่วนใหญ่จะดูแลรักษาสุขภาพเบื้องต้นด้วยการหาซื้อยาแผนปัจจุบันจากร้านค้าภายในหมู่บ้านมาทำการรักษาเอง จะเป็นยารักษาอาการเจ็บป่วยทั่วไป อาทิเช่น ยาพาราเซตามอล ยาแก้ไอ ยาแก้แพ้ ฯลฯ

กลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน

บ้านหนองขุยประกอบด้วย 5 องค์กร 31 กลุ่ม

1. องค์กรด้านการเงิน ประกอบด้วย

1.1 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลหนองสาหร่าย มีสมาชิก 478 คน มีเงินออมและทุน จำนวน 3,594,534 บาท

1.2 กองทุนหมู่บ้าน (เงินล้าน) มีสมาชิก 118 คน มีเงินออมและทุนรวม 1,276,160 บาท

1.3 สถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย

1.4 กองทุนหนึ่งแสนบาท มีสมาชิก 45 คน มีเงินทุนรวม 100,000 บาท

1.5 กลุ่มกู้เงิน ธกส. สาขาพนมทวน มีสมาชิก 50 คน

1.6 กลุ่มกู้เงินสหกรณ์หนองขาว มีสมาชิก 30 คน

1.7 กลุ่มกู้เงินสหกรณ์พนมทวน มีสมาชิก 20 คน

2. องค์การด้านอาชีพ ประกอบด้วย

2.1 กลุ่มปลูกข้าว มีสมาชิก 87 คน มีเงินออมและทุนรวม 29,354 บาท

2.2 กลุ่มเลี้ยงสัตว์ มีสมาชิก 25 คน มีเงินออมและทุนรวม 6,481 บาท

2.3 กลุ่มปลูกข้าวโพดฝักอ่อน มีสมาชิก 27 คน มีเงินออมและทุนรวม 15,830 บาท

2.4 กลุ่มรับจ้าง มีสมาชิก 11 คน มีเงินออมและทุนรวม 14,800 บาท

2.5 กลุ่มปลูกผัก มีสมาชิก 33 คน มีเงินออมและทุนรวม 24,184 บาท

2.6 กลุ่มปลูกอ้อย มีสมาชิก 22 คน มีเงินออมและทุนรวม 6,180 บาท

2.7 กลุ่มเลี้ยงปลา มีสมาชิก 18 คน มีเงินออมและทุนรวม 1,700 บาท

2.8 กลุ่มค้าขาย มีสมาชิก 10 คน มีเงินออมและทุนรวม 4,285 บาท

2.9 กลุ่มเย็บผ้า มีสมาชิก 21 คน มีเงินออมและทุนรวม 3,710 บาท

2.10 กลุ่มเกษตรกรบ้านหนองขุย มีสมาชิก 160 คน มีเงินออมและทุนรวม 515 บาท

2.11 ศูนย์ผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนตำบลหนองสาหร่าย สมาชิก 12 คน มีเงินออม

30,115 บาท

3. องค์การด้านสุขภาพ ประกอบด้วย

3.1 ชมรม อสม. บ้านหนองขุย มีสมาชิก 25 คน มีเงินออมและทุนรวม 5,000 บาท

3.2 ชมรมพัฒนากีฬาบ้านหนองขุย มีสมาชิก 145 คน มีเงินออมและทุนรวม

1,000 บาท

3.3 ชมรมออกกำลังกายบ้านหนองขุย มีสมาชิก 112 คน มีเงินออมและทุนรวม

500 บาท

3.4 ชมรมทูป็นัมเบอร์วันบ้านหนองขุย มีสมาชิก 326 คน มีเงินออมและทุน 500

บาท

4. องค์การด้านการพัฒนาศักยภาพคนและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

4.1 ชมรมผู้สูงอายุบ้านหนองขุย มีสมาชิก 54 คน มีเงินออมและทุนรวม 4,668

บาท

4.2 กลุ่มเยาวชนบ้านหนองขุย มีสมาชิก 68 คน มีเงินออมและทุนรวม 500 บาท

4.3 กลุ่มสตรีอาสาพัฒนาบ้านหนองขุย มีสมาชิก 57 คน มีเงินออมและทุนรวม 24,132 บาท

5. องค์การด้านสวัสดิการ ประกอบด้วย

5.1 กองทุนฌาปนกิจบ้านหนองขุย มีสมาชิก 97 คน มีเงินทุนรวม 9,700 บาท

5.2 กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่าย (สวัสดิการ เกิดถึงตาย รวม 12 ด้าน) มีสมาชิก 457 คน มีเงินทุนรวม 340,900 บาท

5.3 กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่าย (ว่าด้วยเรื่องการเสียชีวิต) มีสมาชิก 2,211 คน มีเงินทุนรวม 142,000 บาท

5.4 กองทุนการศึกษากลุ่มออมทรัพย์และกองทุนหมู่บ้าน มีสมาชิก 478 คน มีเงินทุนรวม 20,000 บาท

5.5 กองทุนเงินหมู่บ้านที่ (สาธารณะ) บ้านหนองขุย มีสมาชิก 155 คน มีเงินทุนรวม 50,900 บาท

5.6 กองทุนประปาหมู่บ้านหนองขุย มีสมาชิก 155 คน มีเงินทุนรวม 60,537 บาท

(ที่มา: เอกสารสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย)

สถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่ายเป็นหนึ่งในองค์การการเงินของชุมชนหนองสาหร่ายที่มีบทบาทเป็นธนาคารของชุมชน ที่เป็นแหล่งทุนสำคัญในการออม กู้ยืม และระดมทุน โดยคนในชุมชนสามารถเป็นเจ้าของธนาคารร่วมกัน อีกทั้งยังใช้ความดีเข้าถึงแหล่งทุนจากสถาบันการเงินชุมชนฯ ได้อีกด้วย

สถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน

ชมวิถีชีวิตแบบชนบทเกษตรผสมผสาน การทำไร่ นา สวนผัก การเลี้ยงสัตว์ ตามวิถีชีวิตการเป็นอยู่อย่างพอเพียง รวมไปถึงการทัศนศึกษาดูงานภายในชุมชน ได้แก่ วัดหนองขุย, โรงเรียนบ้านหนองขุย, ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนบ้านหนองขุย, หอสมุดชุมชน, สถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย, กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่าย, ธนาคารความดีชุมชนตำบลหนองสาหร่าย, ศูนย์การเรียนรู้และพัฒนาชุมชนตำบลหนองสาหร่าย, ศูนย์สาธิตการตลาดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลหนองสาหร่าย

ผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจของหมู่บ้าน

1. ผลิตภัณฑ์จักสานด้วยไม้ไผ่และพลาสติก
2. ผลิตภัณฑ์น้ำยาล้างจานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลหนองสาหร่าย
3. ผลิตภัณฑ์น้ำยาซักผ้าของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลหนองสาหร่าย
4. ผลิตภัณฑ์ปุ๋ยฮอร์โมนน้ำของกลุ่มปลูกผักและกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลหนองสาหร่าย
5. ผลิตภัณฑ์สารกำจัดแมลงชีวภาพของกลุ่มปลูกผักและกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลหนองสาหร่าย
6. ผลิตภัณฑ์สารป้องกันเชื้อราชีวภาพของกลุ่มปลูกผักและกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลหนองสาหร่าย
7. ผลิตภัณฑ์ดอกไม้มงคลของกลุ่มสตรีอาสาพัฒนาบ้านหนองขุข

การปกครองท้องถิ่น

เทศบาลตำบลหนองสาหร่าย เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนทำหน้าที่ในการบริหารและพัฒนาตำบล โดยมีนายกเทศมนตรีเป็นหัวหน้าในการบริหารและมีสมาชิกสภาเทศบาลตำบล จำนวน 12 คน เป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนาร่วมกับผู้ใหญ่บ้านและผู้นำหมู่บ้านและชุมชน ให้ตำบลและชุมชนมีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดี โดยที่เทศบาลตำบลหนองสาหร่ายทำหน้าที่เป็นตัวสนับสนุนเสริมด้านงบประมาณ ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

การส่งเสริมด้านเกษตรกรรม เทศบาลตำบลหนองสาหร่ายมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านหนองขุขได้เข้าอบรมความรู้ด้านอาชีพหลักและอาชีพเสริม

การส่งเสริมด้านสาธารณสุข เทศบาลตำบลหนองสาหร่ายได้จัดทำโครงการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุน ซึ่งเทศบาลตำบลหนองสาหร่ายร่วมกับ อสม. บ้านหนองขุข จัดตรวจสุขภาพพื้นฐานให้แก่ชาวบ้านในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ วันสงกรานต์ เป็นต้น

การส่งเสริมด้านประเพณีวัฒนธรรม เทศบาลตำบลหนองสาหร่ายมีกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีทำบุญลานกลางบ้าน เป็นต้น

การส่งเสริมด้านการศึกษา มีการสนับสนุนทุนการศึกษาโดยการคัดเลือกเด็กนักเรียนในชุมชนที่มีผลการเรียนดีแต่ยากจน จำนวน 10 ทุน

การส่งเสริมกิจกรรมด้านอื่น ๆ คือ กิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ ที่ทางชุมชนจัดขึ้น เช่น วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ และกิจกรรมการรณรงค์ด้านต่าง ๆ เช่น การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด ซึ่งเทศบาลตำบลหนองสาหร่ายจะเน้นการมีส่วนร่วมกับผู้นำชุมชน

สภาพทางเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพของคนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นอาชีพดั้งเดิมที่ประชากรในหมู่บ้านมีความชำนาญ โดยได้รับภูมิปัญญาที่สั่งสมจากบรรพชน ประกอบกับหมู่บ้านยังมีพื้นที่ทำการเกษตรอยู่อีกมาก มีการเพาะปลูก การทำนาข้าว การทำไร่อ้อย การปลูกข้าวโพด การทำสวนพริก พริกที่คนในชุมชนปลูกส่วนใหญ่เป็นพริกกะเหรี่ยง เพราะมีอายุยืนยาวข้ามปี เสียค่าใช้จ่ายในการปลูกน้อย ส่วนพริกหอมคนในชุมชนนิยมปลูกเช่นกันแต่น้อยกว่าพริกกะเหรี่ยง เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการปลูกสูงกว่า ระยะเวลาในการปลูกประมาณ 4 เดือน ถึงจะเก็บผลผลิต การเก็บผลผลิตชาวบ้านจะเข้าสวนไปเก็บพริกตั้งแต่เช้าตรู่ กลับจากสวนตอนเย็น ใช้เวลาในการเก็บทั้งวัน ถ้าเก็บผลผลิตได้แล้วจะมีตัวแทนมารับซื้อในชุมชน หรือรวมกันแล้วนำไปส่งขายตลาดในตัวเมือง ราคาอยู่ที่ 45 บาทต่อกิโลกรัม และผักสวนครัวอื่น ๆ ซึ่งจะมีน้ำใช้เพียงพอตลอดทั้งปี เพราะมีโครงการชลประทานตอนพระแท่น ซึ่งได้มีการสร้างคลองส่งน้ำมาจากเขื่อนท่าม่วง (เขื่อนแม่กลอง) ไหลผ่าน รองลงมาเป็นการประกอบอาชีพรับจ้าง หลังจากว่างจากการทำไร่ทำนาตามฤดูกาล เช่น การรับจ้างเก็บพริก รับจ้างทำสวนกล้วยไม้ เป็นต้น อาชีพเสริมคือ ค้าขาย รับจ้าง ก่อสร้าง โดยประชากรในหมู่บ้านหนองขุย หมู่ที่ 4 มีรายได้เฉลี่ย 80,894 บาท (ที่มา: สถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย)

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับธนาคารความดี

จากข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ตำบลหนองสาหร่ายได้จัดทำโครงการฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น โดยมีแผนการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน ทางด้านรำเหย่ย รำไทย กลองยาวประยุกต์ มีการค้นหาพ่อเพลง แม่เพลงและการอบรมให้กับเด็กนักเรียนในโรงเรียน มีการจัดทำหลักสูตรการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น มีการจัดกิจกรรมร่วมกันทั้งในระดับตำบลและอำเภอ ทำให้เกิดการเชื่อมโยงคนในตำบลมาทำกิจกรรมร่วมกัน นอกจากการอนุรักษ์วัฒนธรรมแล้วยังมีทำให้เกิดการบูรณาการองค์การการเงินใน ตำบลหนองสาหร่ายตั้งเป็นสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินของชาวบ้าน กระบวนการจัดการนับตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ.2546-2548

นำมาสู่การก่อเกิดกลุ่มกิจกรรมกว่า 93 กิจกรรม จัดแบ่งได้ 5 กลุ่มองค์กร ได้แก่ องค์กรการเงิน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน ธนาคารชุมชน กลุ่มสวัสดิการ ฯลฯ องค์กรด้านสุขภาพ (อสม.) เช่น กลุ่มกิจกรรม to be number one กลุ่มออกกำลังกาย ชมรมสุขภาพ ฯลฯ องค์กรกลุ่มอาชีพ 11 อาชีพ เช่น กลุ่มปลูกข้าว กลุ่มปลูกอ้อย กลุ่มปลูกข้าวโพด กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มค้าขาย ฯลฯ องค์กรด้านพัฒนาคนและสิ่งแวดล้อม เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มการศึกษา เป็นต้น

อย่างไรก็ตามในกระบวนการฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่นก็มีได้หยุดนิ่ง มีการตั้งกองทุนสวัสดิการเพื่อช่วยซึ่งกันและกันของคนในตำบล โดยการออมสมทบวันละ 1 บาท และมีการนำเอาดอกผลที่เกิดจากการดำเนินงานจากสถาบันการเงินชุมชนมาสมทบกองทุนอีกทางหนึ่ง การฟื้นฟูชุมชนได้ให้ความสำคัญของการพัฒนาจิตใจและคุณธรรมของชาวบ้าน จึงมีกระบวนการพัฒนาแกนนำ และชาวบ้าน มีการส่งผู้นำเข้าอบรม เรียนรู้ดูงาน เพื่อเปิดโลกทัศน์ และการเชื่อมโยงกับศูนย์คุณธรรมมีการค้นหาคนที่ทำความดีในชุมชน ในตำบล และมีการยกย่องส่งเสริมให้กำลังใจแก่คนที่ทำความดี โดยผู้ที่ทำความดีได้รับการยอมรับจากเพื่อนบ้าน จะสามารถกู้เงินจากสถาบันการเงินชุมชน

ธนาคารความดีของหนองสาหร่าย เป็นสิ่งหนึ่งที่คนในหนองสาหร่ายร่วมกันคิด ร่วมกันสร้างให้เกิดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของคนในชุมชน ซึ่งแตกต่างจากธนาคารทั่วไป เพราะการที่จะกู้เงินจากธนาคารทั่วไปนั้น จะต้องใช้หลักทรัพย์มาค้ำประกัน และต้องมีผู้ค้ำประกัน เพื่อให้ได้มาซึ่งเงินกู้ตามที่ต้องการ แต่ธนาคารความดีของหนองสาหร่ายนั้น ไม่จำเป็นต้องใช้หลักทรัพย์มาค้ำประกัน ไม่ต้องมีผู้ค้ำประกัน แต่เป็นการค้ำประกันตนเองโดยใช้ความดีที่ตนเองทำ เป็นการสร้างคุณค่าให้กับตนเองโดยยึดเอาความดีเป็นที่ตั้งในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในชุมชนเอง ซึ่งเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ช่วยยกระดับจิตใจของคนในชุมชนให้เข้าถึงเรื่องคุณธรรม ความดี ความสุข มากกว่าการนึกถึงเรื่องความร่ำรวย การมีเงินมากมายในบางครั้งอาจจะไม่ได้นำมาซึ่งความสุขเสมอไป ชาวบ้านหนองสาหร่ายต้องการให้ตนเองอยู่อย่างมีความสุขโดยการประพฤติ ปฏิบัติความดี เพื่อให้ได้ซึ่งความสุขและการหลุดพ้นจากการเป็นหนี้

กระบวนการบริหารจัดการธนาคารความดี

1. ความเป็นมาของธนาคารความดี

ความเป็นมาของการดำเนินงานธนาคารความดีของชุมชนตำบลหนองสาหร่ายสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ช่วง ดังนี้

สภาพชุมชนหนองสาหร่ายก่อนการก่อตั้งธนาคารความดี

อดีตหนองสาหร่ายเป็นตำบลหนึ่งที่อยู่ในตำบลดอนเจดีย์ อำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี คนในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ทำนา ทำไร่ ทำสวน เส้นทางทำมาหากินของคนในชุมชนก็ไม่แตกต่างกับชุมชนเกษตรกรรมอื่น ๆ เท่าใดนัก คนในชุมชนมีวิถีชีวิตเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ อยู่อย่างพอมีพอกิน การประกอบอาชีพก็ยึดถือวิถีการผลิตแบบพอเพียง ทำนาเพื่อการยังชีพ ผลิตได้เท่าไรก็ไว้บริโภคภายในครัวเรือน ถ้าผลผลิตเหลือเกินที่จะบริโภคนั้นชาวบ้านจะทำการแจกจ่ายให้กับญาติพี่น้องของตนเองและบ้านใกล้เคียงเรือนเคียง วิธีการผลิตก็ต้องพึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติแวดล้อม การทำนา ทำไร่ของชาวบ้านต้องอาศัยน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ น้ำฝนตามฤดูกาลช่วยในการหล่อเลี้ยงผลผลิตทางการเกษตร ส่วนของผลผลิตทำได้เท่าไรก็เท่านั้น การไถนาชาวบ้านจะใช้วัวควายที่เลี้ยงไว้มาช่วยในการไถนา เมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวในครอบครัวใดมีแรงงานมากก็จะทำได้เร็วและทันเวลา แต่ครอบครัวที่มีคนน้อยก็จะทำสำเร็จได้ยาก ถ้าบ้านไหนที่มีแรงงานน้อยและมีข้าวจะต้องเกี่ยว ก็ต้องเอาแรงคนในชุมชนมาช่วยกันเก็บเกี่ยว หรือที่เรียกว่า “การลงแขก” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงน้ำใจที่ผู้คนในชุมชนมอบให้กัน ในการช่วยเหลือกิจการงานต่าง ๆ โดยไม่มีค่าจ้างตอบแทนมีเพียงน้ำใจเลี้ยงอาหารข้าวปลาตามแต่จะหาได้ในชุมชน ทำให้การลงแขกเป็นประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติกันมาเรื่อยไป

เมื่อปี 2522-23 เริ่มมีคลองชลประทานเข้ามาภายในชุมชน วิธีการผลิตจากเดิมที่ต้องพึ่งพาแหล่งน้ำ ธรรมชาติ เมื่อมีคลองชลประทานเข้ามาทำให้คนในชุมชนสามารถมีน้ำใช้ในการเกษตรได้ตลอด ระบบการผลิตของคนในชุมชนก็เริ่มเปลี่ยนไปจากการทำเพื่อยังชีพหรือบริโภคภายในครัวเรือน กลายมาเป็นการผลิตเพื่อขาย การใช้สารเคมีในการทำเกษตรก็เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้สัตว์น้ำที่มีอยู่ตามแหล่งน้ำตายเป็นหมด กับข้าวกับปลาที่เคยอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติก็หมดไป ชาวบ้านจึงต้องซื้อจากนอกชุมชนมาบริโภค ส่วนการเก็บผลผลิตเมื่อมีการทำนาเพิ่มขึ้นส่งผลให้มีผลผลิตจำนวนมากจึงต้องอาศัยรถเกี่ยวข้าวในการเก็บเกี่ยวผลผลิต ทำให้สิ่งดี ๆ ที่เคยมีภายในชุมชนหายไป คือประเพณีการลงแขกเกี่ยวข้าวของคนในชุมชน จากอดีตคนในชุมชนเคยมีความสุข เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงกับชุมชนทำให้ความสุขของคนในชุมชนนั้นลดลง เพราะความนิยมฟุ้งเฟ้อในวัตถุเพิ่มมากขึ้น

ช่วงนั้นปลูกข้าวไว้กินแบ่งปันกันไป พ่อแม่จะไปเยี่ยมปู่ย่าตายายก็จะเอาข้าวไปเผื่อด้วย ถ้าบ้านใครเคาะตีสี่ตีห้า ต้องลงแขกไถนาบ้านนี้ ใครมีควายก็มาช่วยกัน ใช้ควายนวดข้าวโดยให้เดินวนนวดให้เม็ดข้าวหลุดจากรวง ต่อมาจะใช้รถนวดข้าว หมายถึงว่าเวลาเราไปหาบข้าวมาแล้วเอาข้าวมาเรียงกันแล้วก็จะนวดรถให้มานวด ทั้งสองอย่างทำให้วิถีเหมือนเดิม แต่พอปี 2522-2523 มีคลองชลประทานเข้ามาใน

ตำบลเริ่มไม่เหมือนเดิม ควายไถนาไม่ทันใจ ไปรับรู้ข้อมูลว่าทำนาสองครั้งได้ รับรู้ข้อมูลว่าเกษตรกรเอาพันธ์ข้าวมาแจกว่าพื้นที่นี้ต้องปลูกข้าวพันธ์นี้ ต้องใช้ปุ๋ยแบบนี้ เลยเป็นที่มาให้ปุ๋ยเคมีเข้ามาด้วย จากเดิมที่วัวควายไถนาคนก็เริ่มที่จะซื้อรถไถนา การลงแขกก็เริ่มหายไป เราก็ถามต่อไปว่าจากที่ทำนาไว้กินเหลือก็แจกจ่ายกัน กับวันนี้เราทำนาเพื่อที่จะขายอย่างเดียวปีละสองครั้ง เรามีความสุขกันไหม ถ้าถามเรื่องนี้ก็สายหน้ากันหมด ความสุขลดน้อยถอยไป ทุกคนเร่งรีบแข่งกันทำนา แข่งกันมีเงินเยอะ ๆ เพื่อจะมีความสุขแต่ก็ไม่เป็นแบบนั้น (ศิริโรฒ จิตนิคม, สัมภาษณ์, 29 พฤศจิกายน 2552)

ปี 2535 หนองสาหร่ายได้แยกออกมาจากตำบลดอนเจดีย์ กลายเป็นตำบลหนองสาหร่ายในปัจจุบัน เนื่องมาจากประชาชนในตำบลเล็งเห็นถึงศักยภาพและความพร้อมที่มีอยู่ในตำบลนั้น ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมไปถึงทุนมนุษย์ ว่าพร้อมที่จะสามารถดูแลและปกครองตนเองได้ จึงทำเรื่องเสนอขอแยกตำบล เพื่อความสะดวกและเป็นประโยชน์ในการวางแผนการพัฒนาชุมชน โดยที่มีจุดแข็งคือความเป็นชุมชนเครือญาติ สร้างความภาคภูมิใจร่วมกันในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ร่วมกัน ผู้นำเสียสละ ร่วมคิด ร่วมทำ คิดค้นหาแนวทางแก้ปัญหา มีการปฏิบัติจริง เริ่มจากตัวเอง ชุมชน และท้องถิ่น ทำความเข้าใจกับคนภายนอกชุมชน และใช้ความคิดในเชิงบวกในการขับเคลื่อนชุมชน ต่อมาปี 2540 ยกระดับจากสภาตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลหนองสาหร่าย

การก่อตั้งธนาคารความดี

ปี พ.ศ. 2542-2544 แกนนำชุมชนในตำบลหนองสาหร่ายได้เริ่มต้นศึกษาดูงานในพื้นที่ ๆ มีการจัดแผนแม่บทชุมชน และประสบความสำเร็จในการวางแผนพัฒนาโดยใช้ข้อมูลจากกระบวนการการทำแผนแม่บทชุมชนเป็นเครื่องมือ เช่น ที่ตำบลเขาคราม จังหวัดกระบี่ ตำบลไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช, ตำบลสามสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เป็นต้น ซึ่งการศึกษาดูงานจากชุมชนอื่น ๆ นับได้ว่าเป็นตัวจุดประกายให้เกิดกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนในตำบลหนองสาหร่าย จากข้อมูลครัวเรือนที่สำรวจ พบว่า คนในตำบลมีรายได้ต่อปีรวม 76 ล้านบาท รายจ่าย 72 ล้านบาท มีหนี้สินทั้งในและนอกระบบ 86 ล้านบาท การทำแผนแม่บทชุมชนส่งผลให้เกิดการวางแผนพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาของคนในตำบล และมีการรวมกลุ่มเพื่อการพัฒนาทั้งเรื่องร้านค้าธุรกิจชุมชน สถาบันการเงินของชุมชน สวัสดิการชุมชน ฯลฯ

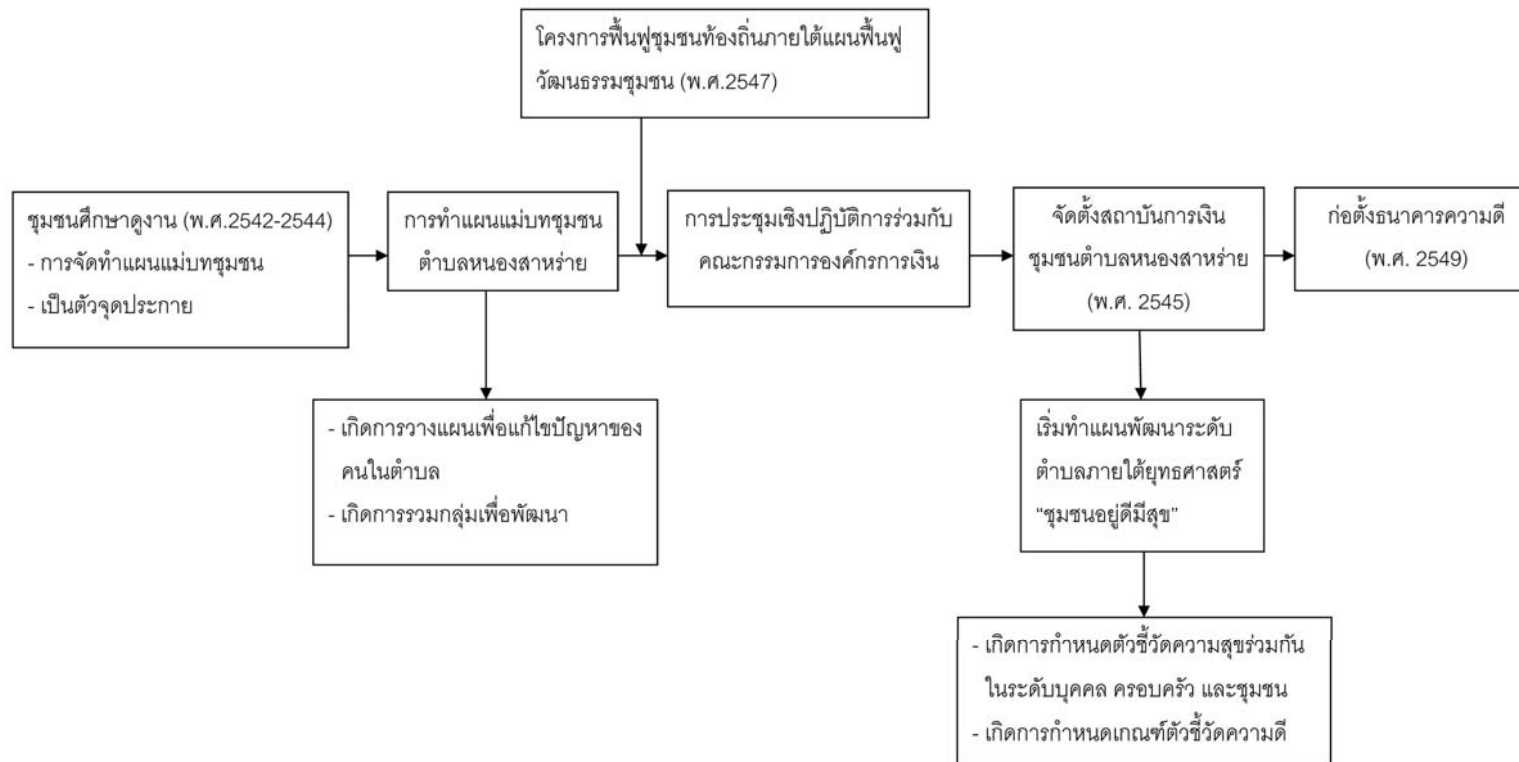
ปี พ.ศ. 2547 ตำบลหนองสาหร่าย ได้ดำเนินโครงการฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น ภายใต้แผนฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน ส่งเสริมการจัดทำหลักสูตรการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น และแผนบูรณาการองค์การการเงินในตำบลหนองสาหร่าย ซึ่งข้อมูลจากการทำแผนแม่บทชุมชนพบว่า มีกองทุนต่าง ๆ ในตำบลถึง 93 กลุ่ม มีเงินทุนรวมประมาณ 14 ล้านบาท ผู้นำกลุ่มชุมชนทั้ง 8 หมู่บ้าน จึงได้จัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกันกับคณะกรรมการองค์การการเงิน เป็นผลให้มีการจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย และเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนสิงหาคม 2549 ปัจจุบันมีสมาชิก 1,228 คน มีเงินทุนกว่า 800,000 บาท เงินออมของสมาชิกทั้งระดับกลุ่มและบุคคลรวม 8,300,000 บาท

งานพัฒนาของกลุ่มเครือข่ายองค์กรชุมชนในพื้นที่ตำบลหนองสาหร่ายได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2548 ได้เริ่มต้นแผนพัฒนาระดับตำบลภายใต้ยุทธศาสตร์ชุมชนอยู่ดีมีสุข นอกจากแผนพัฒนาแล้ว ชุมชนได้ช่วยกันกำหนดตัวชี้วัดความสุข ทั้งระดับบุคคล ครอบครัวและระดับชุมชน รวมทั้งกำหนดเกณฑ์ตัวชี้วัดความสุขร่วมกัน ในตอนแรกได้ระบุเกณฑ์ตัวชี้วัดความสุขจำนวน 9 เรื่อง คือ ผู้นำดี สุขภาพดี อาชีพดี ครอบครัวดี สามัคคีดี องค์กรดี เรียนรู้ดี สวัสดิการดี วัฒนธรรมดี ปัจจุบันมีเกณฑ์ตัวชี้วัดความสุขทั้งหมด 22 เรื่อง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการทำแผนแม่บทชุมชนเป็นแผนการทำงานที่นำไปสู่การก่อตั้งธนาคารความดี

เมื่อมีเกณฑ์ตัวชี้วัดความสุขขึ้นมาแล้วนั้น คนในชุมชนเริ่มสนใจในสิ่งที่เขาช่วยกันคิดและสร้างขึ้นมามากขึ้น พร้อมทั้งจะยึดถือและปฏิบัติตามเกณฑ์ตัวชี้วัดที่ตั้งไว้ โดยขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละบุคคล คนบางคนเขาก็ปฏิบัติสิ่งที่ดีในการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นประจำอยู่แล้ว ส่วนบางคนที่เกิดความคิดที่อยากเป็นส่วนหนึ่งที่จะสามารถพัฒนาตนเองในด้านคุณธรรมจริยธรรมก็เริ่มมีการบันทึกในสิ่งที่ตนเองได้กระทำไว้ จนการจดบันทึกความดีนั้นไม่เพียงพอที่จะเก็บความดีของคนในชุมชนได้ ทางชุมชนจึงมีการทำประชาคมร่วมกันว่าจะต้องมีการสร้างธนาคารความดีขึ้นมาเพื่อเป็นแหล่งรวบรวมคุณงามความดีของคนในชุมชนไว้

ดังนั้น จึงเกิดธนาคารความดีขึ้นมาเมื่อปี พ.ศ. 2550 อีกทั้งคนในชุมชนยังคงดำเนินงานธนาคารความดีมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสามารถสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 4.1
การก่อตั้งธนาคารความดี

นอกจากนี้ ชุมชนได้มีการปลูกฝังค่านิยมหรือฐานคิดให้กับคนในชุมชนในการเห็นคุณค่าของชีวิต และนำคุณค่าของชีวิตนั้น ๆ มาทำให้เกิดผลเป็นรูปธรรม กล่าวคือ

การเห็นคุณค่าของการเป็นคนดี

จากสภาพเศรษฐกิจและสังคมในยุคปัจจุบันได้ทำให้นิยามของคุณธรรมจริยธรรมหรือความดีของชุมชนเกิดการสั่นคลอน เช่น เรื่องของความซื่อสัตย์ สุจริต การใช้จ่ายอย่างสมเหตุสมผลไม่เป็นหนี้สิน การเอื้ออาทร การช่วยเหลือเกื้อกูลอย่างเครือญาติฯ แก่นนำและผู้นำชุมชน จึงจำเป็นต้องเร่งค้นหาแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพชุมชนบนฐานจุดแข็ง/ประสบการณ์ของคนในชุมชน และจำเป็นต้องเร่งสร้างความร่วมมือโดยเชื่อมต่อกับแรงสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรพัฒนาภายนอก พัฒนาความดีงาม ทางความคิดและการกระทำผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน/องค์กรชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

ถึงแม้ว่ากระแสของโลกาภิวัตน์ในยุคปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงต่อระบบวิถีชีวิตของคนไทยอย่างรุนแรง การดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่เคยอยู่เคยเป็น แต่คนในตำบลหนองสาหร่ายก็ยังพยายามรวมตัวกันเพื่อต่อสู้กับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกเพื่อให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันเป็นสังคมที่อยู่เย็นเป็นสุข ชุมชนหนองสาหร่ายเป็นชุมชนที่มีการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนการพัฒนาในชุมชน คือ เรื่องของคุณธรรมความดีงาม จากการทบทวนอดีต ในเรื่องความเป็นมา และการดำเนินวิถีชีวิตที่ผิดพลาดของคนในชุมชนแล้วนั้น ชุมชนได้เล็งเห็น ความสำคัญกับการทำความดีแล้วมีความสุข ตระหนักถึงความจำเป็นต้องส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวกันเพื่อร่วมคิดร่วมทำความดีของคน กลุ่มองค์กรชุมชน ให้เกิดการขยายพลังในทุกหมู่บ้าน

การปลูกฝังจิตสำนึกเป็นสิ่งสำคัญในการเริ่มพัฒนาคน ถ้าคนได้รับการปลูกฝังสิ่งดี ๆ ตั้งแต่เด็กจะทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกับที่หนองสาหร่าย ที่มีการปลูกฝังเรื่องคุณธรรม จริยธรรม วิถีชาวพุทธ ให้กับเยาวชนโดยใช้การศึกษาภายในโรงเรียนเป็นตัวช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกที่ดี เช่น เรื่อง การเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ การประหยัดอดออม การเป็นคนดีของสังคม เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งผลให้เด็กคิดและทำในสิ่งที่ดี และเห็นคุณค่าของการเป็นคนดี

ผู้นำดี ผู้ตามดี เป็นฐานในการพัฒนา

จากการสังเกตและการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับชาวบ้านในชุมชนและคณะทำงานในธนาคารความดี พบว่า คุณศิวโรดม จิตนิยัม เป็นคนที่มีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมของชาวบ้านหนองซุยเป็นอย่างมาก ที่เป็นเช่นนั้นก็ด้วยเหตุที่ว่าคุณศิวโรดมเป็นคนที่มีความพิเศษกว่าคนอื่น ๆ ทั้งทำดีที่การแสดงออก เป็นคนกระฉับกระเฉง ว่องไว เป็นคนภูมิฐาน มี

บุคลิกที่น่าเกรงขามและการพูดคุยอย่างเป็นกันเอง เข้าอกเข้าใจคนอื่น รวมทั้งการเอาใจใส่กับคนรอบข้าง ให้เกียรติคนทุกคน เป็นคนเสียสละ อดทน อุทิศตนให้แก่ส่วนรวมมาโดยตลอด สิ่งเหล่านี้ล้วนสะท้อนออกมาให้เห็นจากการประชุม การบรรยาย และการทำงานประจำวัน จากข้อมูลส่วนตัวทำให้ทราบว่า บุคลิกของความเป็นผู้นำเช่นนี้มีมาตั้งแต่สมัยยังเป็นวัยรุ่น เพราะช่วงวัยรุ่นคุณศิริโรดมเป็นคนชอบเล่นกีฬา และเป็นนักกีฬาของตำบลจึงทำให้เป็นที่รู้จักของผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชนหลายคน และนั่นก็เป็นสิ่งที่คุณศิริโรดมสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนมาโดยตลอด ทำให้คุณศิริโรดมกลายเป็นแกนนำหลักในเรื่องกีฬาของชุมชน แต่ในช่วงวัยรุ่นนั้นยังไม่มีความสนใจในงานด้านการพัฒนาท้องถิ่นสักเท่าไร ด้วยเหตุผลที่ว่าการพัฒนาท้องถิ่นเป็นหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ลูกบ้านอย่างคุณศิริโรดมจึงทำอะไรได้ไม่มาก หลังจากนั้นอีกหลายปีจึงเริ่มเห็นความเปลี่ยนแปลงของชุมชนและสภาพของชุมชนที่เป็นอยู่ ประกอบกับการที่หนองสาหร่ายได้มีการยกระดับขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล และมีกำนันมาทาบทามให้คุณศิริโรดมลงสมัครเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จึงได้มีโอกาสขับเคลื่อนงานพัฒนามากขึ้น

เรามาดูว่าจากการที่เราทุ่มเทให้กับชุมชนทั้งชีวิตตั้งแต่เด็ก โดยที่ไม่เข้าเป็นผู้ใหญ่บ้าน เวลาที่สมัครอบต.ก็มีกำนันมาทาบทามให้มาสมัครสมาชิก เรามาประเมินดูว่าดีเหมือนกัน เราจะได้ดูว่าชีวิตเราทั้งชีวิตที่ทุ่มเทกับชุมชนไปเยอะแยะ แม้แต่เรื่องกีฬาที่เราใช้เงินไป 5-6 ล้านบาท แข่งนั้นแข่งนี้ เราอยากรู้ว่ามีมาถึงวันนี้ ชาวบ้านเขาคิดอย่างไรกับเรา ก็เลยลองสมัคร แล้วนี้กว่าชาวบ้านจะเลือกสักก็คะแนนในหมู่บ้าน ที่คาดไว้ 250 แต่พอเลือกจริง 280 เยอะกว่าที่คิด พอได้เข้าไปจึงมีโอกาสได้คิดในตอนที่เราเป็นผู้บริหารท้องถิ่น (ศิริโรดม จิตนิยัม, สัมภาษณ์, 29 พฤศจิกายน 2552)

การขับเคลื่อนงานพัฒนาในปัจจุบันนี้ จำเป็นที่จะต้องมีคนที่สามารถเป็นผู้นำในการทำงาน ในเรื่องของความประพฤติของผู้นำก็เช่นกันจำเป็นต้องเป็นสิ่งที่เป็นปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้กับคนอื่นได้ปฏิบัติตามได้ด้วย เริ่มแรกฐานความคิดเรื่องการทำความดีมีอยู่ในตัวบุคคลของแต่ละคนอยู่แล้ว เพียงแต่เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นโดยที่ไม่รู้ตัวเองว่าตนเองกระทำความดีอยู่ การที่จะทำเรื่องนี้ให้กลายเป็นเรื่องที่ทุกคนสนใจและให้เกิดความต้องการอยากจะทำความดีนั้น จะต้องเกิดโดยการมีผู้นำในการปฏิบัติ ผู้นำจะต้องเป็นผู้ปฏิบัติดีงามเป็นแบบอย่างแก่คนในชุมชน ในส่วนชุมชนของหนองสาหร่ายนั้นจะเห็นได้ว่าตัวของผู้นำเองนั้น เป็นผู้ที่มีความเสียสละ อดทน มีจิตใจอาสาเพื่อส่วนรวม ไม่ว่าจะเป็นผู้นำท้องถิ่นหรือผู้นำท้องที่ สามารถทำให้คนหันมาสนใจในเรื่องของคุณธรรมความดีงามเพิ่มขึ้น เมื่อมีคนเห็นดี ก็จะมีคนเห็นตาม

ผู้นำที่ดีต้องมีวิธีการสื่อสารที่ชัดเจน โปร่งใส นำไปสู่การยอมรับของชุมชน จากการสังเกตและสัมภาษณ์ผู้ศึกษาเห็นว่า คุณศิริโรดมมีวิธีการสื่อสารโดยการบอกข้อมูลต่าง ๆ อย่างชัดเจนว่าใครต้องทำอะไร แล้วจะได้อะไรตอบแทน สิ่งสำคัญที่สุดก็คือ การพูดให้เขาคิดให้ได้ โดยไม่ชี้นำหรือสั่งการให้เขาทำ แต่จะพูดและโยนคำถามในเวทีการประชุมทุกครั้งเพื่อให้ชาวบ้านได้คิดและเอ่ยปากออกมาเองว่าชาวบ้านจะทำอะไรได้บ้าง

ต้องบอกให้ชัดเจน ใครต้องทำอะไร แล้วจะได้อะไร ถ้าทำแล้วจะต้องเสียอะไรหรือเปล่า เราไม่ใช่บอกให้เขาทำ แต่ให้เขาบอกเองว่าเขาจะทำอะไร เช่น วันนี้จะปลูกต้นไม้ เราไม่มีอะไรสักอย่าง เราจะไม่บอกให้เขาไปขุดหลุมตรงนั้นตรงนี้ แต่ให้เขาบอกเอง แสดงความสามารถของเขาให้เต็มที่ พอเวลาเปิดโอกาสแล้วเขาเต็มใจ และภูมิใจที่จะทำด้วยตัวเอง เขาจะรับผิดชอบในสิ่งที่เขาทำเอง เอ่ยชื่อเขาบ่อย ๆ ขอบขอบคุณเขา ความภูมิใจจะถูกส่งต่อไปยังคนอื่น ๆ ในครอบครัวเขาด้วย (ศิริโรดม จิตนิยม, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2553)

เทคนิคทางจิตวิทยาบางอย่างคุณศิริโรดมก็นำมาใช้ เพื่อให้เข้าถึงและเข้าใจชาวบ้าน เช่น การเอ่ยขอบคุณ การให้เกียรติต่อที่สาธารณะ สิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างความภูมิใจให้แก่ตัวเขาและครอบครัว เสริมสร้างพลังให้กับตัวของชาวบ้านเองที่จะทุ่มเททำงานที่ตัวเองสามารถทำได้อย่างเต็มที่และมีความรับผิดชอบ หรือแม้แต่การใส่ใจรายละเอียดเล็กน้อย เช่น สีหน้า แววตา อากัปกิริยาต่าง ๆ ก็ช่วยให้วิธีการสื่อสารมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ผู้นำต้องใส่ใจแม้เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ สีหน้าแววตาต้องสังเกตเสมอ หมั่นเป็นคนสังเกต ถ้าบอกเขาว่าทำอย่างนี้เขาจะมีความสุข แล้วเขาก็จะไปนอนคิดเอง (การพูดให้คนฟังใครก็พูดได้ แต่สิ่งที่อาศิริโรดมทำคือ การพูดให้คนคิด) การพัฒนาชุมชนมันไม่มีรูปแบบที่ตายตัว ไม่ใช่ 123 บางที 3 อาจมาก่อน 1 มันต้องยืดหยุ่นตามภาวะปัจจุบัน การสื่อสารกับชาวบ้านต้องเข้าถึงในสิ่งที่เขาเข้าใจด้วยอย่างเช่นการสื่อความสื่อคำ เราไปบอกว่าสถาบันการเงิน เขาไม่รู้ แต่บอกว่าธนาคารเขาจะเข้าใจ บอกกองทุนสวัสดิการ เขาก็จะตอบว่า 400 บาทนั้นหรอ (ศิริโรดม จิตนิยม, สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2553)

การก่อตั้งธนาคารความดีมีคุณศิริโรดมเป็นผู้ขับเคลื่อนคนสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและนำไปสู่การพัฒนาชุมชน ซึ่งธนาคารความดีเป็นอีกหนึ่งแผนงานของชุมชนที่ใช้ขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน

การก่อเกิดธนาคารความดี เราต้องเอาที่ผู้นำก่อน สังคมไทยทุกวันนี้เราบอกได้เลยว่า ถ้าพัฒนาได้ไม่ได้ อยู่ที่ผู้นำทั้งหมด ถ้าผู้นำดีก็พัฒนาได้ทั้งหมด ไม่ว่าเรื่องเล็กเรื่องใหญ่ เราเอาผู้นำไปคิด ผู้นำเป็นคนจุดประกายความคิด ก็มาถ่ายทอดคนในชุมชน ประชาชนก็เห็นคล้ายตาม มันก็มีผลบังคับใช้ในการดำเนินกิจการ เรามีเวทีเล่น เวทีชี้แจงกับคนในชุมชนค่อนข้างมาก การดำเนินกิจกรรมเลยดำเนินการได้เร็ว (แรม เขียวกา, สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2553)

ทำความดีต้องกินได้ “ความดีปลดหนี้ได้”¹

ศิวโรฒ จิตนิยม ผู้ริเริ่มความคิดเรื่องธนาคารความดี จนเกิดเป็นวลีของชุมชนที่ว่า ทำความดีต้องกินได้ “ความดีปลดหนี้ได้”

คุณศิวโรฒ จิตนิยม อายุ 52 ปี ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและธุรกิจส่วนตัว คุณศิวโรฒเป็นแกนหลักของประชาชน เยาวชนในหมู่บ้าน และตำบลสนับสนุนให้เล่นกีฬาเพื่อสุขภาพ เพื่อความสามัคคี เพื่อป้องกันภัยจากยาเสพติดตั้งแต่ พ.ศ. 2518 จนถึงปัจจุบัน เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เพื่อคอยดูแลสุขภาพอนามัย ความเป็นอยู่ของประชาชนให้อยู่ดีมีสุขและเป็นกำลังหลักให้คนในชุมชนร่วมกันดำเนินกิจกรรมโครงการต่าง ๆ

จากการสัมภาษณ์และพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับคุณศิวโรฒ ทำให้ทราบว่า ธนาคารความดีเป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ เป็นกุศโลบายที่ใช้พัฒนาคน ซึ่งธนาคารความดีจัดอยู่ในแผนชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชน คุณศิวโรฒกล่าวว่า ในการพัฒนาชุมชนนั้นหากสามารถพัฒนาคนได้ทุกอย่างก็จบ จากสิ่งที่คุณศิวโรฒพบและประสบมากับตัวในยุคนี้สมัยนี้เงินนั้นเป็นใหญ่กว่าทุกสิ่งแต่พอมีเงินจริง ๆ แล้วกลับไม่มีความสุข การมีธนาคารความดีในวันนี้ทำให้ชาวบ้านเห็นว่า ความดีกับความสุขเป็นเรื่องเดียวกัน ที่ไหนมีคนดีทำความดีที่นั่นมีความสุข โดยแท้จริงแล้วความดีเป็นสิ่งที่อยู่ในวิถีชีวิตเป็นสิ่งที่เขาปฏิบัติโดยไม่รู้ตัวเลยว่าเขาได้ทำไปแล้ว บางครั้งคนนอกไม่เข้าใจแต่คนในชุมชนตอบได้ การดำเนินงานของธนาคารความดีเน้นฝึกคนในชุมชนให้ทำดีเองเป็นการพัฒนาคนโดยไม่ต้องมาเข้าห้องนั่งเรียน เป็นการจัดระเบียบให้ชาวบ้านในชุมชนเข้าสู่ครรลองคลองธรรม เปรียบดังช่องทางที่เขาเดินตามกันมาเป็นแถวเป็นแนวไม่ออกนอกกลุ่มนอกทาง โดยใช้เงินเป็นเหยื่อล่อนิดหน่อย เพราะเท่าที่เห็นตั้งแต่ก่อนหน้านี้นี้ คนในชุมชนเป็นหนี้และอยากได้เงินไปซื้อวัตถุสิ่งของ ชีวิตมีเงิน มีวัตถุเป็นตัวตั้งก็เป็นหนี้เป็นสิน

¹เป็นคำพูดที่คุณศิวโรฒพูดทุกครั้งในการนำเสนอ หรือการบรรยายเกี่ยวกับชุมชนหนองสาหร่าย เปลี่ยนความดีจากนามธรรมให้เป็นรูปธรรม

ดังนั้นเมื่อคนในชุมชนเห็นว่าเงินมีค่าก็จำเป็นต้องใช้เงินเป็นตัวล่อเพื่อให้คนเดินตามครรลองคลองธรรมที่เราได้วางไว้ พอเดินตามคลองธรรมมาทุกคนก็เป็นคนดีหมด ในที่นี้ไม่ได้หมายถึง ทำดีเอาหน้าแต่เพียงอย่างเดียว การทำความดีแม้เพียงเอาหน้าแต่ก็ให้ผล 2 ทางเสมอ เมื่อกลายเป็นคนดีแล้วก็ต้องรักษาความดี คือ ไม่ทำให้แย่ไปกว่าที่เคยทำมานี้ อีกทั้งยังมีคนในชุมชนคอยเฝ้าดูและตรวจสอบกันเองด้วยยิ่งทำให้คนที่อยากเป็นคนดีต้องตระหนักรักษาสິงที่ตนได้ทำไว้ และในที่สุดจากการทำดีเอาหน้าก็กลายเป็นการทำดีโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ในการกู้เงินจากธนาคารโดยส่วนใหญ่ชาวบ้านจะผ่านตัวชีวิตความดีกันแทบทั้งหมดอยู่แล้วจะมีบางข้อเท่านั้นที่ต้องผ่านยากต้องช่วยกันพิจารณา แม้ว่ามีคนติดเหล้ามากู้ก็ไม่ได้หมายความว่าจะไม่ได้อะไรเลย คิดเหล้าก็สวนคิดเหล้า ความดีตัวอื่นเขาก็ยังมีฉะนั้นความไม่ดีที่เล็กน้อยบางเรื่องส่วนบุคคลก็ใช้ว่าจะหักล้างความดีอื่น ๆ ที่เขามีทั้งหมด ในการพัฒนาคนนั้นทำด้วยการอบรมกันแค่ครั้งสองครั้งไม่ใช่การพัฒนาคน การใช้เงินเป็นตัวล่ออะไรต่าง ๆ นั้นช่วยให้คนเข้าสู่หนทางการพัฒนาง่ายขึ้น

ในเมื่อการทำให้คนมีความสุขอยู่ที่การให้คนเป็นคนดี ดังนั้นความดีที่หนองสาหร่ายต้องกินได้ ต้องเป็นรูปธรรมไม่ใช่นามธรรม บางคนอาจจะบอกว่าทำความดีไปทำไมทำไมไปไม่เห็นได้ดี ถ้าไม่มีข้าวจะกิน มัวแต่มานั่งทำความดีจะไปอ้อมอะไรได้ รูปธรรมที่หนองสาหร่ายทำให้เห็นก็คือ การที่สามารถนำความดีมาเข้าถึงแหล่งทุนได้ หากใครไม่มีข้าวจะกินเอาความดีมาแลกเลย ใครไม่มีจักรยานปั่นเอาความดีมาแลกเลย ทุกวันนี้ “คนเรากราบคนมีดั่งค์ไม่ได้กราบคนดี” การเอาเงินมาล่อเป็นกุศโลบายง่าย ๆ ที่ได้ผล การที่ใครจะเป็นคนดีคนอื่น ๆ ในชุมชนบอกได้เพราะรู้จักกันหมดเป็นเครือญาติกัน คนดีไม่จำเป็นต้องโฆษณาตัวเอง อย่างถ้าสุขภาพดี อสม.บอกได้เพราะมีการตรวจสุขภาพ คนอื่น ๆ ในชุมชนจะเป็นผู้ช่วยตรวจสอบกันเองในชุมชน คุณศิริโรตย์ยังกล่าวอีกว่า หลายคนในตอนแรกมักตั้งคำถามว่า ทำความดีแล้วจะเอาไปเก็บไว้ที่ไหน แล้วใครจะรู้ เวลาถามว่าแล้วใครจะรู้คำตอบคนเราทำอะไรมักอยากได้ผลบางอย่างตอบแทนเสมอไม่ว่าจะเล็กน้อยเพียงใดก็ตาม การมีธนาคารความดีจะช่วยเก็บข้อมูลความดีของคนดีในชุมชนไว้ มีคนช่วยกันเก็บ ช่วยกันค้นหา จึงทำให้ไม่ต้องห่วงว่าทำดีจะไม่มีการรู้เห็น ไม่สูญเปล่า มีหน้าที่ทำก็ทำไปทำไปเถอะ ถ้าหากไม่มีธนาคารความดี ก็จะไม่มีความรู้เห็น ไม่มีหลักประกันคำถามต่าง ๆ ก็ตามมา พอมีธนาคารความดีผลเห็นทันตา เวลาชาวบ้านมีปัญหา เราสามารถมาตรวจสอบ มาเปิดดูได้ หลักประกันจึงมีให้มั่นใจแน่นอนว่าคนทำดีได้ดีแน่ ๆ ในอนาคต ชาวบ้านเขาจะไม่รู้ตัว แต่คนในชุมชนจะรู้กันเอง สิ่งที่เราให้เขาทำมันมีหลักฐานเชิงประจักษ์ ธนาคารความดีจึงเปรียบเสมือนการเปลี่ยนสิ่งที่เขาทำนั้นไม่ให้เป็นแค่นิทานก่อนนอนสำหรับเด็ก แต่เป็นตำนานที่ทรงคุณค่าสำหรับคนอื่น ๆ หรือใครก็ตามที่กล่าวถึงเขาอย่างชื่นชม

ชุมชนหนองสาหร่ายมีฐานคิดที่ว่า การทำความดีจะต้องได้ดี และเห็นผลกันในชาตินี้ ใครที่มีความดีติดตัว ความดีจะกลายเป็นทุนเป็นเครดิตในอนาคต หรือที่บอกว่า “ทำความดีต้องกินได้” โดยใช้แรงจูงใจในการทำความดีเชื่อมโยงไปถึงการเข้าถึงแหล่งทุนของทางสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่ายแท้จริง แต่การที่จะสร้างแรงจูงใจให้ทุกคนหันมาทำในสิ่งที่จะเป็นความสุขของคนทุกคนได้นั้นต้องมีกลยุทธ์ที่ดี จึงใช้ปัญหาของชุมชนที่คนส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นปัญหาสำคัญ คือเรื่องการทำมาหากิน และการมีหนี้สิน “ความดีปลดหนี้ได้” โดยกำหนดนโยบายร่วมกันว่าถ้าใครทำความดีได้ตามที่คนในชุมชนช่วยกันกำหนด สถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่ายจะเป็นตัวช่วยในการปลดหนี้ให้กับคนในชุมชน ในลักษณะที่มีการปล่อยกู้ให้กับคนในชุมชน เพื่อนำไปปลดหนี้ในระบบ และมาชำระกับทางสถาบันการเงินชุมชนที่เดียว

เมื่อก่อนคนในชุมชนไม่ค่อยพูดจาทักทายกัน หน้าตาเครียด เพราะกู้เงินในระบบมาดอกเบี้ยวมันก็แพง ทำได้เท่าไรก็ต้องเอาไปจ่ายดอกหมด แถมมีพวกหมวกกันน็อคผ่านไปผ่านมาในชุมชนเราเกือบจะทุกวัน มาเก็บดอกคนในชุมชน พอมีเรื่องความดีเข้ามา คนที่มีหนี้ในระบบที่เขาทำความดีอยู่แล้ว เขาก็สนใจในส่วนนี้ เขาเลยคิดจะกู้เงินจากสถาบันเพื่อเอาไปปิดเงินกู้พวกหมวกกันน็อค แล้วมาชำระหนี้กับสถาบันแทน เดียวนี้ก็เริ่มดีขึ้น คนที่แต่ก่อนหน้าตาเครียด เดียวนี้ก็ยิ้มแย้มได้บ้างแล้ว (ศิริโรฒ จิตนิยม, สัมภาษณ์, 29 พฤศจิกายน 2552)

2. การบริหารจัดการธนาคารความดี

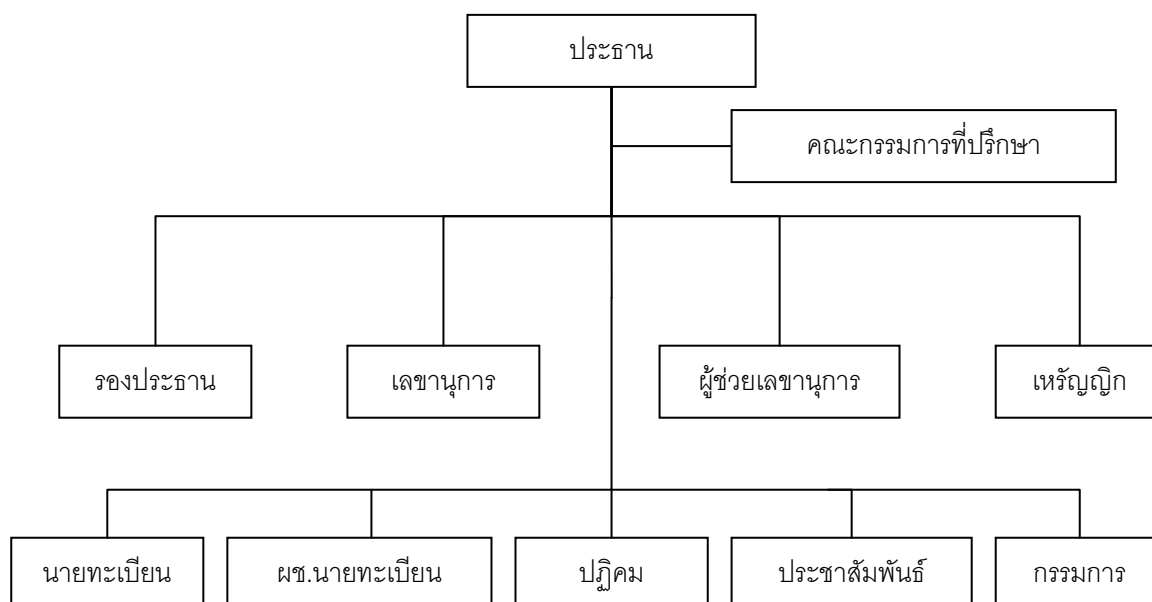
การบริหารจัดการธนาคารความดีของชุมชน มีลักษณะการทำงานที่มีโครงสร้างแบบทางการ แต่อย่างไรก็ตาม หากบุคคลใดมีหน้าที่หรือภาระอื่นทำให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ บุคคลอื่นในคณะทำงานสามารถทำงานทดแทนกันได้

โครงสร้างการบริหารธนาคารความดี

โครงสร้างการบริหารของธนาคารความดีชุมชนตำบลหนองสาหร่ายเป็นการแบ่งงานตามตำแหน่งหน้าที่ แต่ถึงจะมีการแบ่งงานเป็นตำแหน่งต่าง ๆ แล้วนั้น สมาชิกทุกคนสามารถช่วยกันทำงาน หรือทำงานแทนกันได้ในกรณีที่มีความจำเป็น ซึ่งรูปแบบโครงสร้างของคณะกรรมการธนาคารความดี มีดังนี้

¹พวกหมวกกันน็อค ในที่นี้หมายถึง คนที่ซื้อจักรยานยนต์เข้าไปในชุมชนเพื่อที่จะทำการเก็บหนี้ในระบบรายวัน

แผนภูมิที่ 4.2
โครงสร้างการบริหารธนาคารความดี

โดยรายชื่อคณะกรรมการบริหารธนาคารความดี ประกอบด้วย

1. นายศิริโรฒ จิตนิยม	ประธานคณะกรรมการ
2. นายชะลอ สมคิด	รองประธาน
3. นายวิเชียร วรรณะ	รองประธาน
4. นางปาริชาติ ชื่นกลิ่นธูป	เลขานุการ
5. นางบุญนำ ผิวผ่อง	ผู้ช่วยเลขานุการ
6. นางธัญมล วัลลา	เหรัญญิก
7. นายพลวิศ วรรณะ	นายทะเบียน
8. นางสุภาวดี สุทธิบุตร	ผู้ช่วยนายทะเบียน
9. นายบุญลาด สมคิด	ปฏิคม
10. นายอภิชาติ สมคิด	ปฏิคม
11. นายแรม เชียงกา	ประชาสัมพันธ์
12. นายบุญมี เนตรสว่าง	ประชาสัมพันธ์
13. นายสมิง รุ่งเรือง	กรรมการ
14. นายจริง บุญยินดี	กรรมการ

15. นายสงคราม อ้นแก้ว	กรรมการ
16. นางทองหล่อ หอมจันทร์	กรรมการ
17. นายสราวุธ หอมจันทร์	กรรมการ
18. นายวิเชียร สมคิด	กรรมการ
19. นายอำนาจ สุขพรหม	กรรมการ
20. นายจำลอง ดาผา	กรรมการ
21. นายสมหวัง นงนุช	กรรมการ
22. นายสุวิทย์ วัลลา	กรรมการ
23. นางชูศรี ห้วยหงษ์ทอง	กรรมการ
24. นายราตรี มาลาพงษ์	กรรมการ
25. นายเฉลียว เสี่ยงสม	กรรมการ
26. นายสำเนียง วรรณะ	กรรมการ
27. นายพิเชษฐ์ ปุญญะอาคมกิจ	กรรมการ
28. นางบุษกร พรมมา	กรรมการ

คณะกรรมการที่ปรึกษา ประกอบด้วย

1. พระครูสุตตะ กาญจนวงศ์
2. พระปลัดแหยม ปวิมพโน
3. นายอำเภอพนมทวน, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลหนองสาหร่าย
4. กำนันตำบลหนองสาหร่าย
5. ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านสระดุมพุก
6. ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองขุย
7. ผู้อำนวยการโรงเรียนเกียรติวิธวินเวดิน 2
8. หัวหน้าสถานีอนามัยบ้านสระดุมพุก
9. ปลัดเทศบาลตำบลหนองสาหร่าย
10. พัฒนาการประจำตำบลหนองสาหร่าย

จากโครงสร้างการบริหารข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า มีการแบ่งหน้าที่กันตามตำแหน่ง และมีคณะกรรมการที่ปรึกษา ซึ่งเป็นผู้ให้คำปรึกษาในการดำเนินงานต่าง ๆ ของธนาคารความดี ในการให้คำปรึกษาจะต้องมีการประชุมร่วมกันทั้งคณะกรรมการและที่ปรึกษา ทำให้ทุกคนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการดำเนินงาน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของธนาคารความดีเอง หรือเกี่ยวกับปัญหาในชุมชนที่เกิดขึ้นสามารถนำมาเรียนรู้ คิดร่วมกันที่จะหาทางออกกับสิ่งที่เกิดขึ้น

วัตถุประสงค์ของธนาคารความดี

1. เพื่อสร้างความสุขให้เกิดขึ้นในชุมชน
2. เพื่อให้คนดีในชุมชนเข้าถึงแหล่งทุนได้
3. เพื่อเป็นศูนย์ข้อมูลที่รวบรวมเอกสารความดีของบุคคลและกลุ่มองค์กร

เครือข่ายองค์กรชุมชน ในระดับตำบลอย่างเป็นขบวนการและสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมการส่งเสริมการสร้างความดีชุมชน

4. เป็นกุศโลบายในการพัฒนามนุษย์

กิจกรรมธนาคารความดี

1. การส่งเสริมและติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินงานของธนาคารความดี โดยผ่านการประชุมประชาคมหมู่บ้านความดีคืบหน้าของงานธนาคารความดี เพื่อชี้แจงการทำงาน และข้อมูลข่าวสารให้กับคนในชุมชน ในการดำเนินกิจกรรมนี้ไม่มีการกำหนดวันเวลาการประชุม งานของสมาชิกไว้ชัดเจน เพราะปกติภายในชุมชนจะมีการประชุมประจำหมู่บ้านของแต่ละหมู่บ้านอยู่แล้ว และวันที่มีการประชุมหมู่บ้าน หากมีข่าวสารข้อมูลหรือผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการกักเงินของผู้ที่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนนั้นทางคณะกรรมการธนาคารความดี จะเป็นผู้ชี้แจงกันในวันประชุมวันนั้นเลย

ภาพที่ 4.2

การประชุมติดตามความก้าวหน้า

จากการประชุมติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินงานธนาคารความดีทำให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เสนอความต้องการและปัญหาที่มีเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ทำให้คนในชุมชนได้รับข้อมูลทั่วถึง และถ้าคนในชุมชนสงสัยหรือมีข้อข้องใจประการใด สามารถสอบถามกับคณะกรรมการได้ทันทีเพื่อความสบายใจและความสะดวกรวดเร็ว

2. การจัดหลักสูตรชุมชน 5 หลักสูตร เพื่อริเริ่มและสนับสนุนให้เกิดหลักสูตรของชุมชนที่สอนในสถานศึกษาโดยมีคณะครูและนักเรียนทั้ง 3 โรงเรียนในตำบล ได้แก่ โรงเรียนเกียรติวัฒนเวคิน 2, โรงเรียนบ้านสระลุมพุก, โรงเรียนบ้านหนองขุย มีหลักสูตรดังนี้ คือ

หลักสูตรวัฒนธรรมชุมชน เด็กต้องเรียนและรู้เรื่องวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชุมชนร่วมกับวัฒนธรรมด้าน จำเหย่ย กลองยาว จำโชน จำไทย ฯ จนเกิดการรำรำ ระบำยุทธหัตถิ ซึ่งคณะครูและชุมชนช่วยกันคิดเพื่อเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

หลักสูตรโรงเรียนวิถีพุทธ เด็กนักเรียนทุกคนต้องเรียนรู้หลักพระพุทธศาสนา คุณธรรมจริยธรรม และการทำบุญทุกวันพระในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาเพื่ออบรมจิตใจให้รู้ถึงและยึดมั่นในหลักพระพุทธศาสนา

หลักสูตรบันทึกรายรับ-รายจ่าย ประจำตัวนักเรียน ให้เด็กนักเรียนทุกคนต้องจดบันทึกรายรับรายจ่ายของแต่ละคนในแต่ละวันเพื่อฝึกการปฏิบัติให้เด็กรู้จักทำได้จริงและมีการออมเงินที่เหลือจากรายจ่ายได้จริง เป็นการฝึกวางแผนอนาคตของแต่ละคน

หลักสูตรบันทึกความดี-มีการจัดทำสมุดบันทึกความดีให้แก่เด็กนักเรียนทั้ง 3 โรงเรียน เด็กทุกคนต้องบันทึกความดีที่ตนเองได้กระทำในแต่ละวัน พร้อมกับบันทึกความดีที่เกิดขึ้นในชุมชนทุกวัน วันละ 1 เรื่องเพื่อรวบรวมไว้ในธนาคารความดีชุมชน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กกระทำและคิดแต่สิ่งที่ดี

หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง เด็กทุกคนต้องเรียนรู้เรื่องกระบวนการและการมีชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เด็กที่จะเป็นอนาคตของชาติได้ช่วยกันผลักดันและดำเนินชีวิตได้จริงและให้การดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นจริงได้ในอนาคตของประเทศไทย

3. การมอบเกียรติบัตรให้แก่คนดีศรีชุมชนในวันสำคัญต่าง ๆ ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นวันแม่ที่ตรงกับวันที่ 12 สิงหาคม ของทุกปี วันพ่อ ที่ตรงกับวันที่ 5 ธันวาคมของทุกปี ถ้าพูดถึงเกียรติบัตรแล้วนั้นบางคนอาจจะคิดว่าเป็นเพียงกระดาษหนึ่งใบที่ทำขึ้นมาเพื่อบันทึกเกียรติคุณความดีต่าง ๆ ของบุคคลนั้น แต่สำหรับหนองสาหร่ายนั้นเกียรติบัตรมีค่ากับคนในชุมชน เพราะผู้ที่

ได้รับเกียรติบัตรสามารถนำเกียรติบัตรมาเป็นเครื่องการันตีได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่ทำคุณงามความดีจริง อีกทั้งยังทำให้คน ๆ นั้นเข้าถึงแหล่งทุนได้อีกด้วย

ภาพที่ 4.3

การมอบเกียรติบัตรคนดีศรีชุมชน

ชุมชนเราในรอบปีต้องมีการมอบเกียรติบัตร เป็นที่มาที่ไปของธนาคารความดี 5 ธันวา แจกพ่อตัวอย่าง ผู้นำดี 12 สิงหา แจกแม่ตัวอย่าง 14 เมษายน แจกครอบครัวตัวอย่าง คนเล็กเหล่า พ่อแจกเกียรติบัตรแล้วถ้าทำความดีแล้วเก็บไว้บ้านไม่มีประโยชน์ เกียรติบัตรนี้สามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้ ก็เลยใช้โลโก้ เกียรติบัตรที่ได้ เพื่อเข้าถึงแหล่งทุนได้ เหมือนโฉนดที่ดินที่ไปไว้ธนาคาร เราก็เลยสร้างธนาคารความดีขึ้นมา เพื่อเก็บเอกสารต่าง ๆ เอกสารของนักเรียน สมุดบันทึกความดีของเด็ก หมด็ก มาเบิกเล่มไปใหม่ ทุกอย่าง (แรม เชียงกา, สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2553)

การที่บุคคลใดได้รับมอบเกียรติบัตรส่งผลให้คนนั้นเห็นคุณค่าที่แท้จริงของการประพฤติปฏิบัติสิ่งที่ดีงามทั้งต่อตนเองและผู้อื่นที่อยู่ร่วมกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลคนในชุมชน ทั้งยังสามารถเป็นการกระจายทรัพยากรในเรื่องของเงินทุนในการดำรงชีวิตอีกด้วย

4. การจัดงานบุญในวันสำคัญทางศาสนา ทางชุมชนได้มีการจัดงานบุญวันสำคัญต่าง ๆ อยู่เป็นประจำทุกปีอยู่แล้ว เพื่อให้เด็กกลุ่มหลังสามารถเรียนรู้และเข้าใจในวิถีชีวิตของคนในชุมชนเอง และเพื่อให้มีการดำรงรักษาวินัยธรรมประเพณีที่ดีงามให้คงอยู่กับชุมชน และสืบทอดต่อคนรุ่นหลังต่อไป อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนมากขึ้น

เมื่อมีการจัดงานบุญทำให้คนมาพบปะพูดคุยกันในงาน บ้างก็ถามถึงชีวิตความเป็นอยู่ของกันและกัน บ้างก็ชวนคุยเรื่องจิตปาถะ ปรัชญาหรือกันต่าง ๆ นานา ทำให้เห็นภาพผู้คนยิ้มแย้มแจ่มใสมากขึ้น

จากกิจกรรมทั้งหมดสะท้อนให้เห็นว่า คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้น โดยเริ่มตั้งแต่เข้าร่วมคิดรับฟังการทำงาน รับทราบข้อเท็จจริงในทุก ๆ เรื่อง โดยผ่านทาง การเข้าประชุมหมู่บ้านในแต่ละเดือน และมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของคนทุกเพศ ทุกวัย ไม่ว่าจะเป็น ปู่ ย่า ตา ยาย ในวัยผู้สูงอายุ ลุง ป้า น้า อา พ่อ แม่ ที่อยู่ในวัยกลางคนจนถึงรุ่น ลูกหลานที่อยู่ในวัยเด็กและเยาวชน เพื่อให้ทุกคนได้มีโอกาสได้เข้ามาเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง

3. ขั้นตอนการดำเนินงานธนาคารความดี

ขั้นที่ 1 ขั้นการเข้าสู่สมาชิกธนาคารความดี

การเข้าสู่สมาชิกธนาคารความดีนั้น คนในชุมชนเป็นผู้กำหนดด้วยตัวของเขาเองว่าเขาต้องการที่จะเข้าร่วมในการทำความดี โดยบางคนมีการประพฤติปฏิบัติดีอยู่เป็นกิจวัตรประจำวันอยู่แล้ว เช่น การช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน การช่วยประกอบอาหารในงานสำคัญต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งการทำความดีในส่วนนั้นสามารถนำมาฝากกับธนาคารความดีได้ หรือจากผู้คนที่พบเห็นเขาสามารถบอกได้ว่า คน ๆ นั้นได้ทำความดีอะไรไว้บ้าง เหมือนมีความดีเป็นทุน ถ้าคนในชุมชนไม่เดือดร้อนเรื่องเงินก็ไม่จำเป็นต้องนำความดีออกมาใช้ ยังสามารถทำความดีเก็บไว้ได้เรื่อย ๆ แต่ถ้าบางคนที่มีเรื่องเดือดร้อนจำเป็นจริง ๆ ในส่วนนี้ถ้ามีการฝากความดีเอาไว้ก็สามารถนำความดีที่มีมาเข้าถึงแหล่งทุนได้

ขั้นที่ 2 ขั้นการเข้าถึงแหล่งทุน

1. การทำประชาคมหมู่บ้าน

การจัดประชุมประชาคมหมู่บ้านมีการประชุมเดือนละ 1 ครั้ง ตามปฏิทินชุมชน ดังนี้

วันที่ประชุม (ของทุกเดือน) หมู่บ้านที่ประชุม

- 2 หมู่ที่ 6 บ้านหนองทราย
- 3 หมู่ที่ 9 บ้านหนองสาหร่าย
- 4 หมู่ที่ 2 บ้านโกรกยาว
- 5 หมู่ที่ 4 บ้านหนองขุย
- 6 หมู่ที่ 3 บ้านหนองปรึก
- 7 หมู่ที่ 1 บ้านสระลุมพุก
- 8 หมู่ที่ 8 บ้านใหม่พัฒนา

9 หมู่ที่ 7 บ้านหนองแห่น

10 หมู่ที่ 5 บ้านปลักเขว้า

ในการประชุมจะประกอบด้วยคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำและชาวบ้าน เรื่องที่ประชุมประกอบไปด้วยเรื่องแจ้งทั่วไป ปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน การดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา เรื่องการกู้เงินโดยผ่านธนาคารความดี เรื่องการดำเนินงานของสถาบันการเงินฯ เรื่อง เป็นต้น ถ้ามีการลงมติในเรื่องใด ๆ ผู้ที่ไม่มาเข้าร่วมในการประชุมถือว่าเป็นผู้ละสิทธิในการออกเสียง และต้องยอมรับในการลงมติที่มีในการประชุม

2. การแจ้งความจำนง

ก่อนที่จะทำเรื่องการกู้เงินผู้ที่จะกู้จะต้องสำรวจตนเองว่าตนเองมีความดีครบตามที่เกณฑ์ตั้งไว้ ผู้ที่มีความต้องการกู้เงินสามารถแจ้งความจำนงในการกู้เงินผ่านการประชุมประชาคมหมู่บ้านประจำเดือนของแต่ละหมู่บ้าน ผู้นำการประชุมจะสอบถามผู้ที่เข้าร่วมการประชุมว่าผู้ใดต้องการที่จะกู้เงิน ผู้กู้ต้องยกมือแสดงความจำนงและบอกจำนวนเงินที่ต้องการจะกู้แก่ผู้นำการประชุมเพื่อพิจารณาเป็นลำดับต่อไป

3. การประเมินผลขั้นต้น

กลุ่มองค์กรที่เป็นผู้ประเมินว่าใครสามารถใช้ความดีตามเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อเข้าถึงแหล่งทุนได้ ได้แก่ สภาผู้นำองค์กรชุมชนตำบลหนองสาหร่าย, เทศบาลตำบลหนองสาหร่าย, องค์กรการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย, กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่าย, คณะครูจากโรงเรียนบ้านสระลุมพุก / โรงเรียนวัดหนองขุย และโรงเรียนเกียรติวิธวินเวดิน 2, เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย, เพื่อนบ้านจำนวน 5 หลังคาเรือน

โดยประชาชนมีมติจากเวทีประชาคมหมู่บ้านที่มีผู้เข้าร่วมประชุมอย่างน้อยร้อยละ 80 ของหลังคาเรือน และมีมติรับรองร้อยละ 90 ของผู้เข้าประชุม

เอกสารประกอบการประเมิน ได้แก่ สมุดลงชื่อเข้าร่วมประชุม โดยจะดูได้จากการลงชื่อผู้มาเข้าร่วมการประชุมในแต่ละครั้ง, ข้อมูลการกระทำความผิดของตำรวจ, ใบเสร็จค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ย้อนหลัง 3 เดือน, สมุดบันทึกรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือน, เกณฑ์บ้านน่าอยู่, บันทึกการประชุมประชาคม

4. การเข้าถึงแหล่งทุนของสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย

การเข้าถึงแหล่งทุนของสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย มีเกณฑ์/ข้อกำหนดการพิจารณาการเข้าถึงแหล่งทุน ดังนี้

1. เป็นสมาชิกสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย
2. เป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหนองสาหร่าย

3. มีการออมทรัพย์ประจำเดือน
4. จัดบันทึกบัญชีรายรับ-รายจ่ายครัวเรือน
5. ปลุกผักสวนครัวไว้บริโภคภายในครัวเรือนอย่างน้อย 5 ชนิด
6. ปฏิบัติตามแผนการแก้ไขปัญหาคาความยากจนและหนี้สินของตำบล
7. ผ่านเกณฑ์ความดี / คนดีของชุมชนตำบลหนองสาหร่าย ที่กำหนด
8. ตามลำดับก่อน-หลัง

ผู้รู้ทั่วไปที่ใช้หลักทรัพย์พร้อมกับมีผู้ค้าประกัน และผู้ที่ใช้ความดีค้าประกันตนเอง จะต้องปฏิบัติตามเกณฑ์พิจารณาอนุมัติเงินกู้ดังกล่าวข้างต้น เหมือนกันทุกประการเพื่อเป็นฐานในการพิจารณาของสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย แต่จะแตกต่างกันตรงที่ผู้กู้โดยใช้ความดีนั้นจะต้องผ่านการทำประชาคมหมู่บ้านเพื่อแจ้งความจำนงค์เรื่องจำนวนเงินกู้ และจะต้องมีผู้ยินยอมให้กู้ คือ ชาวบ้านในหมู่บ้าน โดยในเรื่องนี้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนจะต้องยกมือโหวตตามความสมัครใจให้กับผู้ที่จะกู้ เพื่อจะให้ผู้คนนั้นสามารถทำการกู้เงินตามที่ต้องการได้ และผู้กู้ผ่านธนาคารความดีต้องมีการพิจารณาเกณฑ์ความดีมาประกอบด้วย

ตัวชี้วัดความดีของคนในชุมชน

ตัวชี้วัดความดีของคนในชุมชน มาจากมติการประชุมเชิงปฏิบัติการของแกนนำและคณะทำงานแข็งแรงเข้าร่วมประชุม จำนวน 41 คน เพื่อปรับปรุงตัวชี้วัดของชุมชน (ฉบับร่าง) เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2550 จากการระดมความคิดเห็นตามกระบวนการมีส่วนร่วมที่ปรับปรุงให้ชื่อว่า “ยุทธศาสตร์ชุมชนอยู่ดีมีสุขตำบลหนองสาหร่าย เกณฑ์/ตัวชี้วัดความดี/คนดีศรีชุมชนหนองสาหร่าย” จากนั้นมีกระบวนการสร้างความเข้าใจกับประชาชน โดยมีการจัดประชุมชี้แจงเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชนทั้ง 9 หมู่บ้าน การดำเนินงานภาคประชาชนและเกณฑ์ชี้วัดตำบลหนองสาหร่ายตามยุทธศาสตร์ชุมชนอยู่ดีมีสุขตำบลหนองสาหร่าย เพื่อปรับปรุงตัวชี้วัดของชุมชนโดยการประชุมประชาคมหมู่บ้าน ซึ่งการจัดประชาคมของบ้านหนองขุย จัดขึ้นเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2550 ทั้งนี้ได้ข้อกำหนดความดีไว้ดังนี้

1. ผู้นำดี/ผู้ตามดี

ผู้นำดี (ผู้นำโดยตำแหน่งและผู้นำตามธรรมชาติ) / ผู้ตามดี มีเกณฑ์ชี้วัดคือ คิดดี พูดดี ทำดี เป็นประโยชน์โดยรวมต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ ประเมินจากการได้รับการรับรองหรือใบประกาศเกียรติบัตรต่าง ๆ, ชื่อสัตย์ มุ่งมั่น ตั้งใจจริง ทำงานโปร่งใส ประเมินโดยประชาชนปีละ 1 ครั้ง, เสียสละ กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ รับผิดชอบ

2. สุขภาพดี

การมีสุขภาพที่ดี มีเกณฑ์การชี้วัด คือร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง ประเมินจากการมีการป้องกันควบคุมโรค/เจ็บป่วยดูแลอย่างดี, จิตใจผ่องใสไม่เป็นโรคเครียด โรคซึมเศร้า ประเมินจากการมีการดูแลสุขภาพร่างกายตามช่วงวัยอายุ, ร่างกายไม่มีกลิ่นเหม็น, เครื่องแต่งกายสะอาด, บ้านเรือนสะอาดเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอกบริเวณบ้าน ประเมินตามเกณฑ์บ้านน่าอยู่, ช่วยทำความสะอาดในหมู่บ้านอย่างน้อย 6 ครั้งต่อปี, การบริโภคอาหาร ประเมินจากน้ำหนักตามเกณฑ์ อายุ วัยส่วนใหญ่, การออกกำลังกายสม่ำเสมอ ประเมินจากการออกกำลังกายต่อเนื่อง 30 นาทีและสะสม

3. อาชีพดี

การประกอบอาชีพที่ดี มีเกณฑ์การชี้วัด คืออาชีพสุจริต ประเมินจากการไม่ประกอบอาชีพที่ผิดกฎหมาย, มีรายได้พอเลี้ยงครอบครัว ประเมินจากมีรายได้ไม่ต่ำกว่าเกณฑ์ จปฐ. 23,000 บาท/ปี, ไม่มีคนว่างงาน ประเมินโดยองค์การการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย

4. กลุ่มองค์กรดี

การมีกลุ่มองค์กรที่ดี มีเกณฑ์การชี้วัด คือมีการรวมกลุ่มกันทำงานและสามารถแก้ไขปัญหาได้, มีโครงสร้างการบริหารและมีคณะกรรมการ, มีระเบียบข้อบังคับที่ชัดเจน ประเมินโดยสภาผู้นำองค์กรชุมชนตำบล, ผ่านการยอมรับของชุมชน ชุมชนรับรองสถานภาพ

5. สวัสดิการดี (ดูการมีส่วนร่วม/เข้าร่วมของผู้นำประชาชน กลุ่มองค์กรหมู่บ้าน)

การมีสวัสดิการที่ดี มีเกณฑ์การชี้วัด คือมีกองทุนสวัสดิการของชุมชน, จัดสวัสดิการโดยชุมชนเป็นแกนหลัก, ครอบคลุมทุกคน ครอบคลุมชีวิตตั้งแต่เกิดถึงตาย, มีความเท่าเทียม/ความเสมอภาค ประเมินโดยกองทุนสวัสดิการ

6. ครอบครัว (ครอบครัวอบอุ่น)

การมีครอบครัวที่อบอุ่น มีเกณฑ์การชี้วัด คือไม่มีการทะเลาะ/เถียงกัน, ทำกิจกรรมร่วมกันอย่างน้อยอาทิตย์ละ 1 ครั้ง, รับประทานอาหารพร้อมกันอาทิตย์ละ 3 มื้อ, ช่วยกันทำงาน

7. สามัคคีดี

การมีความสามัคคี มีเกณฑ์การชี้วัด คือไม่มีการทะเลาะวิวาทในชุมชน, ร่วมมือกันทำงานส่วนรวมเสร็จตามเวลาที่กำหนด

8. จิตใจดี

การมีจิตใจดี มีเกณฑ์การชี้วัด คือมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยประเมินจากการบริจาคให้วัด โรงเรียน ชุมชน สาธารณะ, มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

9. มีสัจจะ

การมีสัจจะ มีเกณฑ์การชี้วัด คือซื้อตรง ประเมินจากการยืมเงิน/กู้เงินจากแหล่งทุนและกองทุนต่าง ๆ แล้วชำระคืนตามกำหนดเวลา

10. เรียนรู้ดี

การเรียนรู้ดี มีเกณฑ์การชี้วัด คือเด็กอายุ 7 ปีขึ้นไป สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้ ร้อยละ 90 มีการประเมินโดยผู้นำ, มีเรื่องเรียนรู้ในชุมชนอย่างน้อย 2 เรื่อง มีการประเมินโดยชุมชนและกลุ่มโรงเรียน, มีการเพิ่มเติมหลักสูตรท้องถิ่นสอนในโรงเรียนอย่างน้อยที่ละ 1 หลักสูตร

11. มีความกตัญญูดี

การมีความกตัญญูดี มีเกณฑ์การชี้วัด คือเลี้ยงดูเอาใจใส่พ่อ แม่ ประเมินโดยสอบถามเพื่อนบ้านอย่างน้อย 2 หลังคาเรือน, ดูแล เชื้อฟัก เคารพ ปู่ ย่า ตา ยาย พี่ ป้า น้า อา

12. ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมาย

การปฏิบัติตามระเบียบกฎหมาย มีเกณฑ์การชี้วัด คือไม่ทำผิดกฎหมาย ประเมินจากข้อมูลของเจ้าหน้าที่ตำรวจ, ปฏิบัติตามระเบียบของหมู่บ้าน/ตำบล ประเมินจากข้อมูลหมู่บ้าน, ระเบียบกลุ่มองค์กร ประเมินจากข้อมูลกลุ่ม

13. ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี

การประพฤติดตนอยู่ในศีลธรรมอันดี มีเกณฑ์การชี้วัด คือรักษาศีล 5 ข้อ ระยะเวลา 1 เดือน (ละเมิดไม่เกิน 3 ข้อ), ตักบาตร/ทำบุญ อย่างน้อย 12 ครั้ง/ปี

14. ประหยัด/อยู่แบบพอเพียง

การประหยัด อดออม อยู่แบบพอเพียง มีเกณฑ์การชี้วัด คือไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ประเมินจากการจดบันทึกรายจ่ายแล้วลดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยลงได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 5, ใช้น้ำ ไฟอย่างประหยัด ประเมินจากค่าน้ำ-ค่าไฟฟ้าลดลง

15. การเก็บออมดี

การเก็บออมดี มีเกณฑ์การชี้วัด คือมีการออมเงินฝากไว้กับกลุ่มออมทรัพย์เป็นประจำอย่างน้อย 20 บาทต่อเดือน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 ของครอบครัวในตำบลหนองสาหร่าย, มีการออมเงินฝากไว้กับสถาบันการเงินชุมชนฯ เป็นประจำอย่างน้อย 100 บาทต่อเดือน มีการประเมินโดยองค์กรการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย

16. นิยมไทยใช้ของไทย

นิยมไทยใช้ของไทย มีเกณฑ์การชี้วัด คือร้องเพลงชาติไทย/ยืนตรง เมื่อได้ยินเพลงชาติไทยทุกครั้งยกเว้นมีภารกิจ, ใช้ผลิตภัณฑ์ของชุมชน ร้อยละ 10 ของผลิตภัณฑ์ที่เคยใช้

17. มีวิถีชีวิตตามหลักประชาธิปไตย

การมีวิถีชีวิตตามหลักประชาธิปไตย มีเกณฑ์การชี้วัด คือยอมรับและปฏิบัติตามเสียงข้างมาก, เคารพและปฏิบัติตามมติที่ประชุม ประเมินจากการประชุม, การใช้สิทธิออกเสียงในการเลือกตั้งทุกระดับ

18. มีวินัยดี

การมีวินัยดี มีเกณฑ์การชี้วัด คือปฏิบัติตามลำดับก่อนหลัง (เข้าคิว) ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80, ปฏิบัติตามกฎหมายจราจร เช่น คาดเข็มขัดนิรภัย สวมหมวกนิรภัย เป็นต้น และไม่เคยถูกจับกุม

19. ตรงเวลา

การตรงต่อเวลา มีเกณฑ์การชี้วัด คือการเข้าประชุม/นัดหมาย ประเมินจากการลงเวลาที่ประชุม, การมาทำงาน ประเมินจากการลงเวลาที่ทำงาน/โรงเรียน

20. การละเว้นสิ่งเสพติดและอบายมุข

การละเว้นสิ่งเสพติดและอบายมุข มีเกณฑ์การชี้วัด คือไม่เสพยาเสพติด เช่น ยาบ้า ยาเค ยาอี เฮโรอีน เป็นต้น, ไม่สูบบุหรี่ในที่สาธารณะ, ไม่ดื่มสุรา (ในเวลาดำเนินการและขับรถ), ไม่เล่นการพนัน เช่น ไพ่ ไฮโล กำถั่ว หว่ยเถื่อน เป็นต้น

21. มีมารยาทและวัฒนธรรมไทยที่ดี

มีมารยาทและวัฒนธรรมไทยที่ดี มีเกณฑ์การชี้วัด คือการไหว้, การเคารพผู้อาวุโส, การเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีไทยในวันต่าง ๆ อย่างน้อย 5 ครั้งต่อปี

22. การมีส่วนร่วมดี

การมีส่วนร่วมที่ดี มีเกณฑ์การชี้วัด คือ เข้าร่วมประชุมหมู่บ้านอย่างน้อยปีละ 8 ครั้ง, เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนอย่างน้อยปีละ 12 ครั้ง

ผู้รู้โดยผ่านธนาคารความดี ต้องพิจารณาตามเกณฑ์ ดังนี้

กติกาในการใช้เกณฑ์/ตัวชี้วัดความดีของชุมชนตำบลหนองสาหร่าย

1. ทำความดีผ่านเกณฑ์ 11 ข้อ ตัวชี้วัดรวม 26 ข้อ คือ ผ่านเกณฑ์ข้อที่ 3 อาชีพดี, ข้อที่ 6 ครอบครัว (ครอบครัวอบอุ่น), ข้อที่ 7 สามัคคีดี, ข้อที่ 8 จิตใจดี, ข้อที่ 9 มีสัจจะ, ข้อที่ 11 มีความกตัญญูดี, ข้อที่ 13 ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี, ข้อที่ 15 การเก็บออมดี, ข้อที่ 16 นิยมไทยใช้ของไทย, ข้อที่ 20 การละเว้นสิ่งเสพติดและอบายมุข, ข้อที่ 22 การมีส่วนร่วมดี สามารถกู้เงินจากสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย โดยไม่ต้องใช้คนค้ำประกัน

2. ทำความดีผ่านเกณฑ์ 15 ข้อ ตัวชี้วัดรวม 42 ข้อ คือ ผ่านเกณฑ์ข้อที่ 1 ผู้ตามดี, ข้อที่ 2 สุขภาพดี, ข้อที่ 3 อาชีพดี, ข้อที่ 6 ครอบครัว (ครอบครัวอบอุ่น), ข้อที่ 7 สามัคคีดี, ข้อที่

8 จิตใจดี, ข้อที่ 9 มีสัจจะ, ข้อที่ 11 มีความกตัญญูดี, ข้อที่ 12 ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมาย, ข้อที่ 13 ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี, ข้อที่ 14 ประหยัด/อยู่แบบพอเพียง, ข้อที่ 15 การเก็บออมดี, ข้อที่ 16 นิยมไทยใช้ของไทย, ข้อที่ 20 การละเว้นสิ่งเสพติดและอบายมุข, ข้อที่ 22 การมีส่วนร่วมดี สามารถกู้เงินจากสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย โดยไม่ต้องใช้คนค้ำประกันและวงเงินกู้ไม่เกิน 10,000 บาท ไม่ต้องจ่ายอัตราดอกเบี้ย

3. ทำความดีผ่านเกณฑ์ 18 ข้อ ตัวชี้วัดรวม 49 ข้อ คือ ผ่านเกณฑ์ข้อที่ 1 ผู้ตามดี, ข้อที่ 2 สุขภาพดี, ข้อที่ 3 อาชีพดี, ข้อที่ 5 สวัสดิการดี (ดูการมีส่วนร่วม / เข้าร่วมของผู้นำประชาชน กลุ่มองค์กรหมู่บ้าน), ข้อที่ 6 ครอบครัวยุติธรรม (ครอบครัวอบอุ่น), ข้อที่ 7 สามัคคีดี, ข้อที่ 8 จิตใจดี, ข้อที่ 9 มีสัจจะ, ข้อที่ 10 เรียนรู้ดี, ข้อที่ 11 มีความกตัญญูดี, ข้อที่ 12 ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมาย, ข้อที่ 13 ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี, ข้อที่ 14 ประหยัด/อยู่แบบพอเพียง, ข้อที่ 15 การเก็บออมดี, ข้อที่ 16 นิยมไทยใช้ของไทย, ข้อที่ 20 การละเว้นสิ่งเสพติดและอบายมุข, ข้อที่ 21 มีมารยาทและวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม, ข้อที่ 22 การมีส่วนร่วมดี สามารถกู้เงินจากสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย โดยไม่ต้องใช้คนค้ำประกันและวงเงินกู้ไม่เกิน 15,000 บาทไม่ต้องจ่ายอัตราดอกเบี้ย

4. ทำความดีผ่านเกณฑ์ 22 ข้อ ตัวชี้วัดรวม 63 ข้อ คือ ผ่านเกณฑ์ข้อที่ 1 ผู้ตามดี, ข้อที่ 2 สุขภาพดี, ข้อที่ 3 อาชีพดี, ข้อที่ 5 สวัสดิการดี (ดูการมีส่วนร่วม / เข้าร่วมของผู้นำประชาชน กลุ่มองค์กรหมู่บ้าน), ข้อที่ 6 ครอบครัวยุติธรรม (ครอบครัวอบอุ่น), ข้อที่ 7 สามัคคีดี, ข้อที่ 8 จิตใจดี, ข้อที่ 9 มีสัจจะ, ข้อที่ 10 เรียนรู้ดี, ข้อที่ 11 มีความกตัญญูดี, ข้อที่ 12 ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมาย, ข้อที่ 13 ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี, ข้อที่ 14 ประหยัด/อยู่แบบพอเพียง, ข้อที่ 15 การเก็บออมดี, ข้อที่ 16 นิยมไทยใช้ของไทย, ข้อที่ 20 การละเว้นสิ่งเสพติดและอบายมุข, ข้อที่ 21 มีมารยาทและวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม, ข้อที่ 22 การมีส่วนร่วมดี สามารถกู้เงินจากสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย โดยไม่ต้องใช้คนค้ำประกันและวงเงินกู้ไม่เกิน 20,000 บาทไม่ต้องจ่ายอัตราดอกเบี้ย ถ้าเกณฑ์ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ผ่านครบทุกข้อ (ระยะเวลาชำระคืนเงินกู้ครั้งละ 12 เดือน ร้อยละไม่เกิน 2 ครั้ง)

อัตราดอกเบี้ยเงินกู้

1. เงินกู้ประกอบอาชีพ ร้อยละ 9.00 บาท/ปี
 2. เงินกู้ปลดหนี้สิน ร้อยละ 9.00 บาท/ปี
 3. เงินกู้เพื่อที่อยู่อาศัย ร้อยละ 9.25 บาท/ปี
 4. เงินกู้ใช้ความดีค้ำประกัน ร้อยละ 7 บาท/ปี
- (ที่มา: สถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย)

จากเกณฑ์ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นทำให้เห็นถึงกฎเกณฑ์ที่คนในชุมชนร่วมกันคิด และสร้างขึ้นมา และองค์กรภายนอกมีส่วนช่วยในการสนับสนุนด้านองค์ความรู้ด้วย แต่ก็ยังมีระเบียบอีกบางประการที่เป็นข้อตกลงในการกู้ยืมเงินของคนในตำบลหนองสาหร่าย คือ ถ้าหมู่บ้านใดมีการฝากเงินออมกับสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่ายเป็นจำนวนมาก ก็จะได้เข้าถึงแหล่งทุนได้มากตามระเบียบที่วางไว้

ระเบียบที่ไม่ปกติแต่เราพยายามทำให้เป็นปกติ คือ เราพยายามรณรงค์ให้คนเอาเงินมาออม เพราะฉะนั้นชุมชนไหนเงินออมเยอะ ชุมชนนั้นสามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้เยอะ สมมติ หมู่ 4 มีเงินออม 2 ล้าน คนหมู่ 4 สามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้ไม่เกิน 80% คือ ล้านหก อีกสี่แสนไว้เป็นเงินสำรอง หมู่ 6 มีเงินฝากสามล้าน เข้าไม่เกิน 80% เพราะฉะนั้นเป็นการแข่งขันที่ทำให้สถาบันการเงินของเราค่อนข้างจะใหญ่เร็ว (แรม เชียงกา, สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2553)

ตัวอย่างรูปธรรมของการใช้ความดีเข้าถึงแหล่งทุน

จากการสัมภาษณ์นางสมปอง ดอกไม้ อายุ 50 ปี หรือที่ผู้ศึกษาเรียกว่า ป้าแป๋ว หนึ่งในผู้ใช้ความดีเพื่อเข้าถึงแหล่งทุนทำให้ทราบว่าเมื่อก่อนป้าแป๋วเป็นหนี้ในระบบ ซึ่งมีดอกเบี้ยสูงมาก ทำให้ต้องวิ่งเต็นหาเงินมาใช้หนี้ในระบบ ทำงานหนักเพื่อนำเงินมาส่งดอกเบี้ยทำให้ชีวิตความเป็นอยู่เดือดร้อนมาก หากทำงานหาเงินไม่ทัน จำเป็นต้องไปยืมญาติพี่น้องมาชำระก่อน ก็ต้องเป็นหนี้ต่อ ๆ ไปอีก

เมื่อก่อนลำบากหนี้ในระบบดอกเบี้ยแพงเราก็ต้องวิ่งหา แต่อันนี้เราทำงานได้เท่าไร ก็เอามาส่งพอประมาณ ไม่ต้องเดือดร้อนดีขึ้นเยอะ แต่ก่อนต้องวิ่งตะเกียกตะกาย เพราะหนี้ในระบบมันแพง ให้กลับไปกู้ไม่เอาแล้ว เวลาไม่มีส่งก็ต้องวิ่งหา แต่ถ้าเป็นสถาบันบางเดือนเรารับจ้างได้ทั้งเดือนก็มาส่งสบาย ๆ ยังมีเหลือใช้ให้ครอบครัว ถ้าเป็นหนี้ระบบถึงเวลาหากก็ต้องไปรับจ้าง ถ้าไม่ทันก็ยืมพี่ ๆ น้อง ๆ เป็นหนี้กันเอง (สมปอง ดอกไม้, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2553)

แต่หลังจากที่ได้ทราบข่าวว่ามีการใช้ความดีเพื่อเข้าถึงแหล่งทุนได้ ก็ให้ความสนใจและติดต่อคุณศิวโรจน์จึงได้ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับธนาคารความดีและหันมากู้โดยใช้ความดีค้ำประกันเพื่อปรับภาระหนี้สินให้อยู่ในวงจำกัด หรือกล่าวคือ ทำให้หนี้สินทั้งหมดรวมกันเป็นก้อนเดียว “แต่พอดีมีธนาคารความดีให้เปิดกู้ คราวนี้ก็ไม่ต้องเดือดร้อนพี่ ๆ น้อง ๆ ไม่ต้องไปวิ่งหา รู้ว่าธนาคารความดีจากที่นี่แหละ” (สมปอง ดอกไม้, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2553) ขณะนี้ป้าแป๋วผ่อนชำระหนี้ของสถาบันการเงินไปได้แล้วจำนวน 31 งวด ชีวิตความเป็นอยู่

เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหน้ามือเป็นหลังมือ จากที่เมื่อก่อนต้องเคร่งเครียดจากการทำงานและหาเงินมาใช้หนี้ เดียวนี้ไม่ต้องเป็นแบบนั้นแล้ว สามารถผ่อนชำระได้อย่างไม่ต้องมีกังวล

ป้าแป้วเล่าว่าทำความดีผ่านตามเกณฑ์ความดี ทั้งหมด 18 ข้อ จาก 22 ข้อ คือ

- ข้อ 1 ผู้ตามดี
- ข้อ 2 สุขภาพดี
- ข้อ 3 อาชีพดี
- ข้อ 4 กลุ่มองค์กรดี
- ข้อ 6 ครอบครัว (ครอบครัวอบอุ่น)
- ข้อ 7 สามัคคีดี
- ข้อ 8 จิตใจดี
- ข้อ 9 มีสัจจะ
- ข้อ 10 เรียนรู้ดี
- ข้อ 11 มีความกตัญญูดี
- ข้อ 12 ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมาย
- ข้อ 13 ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมอันดี
- ข้อ 14 ประหยัด/อยู่แบบพอเพียง
- ข้อ 15 การเก็บออมดี
- ข้อ 16 นิยมไทยใช้ของไทย
- ข้อ 17 มีวิถีชีวิตตามหลักประชาธิปไตย
- ข้อ 18 มีวินัยดี
- ข้อ 22 การมีส่วนร่วมดี

ป้าแป้วผ่านเกณฑ์ 18 ข้อ ตัวชี้วัดรวม 49 ข้อ สามารถกู้เงินจากสถาบันการเงิน ชุมชนตำบลหนองสาหร่าย ไม่ต้องใช้คนค้ำประกันและวงเงินกู้ไม่เกิน 15,000 บาท ไม่ต้องจ่ายค่าดอกเบี้ย เมื่อป้าแป้วได้รับทุนจากสถาบันการเงินชุมชนแล้ว สามารถนำไปปลดหนี้ในระบบและนำไปใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้นและมีความสุขมากขึ้นตามมาด้วย

ส่วนในกรณีของนายสาคร เขียงจีน อายุ 50 ปี จากการสัมภาษณ์พบว่า ก่อนหน้าที่จะมีธนาคารความดี นายสาครมีปัญหาหนี้สินล้นตัว ทำให้การใช้ชีวิตค่อนข้างลำบาก มีเงินก็ไม่เหลือเก็บ ต้องคอยมาใช้หนี้ในระบบตลอด ชีวิตเคร่งเครียดไม่มีความสุข ทางสถาบันการเงินได้พิจารณาให้นายสาครมีสิทธิเข้าถึงแหล่งทุน เพราะเป็นผู้ทำความดีตามเกณฑ์ที่วางไว้

นายสาครเล่าว่าทำมาดีผ่านตามเกณฑ์ความดี ทั้งหมด 5 ข้อ จาก 22 ข้อ คือ

ข้อ 2 สุขภาพดี

ข้อ 3 อาชีพดี

ข้อ 11 มีความกตัญญูดี

ข้อ 12 ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมาย

ข้อ 18 มีวินัยดี

จะเห็นได้ว่า นายสาครผ่านเกณฑ์ตัวชี้วัดความดีแค่ 5 ข้อเท่านั้น แต่สามารถกู้ได้ เพราะกู้ในสิทธิของทุนที่ดินทำกิน โดยมีสวัสดิการชุมชนร่วมกับสถาบันการเงินสนับสนุนแหล่งทุน ในการกู้ยืม โดยใช้ความดีที่มีอยู่ค้ำประกัน “เรามีการช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ คนก็เห็น ทำให้เราได้ ทุน” (สาคร เชียงฉิน, สัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2553) นายสาครยังกล่าวอีกว่าในชุมชนมีคนที่ไม่ เห็นด้วย และไม่เข้าร่วมกิจกรรมก็มี แต่เขาก็ชักชวนให้เข้ามาร่วมตลอดด้วยเหตุผลที่ว่า ถ้าไม่มี พื้นฐานความดีเวลาเกิดปัญหาเดือดร้อนจริง ๆ ใครก็ช่วยไม่ได้ เพราะคนเราในชีวิตประจำวันมัก เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก แต่ที่หนองสาหร่ายนี้ต่างออกไป การทำความดีที่มีคนเห็นและ รับรู้ในสิ่งที่เราทำ ความดีทำแล้วไม่ต้องจำ ชาวบ้านในชุมชนจะช่วยกันจำเอง

ความดีทำแล้วไม่ต้องจำ ชาวบ้านเขาจำให้เอง ช่วยไปเลยโดยไม่ต้องรอ ในสมองคิด อยู่ตลอดว่า จะทำอะไรให้กับหมู่บ้านดี สนุกกับงานที่ทำ ทำแล้วมีความสุข ไม่มีเงิน ไม่เป็นไร หน่วยงานใดขาดอะไรเราช่วยเหลือ ขาดบุคลากรเราก็ไป เต็มใจทำ จิตอาสา คนที่ไม่เห็นด้วยก็มี ความคิดไม่ตรงกัน ประเภทบัวได้น้ำ รู้ไม่จริงเอาไปพูด ทำให้เห็นด้วยตา ไม่บอกให้ฟัง ไม่บอกให้จำ ตอนนี้มีควมสามัคคีเพิ่มขึ้น การพูดคุย ด้วยการยิ้มแย้มแจ่มใส ถ้าเป็นเมื่อก่อนจะเครียดกับงานที่ทำมากกว่า คนก็ให้ความสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี (สาคร เชียงฉิน, สัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2553)

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ธนาคารความดีทำให้ทราบว่า คนที่สามารถจะเข้ามา กู้เงินกับสถาบันการเงินโดยใช้ความดีเป็นทุนนั้น ทางสถาบันการเงินสามารถทราบได้ว่าใครที่เป็น สมาชิกของสถาบันเพราะดูจากข้อมูลในสถาบันได้ และประกอบกับมีการออมกับสถาบันอยู่แล้ว

ในแต่ละหมู่บ้านจะมีการเสนอชื่อผู้ขอกู้เงินทุกเดือน ในกรณีที่ไม่ใช่หมู่ 4 ซึ่ง เจ้าหน้าที่อาจจะไม่รู้จัก เพราะอาจจะมาจากหมู่บ้านอื่น ๆ ในตำบล ทางเจ้าหน้าที่สถาบันสามารถ ตรวจสอบได้ว่าเขาผ่านเกณฑ์มาแล้วจากเวทีการประชุมประชาคมของหมู่บ้านเขาเอง

หมู่แปดเขาเสนอชื่อมาให้กู้เงินจากเราสองหมื่นบาท ถ้าจากหมู่แปดคงผ่านการตรวจ มาแล้ว แต่พอมาถึงเรา คุณเป็นสมาชิกสวัสดิการหรือยัง ถ้ายังคุณก็ต้องสมัคร คุณ

พร้อมจะสมัครไหม ที่บ้านคุณปลูกผักสวนครัวหรือยัง จดบัญชีครัวเรือนหรือไม่ ซึ่งเราจะมีกรรมการหนึ่งท่านไปตรวจ ว่ามีครบหรือไม่ ถ้าเรื่องสวัสดิการข้อมูลอยู่ที่เราอยู่แล้ว ถ้าเขาไม่มีสมุดมายืนยันแสดงว่าเขาไม่มี ทำก็คือจบ คนที่แต่ละหมู่คัดมาเขาก็นั่งจกกันอยู่แล้ว ถ้ามี 100 ครัวเรือน เขารู้จักกันหมดอยู่แล้วว่า คน ๆ นี้ที่จะกู้ เป็นคนเถลไถล ติดหนี้การพนัน ถ้าเป็นอย่างนั้นคงจะไม่ผ่านของเขามาแล้ว เขาคัดกรองมาแล้ว พอมาถึงเรา ๆ ก็ทำตามให้ถูกกฎระเบียบไปก็เท่านั้น (ธัญมล วัลลา, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2553)

จากการทำงานของธนาคารความดีจะเห็นได้ว่าเป็นการดำเนินอย่างเรียบง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อนหรือมีขั้นตอนที่ตายตัว แต่ธนาคารความดีค่อนข้างมีความยืดหยุ่นสูงในการดำเนินงาน เพื่อความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและบริบทของชุมชน ความไม่ดีบางข้อบางอย่างไม่สามารถลบล้างความดีที่เคยทำมาได้ นัยยะนี้หมายถึง ความดีถูกมองแยกส่วนจากความไม่ดี หากทำดี 12 ข้อ แต่ทำไม่ดี 1 ข้อ เช่น เรื่องติดสุรา การติดสุราของบุคคลนั้นก็ไม่นำมารวมกับการพิจารณาว่าเป็นคนดีหรือไม่เพราะอย่างน้อย เขาก็ผ่านเกณฑ์ความดีข้ออื่น ๆ แต่หากอยากเข้าถึงแหล่งทุนหรืออยากกู้ในวงเงินที่สูงกว่าก็ต้องละเว้นให้ได้

บางที ธกส. มาถามเรามาถึงก็เลยเถิดว่า ถ้าวันนี้เขามากู้ทำความดีก็ขอกู้โดยไม่เสียดอกเบี้ย แล้วเราจะเอาเงินที่ไหนให้เขากู้โดยไม่มีดอกเบี้ย เราเลยถามกลับว่าถ้าเกิดคนทำความดีครบหมดทุกข้อ ได้กู้เงินคนละสองหมื่นโดยไม่เสียดอกเบี้ย ถามหน่อยว่าถ้าเป็นคนดีขนาดนั้นใครจะกู้เงิน เพราะเขาประหยัดหมดแล้ว เหล้าไม่กินบุหรี่ยาไม่สูบ ทำความดีหมดทุกอย่างถามว่าคุณจะต้องกู้เงินไปทำอะไร เออมันก็จริง ที่บ้านใช้จ่ายให้ดี ๆ ทุกอย่างดีหมด เราจะกู้ไปทำอะไร ถ้าทำดีหมดแล้วไม่จำเป็นต้องกู้เงิน ไม่ใช่ว่าทุกคนทำความดีเพื่อจะมาเอาเงิน การทำความดีก็คือดีจากตัวเขาเอง บุตรหลานบริวารของเขาเอง เพียงแต่ว่าในบางกรณีเขาอาจจะเดือดร้อนเรื่องเงิน เขาก็ต้องนำความดีเป็นเครดิตกู้เงินได้ แต่พอคนเป็นคนดีกันแล้วเชื่อว่าคนก็ไม่ต้องใช้เงินสักเท่าไร (ธัญมล วัลลา, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2553)

จะเห็นได้ว่าหากมีคนทำความดีครบหมดทุกข้อก็ไม่จำเป็นต้องกู้เงินจากสถาบัน ไม่ใช่ว่าทุกคนทำความดีเพื่อหวังที่จะเข้าหาแหล่งทุนเพราะส่วนใหญ่คนในชุมชนจะผ่านเกณฑ์ความดีกันอยู่แล้ว การทำความดีคือการทำจากตัวเขาเอง ซึ่งในกรณีที่เดือดร้อนเรื่องเงิน มีความจำเป็นจริง ๆ ก็สามารถนำความดีเป็นตัวค้ำประกัน แต่ถึงที่สุดแล้วถ้ามีคนทำได้ครบทั้ง 22 ข้อ 63 ตัวชี้วัดจริง ๆ ก็คงไม่จำเป็นต้องกู้เงินจากสถาบันการเงิน เพราะเขามีความเพียงพอแล้ว หากดูจากเกณฑ์การประเมิน อีกประเด็นหนึ่งการที่คนเข้ามากู้ในสถาบันการเงินก็เพราะไม่สามารถทนต่อ

ดอกเบี้ยนอกระบบที่แพงมาก “ที่เขาทำเรื่องขอกู้เพราะว่า เขากู้ดอกเบี้ยแพงๆไม่ไหว เขากู้หนี้นอกระบบไว้ สิบบาทต่อวันยังมีเลย เขารู้หนี้นอกระบบไม่ไหว” (สุภาวดี สุทธิบุตร, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2553)

หากจะมีใครสักคนในชุมชนมาขอกู้ คนในชุมชนและเจ้าหน้าที่สถาบันการเงิน จะทราบได้ทันทีว่าคน ๆ นั้นเป็นคนเช่นไร เพราะคนในชุมชนรู้จักกันหมด ในกรณีที่คนที่มาขอกู้เป็นคนล้มละลายเทมา เกียจคร้าน ไม่ประกอบอาชีพ ชาวบ้านจะไม่ยกมือให้ไม่มีใครยอมรับ แต่ก็เชื่อว่า จะไม่มีหนทางในการแก้ไขปรับปรุงตัว ทางสถาบันมีหนังสือสัญญาใจ¹ ที่ทำขึ้นเพื่อทำข้อตกลง ซึ่งไม่ได้หมายความว่าทางสถาบันจะห้ามดื่มเหล้า หรือไม่ให้คนดื่มเหล้า² แต่ต้องทำสัญญาอดเหล้าทุกวันพระ ถ้าทำได้ก็ผ่านเกณฑ์ความดี วันอื่นก็ยังสามารถดื่มได้ตามปกติ (แต่ส่วนใหญ่จะดื่มน้อยลงหรือไม่ก็เลิกดื่มไปเลย) การที่สถาบันทำเช่นนี้เป็นการเปิดโอกาส และส่งเสริมให้ทุกคนเป็นคนดีสามารถเข้าถึงแหล่งทุนได้อย่างทั่วถึงไม่ปิดกั้น

มันเป็นการให้โอกาส มันก็เชื่อว่าเราจะปิดตายสำหรับคนที่ไม่ดี คนจะไม่ดีตลอดไปมันก็ไม่ใช่ ของเราอยู่ที่ชุมชนกำหนดมติผ่านทางชุมชน ความดีที่นี้ไม่ใช่แบบเอาความดีหยอดใส่กระป๋องแล้วแลกเป็นคูปองที่นี้ไม่ใช่ ความดีที่นี้ยึดคืนได้ ถ้าในเมื่อคุณบอกว่าคุณจะไม่กินเหล้าทุกวันพระแต่ถ้าเราเห็นคุณกินเหล้าวันพระ เราก็คืนความดีข้อนั้น ๆ ไม่ผ่านเกณฑ์ มันไม่ใช่ว่าผ่านไปแล้วจะผ่านไปเลยตลอดชีวิต คนโดยมากถ้ามีชุมชนเป็นตัวการันตีให้เกียรติบัตรไปแล้ว จะไม่ทำเรื่องนั้นเรื่องนี้ พอเวลาจะกินอีก ถ้าอยากกินมาก ๆ ก็ต้องแอบแล้ว ถ้าไปนั่งกินหน้าบ้านก็คนเห็นเข้า ก็จะมีคนถามเอากเกียรติบัตรไปไว้ไหนก็จะโดนคนแซว มันก็จะยากถ้าการที่จะกลับไปกินอีก

(ธัญมล วัลลา, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2553)

5. ข้อตกลงในการชำระเงินกู้

ทางสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่ายได้มีกฎระเบียบร่วมกันระหว่างสมาชิกกับสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่ายในการชำระเงินกู้ หากผู้กู้ผิดนัดชำระคืนเงินกู้ ทางสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่ายจะดำเนินการดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ขาดส่งคืนเงินกู้เกิน 2 เดือน นำรายชื่อแจ้งที่ประชุมหมู่บ้านและสถาบันการเงินอื่น ๆ

ข้อ 2 ขาดส่งคืนเงินกู้เกิน 2 เดือน นำรายชื่อแจ้งที่ประชุมสภาผู้นำองค์กรชุมชนตำบล

¹ หนังสือสัญญาใจ สามารถดูได้ในภาคผนวก

ข้อ 3 ขาดส่งคืนเงินกู้เกิน 3 เดือน หนังสือแจ้งเตือนครั้งที่ 1 เสียค่าปรับฉบับละ 50
 ข้อ 4 ขาดส่งคืนเงินกู้เกิน 3 เดือน หนังสือแจ้งเตือนครั้งที่ 2 เสียค่าปรับฉบับละ 100
 ข้อ 5 ขาดส่งคืนเงินกู้เกิน 3 เดือน หนังสือแจ้งเตือนครั้งที่ 3 เสียค่าปรับฉบับละ 150
 ข้อ 6 ขาดส่งคืนเงินกู้เกิน 3 เดือน หนังสือแจ้งเตือนครั้งที่ 4 เสียค่าปรับฉบับละ 200
 ข้อ 7 ขาดส่งคืนเงินกู้เกิน 3 เดือน หนังสือแจ้งเตือนครั้งที่ 5 เสียค่าปรับฉบับละ 250
 ข้อ 8 ขาดส่งคืนเงินกู้เกิน 3 เดือน หนังสือแจ้งเตือนครั้งที่ 6 เสียค่าปรับฉบับละ 300
 ข้อ 9 ขาดส่งคืนเงินกู้เกิน 3 เดือน หนังสือแจ้งเตือนครั้งที่ 7 เสียค่าปรับฉบับละ 350
 ข้อ 10 ขาดส่งคืนเงินกู้เกิน 3 เดือน หนังสือแจ้งเตือนครั้งที่ 8 เสียค่าปรับฉบับละ 400
 ข้อ 11 ขาดส่งคืนเงินกู้เกิน 3 เดือน หนังสือแจ้งเตือนครั้งที่ 9 เสียค่าปรับฉบับละ 450
 ข้อ 12 ขาดส่งคืนเงินกู้เกิน 3 เดือน หนังสือแจ้งเตือนครั้งที่ 10 ขึ้นไปเสียค่าปรับฉบับละ 500

ข้อ 13 เสียค่าปรับดอกเบี้ยเพิ่มตามระเบียบของสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย

สมาชิกที่กู้ยืมเงินจะต้องคำนึงถึงกฎเกณฑ์ที่ทางสถาบันกำหนดไว้ด้วย เพื่อเป็นประโยชน์ต่อตนเอง และมีให้เกิดการชำระล่าช้า

ขั้นที่ 3 ขั้นการติดตามประเมินผล

หลังจากที่มีการปล่อยให้สมาชิกกู้ยืมเงินไปแล้วทางสถาบันการเงิน ยังคงมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ในเรื่องของข้อตกลงต่าง ๆ เช่น การปลูกพืชผักสวนครัวไว้ในบ้าน ผู้กู้ยังต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้ เพราะเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้กู้เองด้วย และเรื่องของการดูแลวันพระก็เช่นเดียวกัน ทางคณะกรรมการธนาคารความดีจะเป็นผู้ติดตามผลจากผู้กู้ที่ทำสัญญาใจไว้กับทางธนาคารความดี ว่าละเลยการปฏิบัติหรือไม่ ถ้าละเลยก็จะตัดความดีข้อนั้นทิ้งไป เพราะฉะนั้นผู้ที่เข้าถึงแหล่งทุนโดยใช้ความดีค้ำประกันนั้น หากจะทำการใด ๆ อันเป็นการละเมิดกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ต้องพิจารณาให้รอบคอบและหลีกเลี่ยงที่จะปฏิบัติผิดกฎระเบียบที่วางไว้

ธนาคารความดีไม่ใช่เป็นเพียงแค่การทำความดีเพื่อเข้าถึงแหล่งทุนเพียงเท่านั้น แต่เป็นการทำให้คนชุมชนเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การดำเนินชีวิตเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น เช่น การลด ละ เลิก อบายมุข, การอดออม, การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน พี่พาค้าย เห็นอกเห็นใจกัน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนมากขึ้นด้วย

สุดท้ายแล้วการดำเนินงานธนาคารความดีส่งผลให้คนในชุมชนเกิดการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนจากภายในชุมชนเอง และนำไปสู่เป้าหมายที่ทุกคนต้องการ คือ การมีความสุขร่วมกันทั้งตำบล

ผลที่เกิดกับชุมชนจากการดำเนินงานธนาคารความดี

จากการดำเนินงานธนาคารความดีทำให้เกิดการผลต่อชุมชนที่สำคัญในหลายด้านต่อไปนี้เป็นคือ

ด้านเศรษฐกิจ สิ่งสำคัญที่ธนาคารความดีทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจที่ดีขึ้น คือ การปลดหนี้ของระบบของคนในชุมชน โดยให้คนในชุมชนได้มีหนี้เพียงแหล่งเดียวจากสถาบันการเงินชุมชนหนองสาหร่าย ดังจะเห็นได้จากตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.2

ข้อมูลจำนวนเงินกู้ในสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย

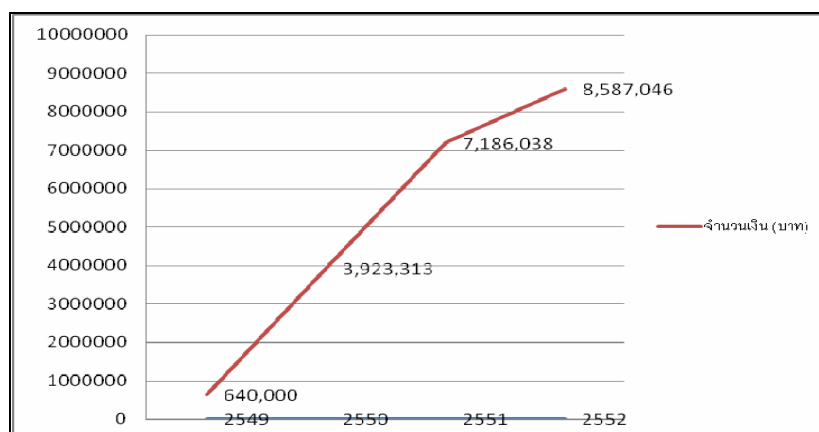
ปี พ.ศ. 2549-2552

ปี พ.ศ.	จำนวนเงิน (บาท)
2549	640,000
2550	3,923,313
2551	7,186,038
2552	8,587,046

จากตารางดังกล่าวสามารถแสดงเป็นกราฟเส้นเพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของยอดเงินกู้ในสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่ายที่ชัดเจนเพิ่มขึ้นได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 4.3

จำนวนเงินกู้ในสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย

จากกราฟแสดงให้เห็นระดับการเปลี่ยนแปลงของจำนวนเงินกู้ในสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่ายจากปี พ.ศ. 2549 ไปจนถึงปี พ.ศ. 2552 จะเห็นได้ว่าจำนวนเงินกู้ของสถาบันการเงินมีมูลค่าเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากเหตุที่ว่า ในช่วงปีแรกของการดำเนินงานสถาบันการเงิน นั้นมียอดเงินกู้ 640,000 บาท เพราะชาวบ้านยังไม่ได้เข้ามาขอกู้ยืมเงินจากสถาบันมากเท่าไร ชาวบ้านยังคงเป็นหนี้ธนาคารเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาปี 2550 เห็นได้ว่าจำนวนเงินกู้มียอดอยู่ที่ 3,923,313 บาท เพิ่มขึ้นจำนวนมาก สาเหตุเกิดจากชาวบ้านไม่สามารถทนกับอัตราดอกเบี้ยที่สูงมากของเงินกู้ธนาคาร จึงหันมาพึ่งสถาบันการเงินชุมชน โดยกู้เงินจากสถาบันเพื่อนำไปชำระหนี้ธนาคารให้หมดไป และปีต่อ ๆ มายอดก็ยังคงสูงขึ้นเพราะชาวบ้านเริ่มเห็นผลที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชนที่สามารถปลดหนี้ธนาคารได้ โดยไม่ต้องลำบากเหมือนเมื่อก่อนที่จะต้องทำงานหนักยากลำบากกว่าจะหาเงินมาได้ แล้วนำเงินไปเสียค่าดอกเบี้ยที่แสนจะแพง แต่กลับมาผ่อนชำระกับทางสถาบันการเงินแทน ทำงานได้เงินมาเท่าไรสามารถผ่อนใช้ได้ตามกำลังทรัพย์ที่มี และที่ตกลงไว้กับทางสถาบันการเงินและสามารถมีเงินเหลือเพื่อไว้ใช้จ่ายภายในครอบครัวอีกด้วย

สิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าคนในชุมชนมีหนี้ธนาคารลดลง นั่นคือ ภาพของคนที่เข้ามาตามเก็บหนี้รายวันในชุมชน แทบจะไม่ปรากฏให้เห็นว่ามีบุคคลภายนอกที่คอยตามเก็บหนี้หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “พวกหมวกกันน็อค” เข้ามาในชุมชน ซึ่งแตกต่างจากตอนที่คนในชุมชนเป็นหนี้ธนาคาร เพราะตอนนั้นจะมีคนมาเก็บหนี้รายวันทุกวันเป็นภาพที่ชินตาของคนในชุมชน ปัจจุบันคนในชุมชนไม่ต้องเดินทางไปกู้หนี้ยืมสินจากนอกชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีกำลังใจในการทำงานมากขึ้น “เมื่อก่อนช่วงที่สร้างสถาบันใหม่ ๆ หมวกกันน็อคเพียบเลย พวกหนี้ธนาคารวิ่ง

กันขวัไชว่ ไม่รู้มาจากไหน ไม่ใช่คนในพื้นที่ แต่ตอนนี้เจ็บแล้วไม่มีแล้วหมวกกันน็อค เราเห็นแล้ว เห็นได้ด้วยตาว่าไม่มีแล้ว” (ศิริโรฒ จิตนิยม, สัมภาษณ์, 29 พฤศจิกายน 2552)

นอกจากเรื่องของการลดหนี้ในระบบแล้วนั้น ธนาคารความดียังส่งผลในเรื่องของการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจของคนในชุมชน กล่าวคือ การที่คนในชุมชนมีการปลูกพืชผักสวนครัวในครัวเรือนอย่างน้อย 5 ชนิด เพื่อเป็นอาหารไว้บริโภคภายในครอบครัว ส่งผลให้เกิดการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นในครัวเรือนลงได้ เพราะสามารถนำพืชผักที่ปลูกไว้มาประกอบอาหารรับประทานในครอบครัว หรือแบ่งปันให้กับเพื่อนบ้านได้

ภาพที่ 4.4

การปลูกพืชผักสวนครัวภายในบ้าน

จากภาพชาวบ้านได้ปลูกพืชผักสวนครัวไว้ในบ้านแต่ละบ้าน เพื่อเป็นการลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ในเรื่องของวัตถุดิบในการประกอบอาหาร อีกทั้งยังส่งเสริมในเรื่องของการอยู่อย่างพอเพียง พออยู่พอกิน ไม่จำเป็นต้องหาซื้อจากภายนอกเพราะสามารถผลิตเองได้

เมื่อมีการดำเนินงานธนาคารความดี ส่งผลให้ชุมชนเกิดการพัฒนาไปในทิศทางที่ดี ทั้งการลดหนี้ในระบบ การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น การดำเนินงานธนาคารความดีของชุมชนหนองสาหร่ายยังมีชื่อเสียงไปสู่ชุมชนภายนอก ผลพลอยได้ของธนาคารความดีที่ส่งผลต่อชุมชนที่ผู้ศึกษาเห็น คือ หลังจากที่ชุมชนได้ดำเนินงานธนาคารความดีอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว ปรากฏว่า ชุมชนประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง กล่าวคือ ชุมชนหนองสาหร่ายได้กลายเป็นพื้นที่ต้นแบบในเรื่องของธนาคารความดีที่มีการจัดการเป็นรูปธรรมและเป็นต้นแบบของ

การเรียนรู้ให้แก่คณะครูจากหลาย ๆ พื้นที่เข้ามาศึกษาดูงาน ส่งผลให้ชุมชนภายนอกเข้ามาศึกษาดูงานเกี่ยวกับการดำเนินงานของธนาคารความดี และสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสำหรับ จนกลายเป็นแหล่งศึกษาดูงาน เมื่อมีคนมาศึกษาดูงาน ชาวบ้านก็มีรายได้เสริมจากการนำผลิตผล หรือผลิตภัณฑ์ของชุมชนมาจำหน่าย ทำให้มีรายได้และเงินหมุนเวียนในชุมชนเพิ่มขึ้น

ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม

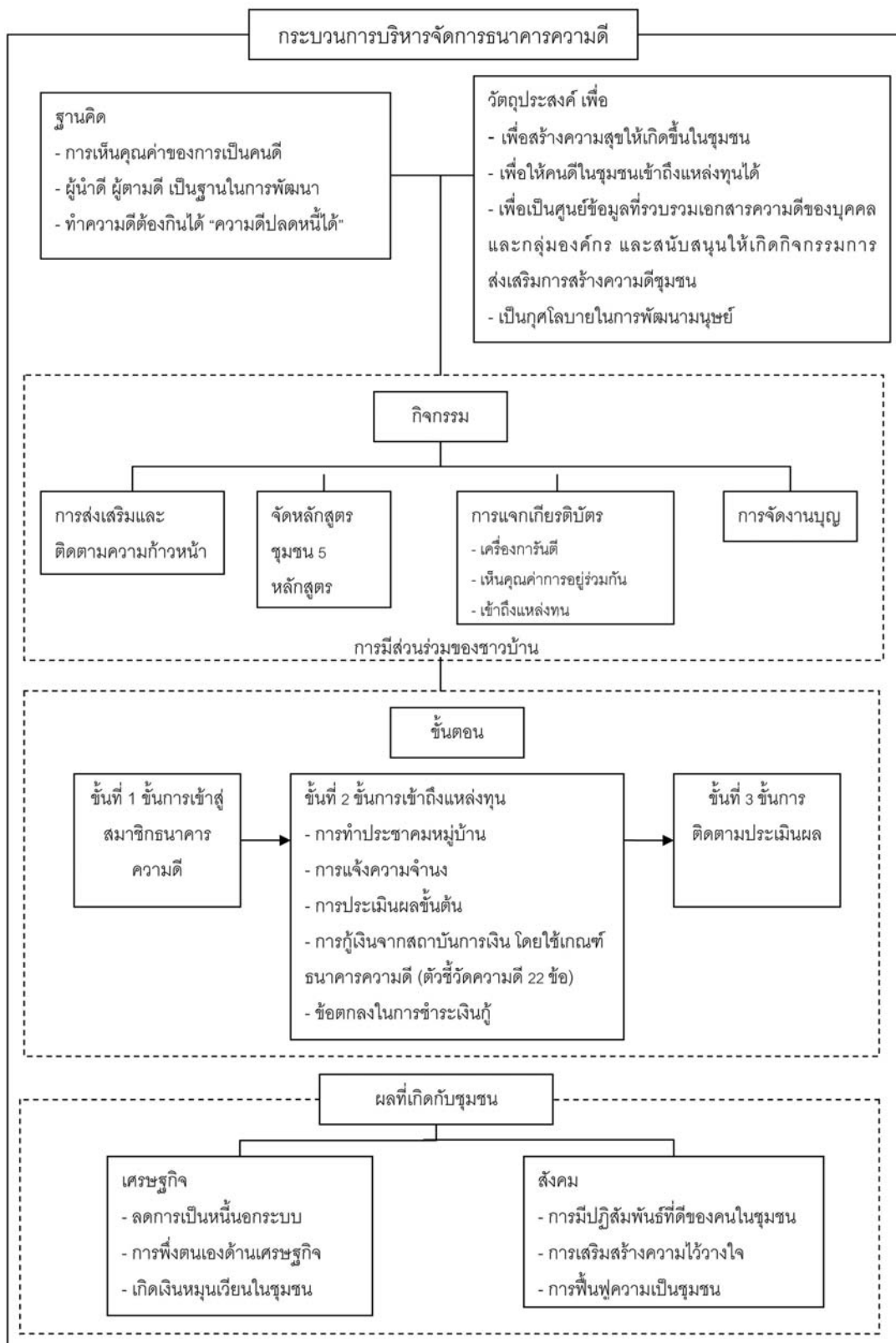
ก่อนจะมีธนาคารความดีชุมชนหนองสำหรับเผชิญปัญหาคนในชุมชน ไม่สนใจความเป็นไปของกันและกัน ต่างคนต่างอยู่ คิดถึงเรื่องของตนเองมากกว่าเรื่องส่วนรวม ความเป็นชุมชนค่อย ๆ เสื่อมสลายเป็นปัจเจกกันเพิ่มมากขึ้น เห็นเงินเป็นตัวตั้ง ใช้ชีวิตฟุ้งเฟ้อ เป็นหนี้เป็นสิน แต่ขาดความสุข ภายหลังจากที่เกิดธนาคารความดี ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลัก คือ สร้างความสุขให้กับชุมชน ลดหนี้สิน อีกทั้งยังเป็นกุศโลบายในการพัฒนาคน พัฒนาชุมชน ชาวบ้านเริ่มหันมาให้ความสนใจและเข้าร่วมทำกิจกรรมที่ธนาคารความดีจัดขึ้น มีส่วนร่วมในการกำหนดคัดเลือกคนดีของชุมชนตนเอง ซึ่งมีส่วนช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจในชุมชนเพิ่มขึ้น การปฏิสัมพันธ์จากการทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน ทำให้ความเป็นชุมชนหวนกลับมาอีกครั้ง

ตั้งแต่มีธนาคารความดี คนก็ดีขึ้น ทำความดีมากขึ้น คนก็ช่วยเหลือ ทำความดีทุกอย่าง ก็จะสามัคคีกัน ก็มารวมกลุ่มกันถือเป็นความดีอย่างหนึ่ง มันโยงไปถึงเรื่องอื่นด้วย เช่น สามารถเอาเรื่องไปปรึกษาเพื่อน ๆ ได้ จะเห็นดีด้วย เพื่อนจะให้คำปรึกษา มีอะไรขอความช่วยเหลือจากเพื่อนได้ รวมกลุ่มกันได้ มีส่วนร่วมนี้ก็มีกิจกรรมอะไรก็มาช่วยเหลือ ช่วยทำหมด มีที่ไหนก็ไปช่วย มีอะไรก็ช่วยกัน (สมปอง ดอกไม้, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2553)

ธนาคารความดีก่อให้เกิดการรวมกลุ่มกันของคนดี รวมไปถึงการส่งเสริมและสนับสนุนให้คนในชุมชนเข้าถึงแหล่งได้ด้วยการทำดีและรับรองกันเองในชุมชน ใช้ความดีเป็นตัวค้ำประกัน ซึ่งความดีเปรียบเสมือนเครื่องมือที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้คนในชุมชนมีความรับผิดชอบ คือ ภูแล่นคืบตามกำหนด ชื่อสัตย์ในการกู้ยืม เกิดการไว้วางใจกันซึ่งมีส่วนช่วยเสริมสร้างพลังของชุมชนฟื้นฟูความเป็นชุมชนให้กลับคืนมา

ภาพที่ 4.5

กระบวนการบริหารจัดการธนาคารความดี

ธนาคารความดี: การบรรลุเป้าหมายความสุขร่วมกันทั้งชุมชน

ธนาคารความดีเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาชุมชนหนองสาหร่ายให้สามารถไปสู่เป้าหมายที่คนในชุมชนดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ซึ่งชุมชนหนองสาหร่ายได้มีการนิยามความสุขไว้ว่า “สุขกายและใจ คิดได้อย่างคิด มีมิตรไมตรี ครอบครัวยุติ มีเงินทองใช้ โรคภัยไม่มี กินอิ่มนอนอุ่น อุดหนุนผู้นำ ทำตามสิ่งที่ถูก ทุกคนสามัคคี ย่อมมีความสุขเออย”

และมีการแบ่งระดับตัวชี้วัดความสุขเป็น 2 ระดับ คือ

ระดับบุคคลและครอบครัว

1. ครอบครัวอบอุ่นพร้อมหน้า สมาชิกในครอบครัวเป็นคนดีมีความซื่อสัตย์สุจริต
2. มีความเข้าอกเข้าใจกัน ร่วมทุกข์ร่วมสุข เอื้ออาทรต่อกัน เมื่อมีปัญหาช่วยปรึกษา

ปัญหาแก้ไข มีความสามัคคี

3. ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน
4. บุตรหลานในครอบครัวไม่เกเรมึนงานทำ
5. สมาชิกในครอบครัวมีงานทำ มีเงินใช้เพียงพอในครอบครัว
6. สุขกายสบายใจ ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ สุขภาพร่างกายแข็งแรง
7. ไม่มีหนี้สิน

ระดับชุมชน

1. ชุมชนเข้มแข็ง
 - การมีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนเรียนรู้
 - มีความสามัคคี สมานฉันท์และเอื้ออาทร
 - มีผู้นำที่ดี มีคุณธรรม มีจริยธรรม มีความเสียสละ นำการพัฒนา
 - มีการวางแผน แก้ปัญหา จัดกิจกรรม
 - เศรษฐกิจพอเพียง ลดละเลิกอบายมุข
 - มีการขอมเพิ่มรายได้และลดรายจ่าย
 - มีการจัดเวรยามอาสาสมัครในเรื่อง การป้องกันดูแลความปลอดภัยสอดส่อง

แก้ไขปัญหายาเสพติดและโรคระบาด

2. สวัสดิการชุมชน

- มีการจัดสวัสดิการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย
- มีการจัดสวัสดิการ เด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาสได้รับการดูแล

3. สุขภาพ

- มีอาหาร/น้ำดื่มสะอาดที่ผลิตเอง
- มีการออกกำลังกาย อาทิ การเดินแอโรบิค จัดกิจกรรมแข่งขันกีฬา
- ให้ความรู้การป้องกันโรคและการควบคุมโรค
- การรักษาสุขภาพ ทันตกรรมและแพทย์เฉพาะทาง

4. สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร

- ลดการใช้สารเคมี ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช
- ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยน้ำหมัก
- ให้ความรู้และการประเมินผลทรัพยากร
- มีระบบบำบัดน้ำเสียที่ดี และมีงบประมาณสนับสนุน
- ปลูกป่าชุมชนไว้ใช้ประโยชน์ กำหนดกติกาพันธุ์ไม้
- ให้ความรู้และการประเมินผลทรัพยากร
- การแปรรูปสับดำ
- มีการกำจัดขยะมูลฝอย

5. เศรษฐกิจ

- ลดรายจ่าย อาทิ ทำน้ำยาอเนกประสงค์ใช้เอง ปลูกพืชสวนครัว ปุ๋ยชีวภาพ
- เพิ่มรายได้ อาทิ ผลิตเชื้อเพลิง สับดำ น้ำดื่ม พริกแกง
- ราคาผลผลิตที่แน่นอน
- ส่งเสริมการออม อาทิ แจกกระปุกออมสิน จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ จัดกิจกรรม

กระตุ้น สร้างแรงจูงใจในการออม เป็นต้น

6. การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

- ขยายโอกาสทางการศึกษาภาคบังคับ การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.)
- จัดการศึกษาฟรี มีทุนการศึกษาถึงระดับปริญญา
- ส่งเสริมสนับสนุนวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น
- มีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ เข้าวัด และมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางศาสนา

เกณฑ์ทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่คนหนองสาหร่ายยึดถือและปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเอง ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และด้านอื่น ๆ ดังนั้นถ้าคนในชุมชนมีความคิดดี มีการกระทำที่ดี ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ชุมชน องค์กรชุมชน ตลอดจนจนถึง ขบวนการเครือข่ายองค์กรชุมชน มีการกระทำความดีและพัฒนาความดีงามอย่างต่อเนื่อง จนเป็น ขบวนการทางสังคม สังคมนั้นก็สามารถที่จะอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและยั่งยืน

ส่วนที่ 3 ธนาคารความดีกับการพัฒนาชุมชน

ธนาคารความดีกับการพัฒนาชุมชน

ธนาคารความดีชุมชนตำบลหนองสาหร่าย เกิดขึ้นมาได้เนื่องจากการจัดทำโครงการฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น โดยการที่คนในชุมชนได้ย้อนกลับไปดูภูมิหลังตนเองว่าอดีตเป็นอย่างไร ปัจจุบันทำไมถึงเปลี่ยนไป เมื่อย้อนดูแล้วก็พบว่าความสุขของคนในชุมชนได้ลดน้อยลง จึงคิดหาวิธีที่จะทำให้ชุมชนอยู่อย่างมีความสุข ประกอบกับศูนย์คุณธรรม ได้มีการจัดทำโครงการค้นหาคนดีศรีชุมชนขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับโครงการฟื้นฟูท้องถิ่น จึงทำให้เกิดการคิดตัวชี้วัดที่ตรงกับความต้องการของชุมชน และส่งผลให้คนในชุมชนเกิดความสุข ฟื้นฟูความเป็นชุมชนให้คืนกลับมา

การพัฒนาชุมชนนั้นควรมีเป้าหมายเบื้องต้นอยู่ที่การสร้างความเป็นชุมชน ซึ่งเป็นการทำให้ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมภายในชุมชนแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น การทำให้คนมาอยู่ร่วมกัน และช่วยให้ความไว้วางใจในการสื่อสารระหว่างกันนั้นนำไปสู่การเข้าใจในการกระทำทางสังคมอย่างแท้จริง มีชุมชนมากมายที่มีผลกระทบจากความแตกแยกของคนในชุมชน ความโดดเดี่ยวหวาดเหว และการเป็นปัจเจกที่เพิ่มสูงขึ้น แต่การสร้างความเป็นชุมชนมุ่งที่จะเปลี่ยนแปลงสิ่งเหล่านั้นถ้าหากสามารถสร้างกระบวนการและโครงสร้างระดับชุมชนให้ยั่งยืนอย่างมีประสิทธิภาพได้สำเร็จดังนั้นการสร้างความเป็นชุมชนเป็นสิ่งจำเป็น (ณัฐภัทร์ สุรินทรวงศ์, 2551, น. 17)

การพัฒนาชุมชนที่ดีนั้นจะต้องเป็นเงื่อนไขให้คนในชุมชนมาอยู่ร่วมกัน และจะต้องมั่นใจได้ว่าทุกกิจกรรมที่มีในชุมชนนั้นสามารถเพิ่มหรือเสริมการสร้างความเป็นชุมชน โดยหาสิ่งที่เชื่อมโยงบุคคลเข้าด้วยกันให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และควรเพิ่มการพึ่งพาอาศัยร่วมกัน เพื่อที่จะทำให้งานที่ได้รับประสิทธิผลสำเร็จ ส่วนใหญ่แล้วการมีปฏิสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการจะสำคัญที่สุด โดยควรจัดสรรเวลา สถานที่ และโอกาส ซึ่งต้องทำไปพร้อม ๆ กับกิจกรรมที่เป็นทางการ อย่างไรก็ตาม การสร้างความเป็นชุมชนไม่ได้หมายความว่าเพียง การจูงใจให้คนมาอยู่ร่วมกันแต่การสร้างความเป็นชุมชนยังเกี่ยวข้องถึงการกระตุ้นให้คนทำงานร่วมกัน และพัฒนาโครงสร้าง ซึ่งหมายถึงการที่คนต้องพึ่งพาอาศัยกันมากยิ่งขึ้นในการทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งประสบความสำเร็จ รวมทั้งหาทางให้ทุกคนสามารถช่วยเหลือ สนับสนุนและได้รับผลลัพธ์ที่มีคุณค่าอย่างแท้จริงจากบุคคลอื่น กระบวนการชุมชนที่แต่ละชุมชนมีล้วนเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความเป็นชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนในที่สุด

จากผลการศึกษา พบว่า ธนาคารความดีเป็นกลไกสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชน โดยกระบวนการชุมชนที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมช่วยเสริมสร้างการปฏิสัมพันธ์กันของผู้คนในชุมชน กระบวนการชุมชนดังกล่าวประกอบด้วย

คนดีรวมตัว

ผลจากการที่มีธนาคารความดีเกิดขึ้นในชุมชนหนองสาหร่าย ทำให้ความสัมพันธ์ที่ต่างคนต่างอยู่ต่างไม่สนใจกันของผู้คนในชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น จากคำบอกเล่าของคุณศิวโรดม จิตนิยม ทำให้เห็นว่า ธนาคารความดีช่วยทำให้เกิดการรวมตัวของคนในชุมชนซึ่งมีความต้องการที่จะเข้าถึงแหล่งทุน โดยมีข้อแม้ว่าทุกคนจะต้องผ่านเกณฑ์ความดีตามข้อตกลงที่ตั้งไว้เป็นกติกาที่ชุมชนรับรู้ร่วมกัน การรวมตัวรวมกลุ่มจึงมีความดีเป็นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาคน

เราใช้เงินเป็นเครื่องมือหน่อย ในเมื่อคุณอยากได้เงินกัน เราก็แอบ ๆ เอาเงินมาเป็นตัวล่อหน่อยเพื่อที่จะให้ทุกคนเดินตาม เวลาเดินตามมาแล้วทุกคนเป็นคนดีหมดเลย มันก็มีความสุขนี่ก็คือการพัฒนาที่ทำให้คนเป็นคนดีได้และทำให้ชุมชนมีความสุข เป็น ฤศโลบายง่าย ๆ (ศิวโรดม จิตนิยม, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2553)

แหล่งทุนหรือเงินกู้จากสถาบันเป็นเพียงฤศโลบายที่ทำให้คนมารวมตัวเท่านั้น โดยคนที่เข้าถึงแหล่งทุนนอกจากจะมีความจำเป็นแล้วยังต้องผ่านเกณฑ์คนดีโดยที่ชาวบ้านในชุมชนจะมารวมตัวและร่วมกันประเมินว่าเหมาะสมหรือผ่านเกณฑ์ตัวใดบ้าง การรวมตัวจึงไม่ใช่แค่เพียงการรวมคนที่จะกู้ แต่ยังหมายรวมถึงการรวมชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินและสรรหา ด้วยกลวิธีเช่นนี้ทำให้ชาวบ้านสามารถไว้วางใจ เชื่อมมัน อีกทั้งยังสนใจความเป็นไปของกันและกันชุมชนมากยิ่งขึ้น คนที่ผ่านเกณฑ์ความดีก็ต้องรักษามาตรฐานของตนเองไว้ เพราะอย่างน้อยก็ยังอยู่ในสายตาของคนในชุมชน การทำความดีโดยผ่านกิจกรรมของธนาคารความดีของชุมชนหนองสาหร่ายเป็นรูปธรรมที่จับต้องได้ “คุณไม่มีข้าวจะกินเอาความดีมาแลกเลยเอาเงินไปซื้อข้าวกิน ไม่มีจักรยานปั่นเอาความดีมาแลกเลยเอาจักรยานไปปั่น เราต้องการให้เปลี่ยนจากนามธรรมมาเป็นรูปธรรม โดยวิธีการใช้ฤศโลบาย เอาเงินมาเป็นตัวล่อหน่อย ชุมชนสามารถเดินได้” (ศิวโรดม จิตนิยม, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2553)

เรียนรู้ร่วมกัน

จากการศึกษาและสัมภาษณ์ พบว่า สำหรับชุมชนหนองสาหร่ายแล้วความดีกับความสุขเป็นเรื่องเดียวกัน ความเชื่อของชุมชนมีอยู่ว่า “สถานที่ไหนมีความดีมาก ๆ สถานที่นั้นจะมีความสุข” ที่มาของเกณฑ์ตัวชี้วัดความดีเกิดขึ้นมาจากการเรียนรู้ปัญหาและแสวงหาทางออก ร่วมกันของการแก้ไขปัญหาหนี้สินนอกระบบ สืบเนื่องเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ตามมาเรื่อย จนมาถึง

การเกิดขึ้นของธนาคารความดี จากการสนทนากลุ่มอย่างไม่เป็นทางการทำให้ทราบว่า ประมาณปี พ.ศ. 2548 คุณศิริโรจน์ได้ตั้งคำถามง่าย ๆ เกี่ยวกับความสุขที่หายไปจากชุมชน ทำให้ชาวบ้านเริ่มคิดถึงวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป การมีเงินมากมายแต่ทำไมถึงไม่มีความสุข จากคำถามตั้งต้น นำไปสู่การแสวงหาคำตอบร่วมกัน เวทีเฉพาะกิจที่รวมตัวแทนชาวบ้าน แกนนำของแต่ละหมู่บ้านมาประชุมกัน โดยมีนักวิชาการจากสถาบันการศึกษา มาร่วมกันประชุมว่าการที่จะทำให้ชาวบ้านมีความสุขนั้นจำเป็นต้องมีอะไรที่เป็นองค์ประกอบสำคัญ พุดคุยกันจนได้คำตอบว่าถ้าจะมีความสุขจะต้องมีความดี 9 เรื่อง คือ ผู้นำดี สุขภาพดี อาชีพดี ครอบครัวดี สามัคคีดี องค์กรดี เรียนรู้ดี สวัสดิการดี วัฒนธรรมดี แต่ที่สำคัญหากอยากให้ชาวบ้านมีความสุขผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่ดี วิธีการง่าย ๆ ที่ช่วยกันคิดขึ้นมาอย่างเช่น ถ้าอยากให้ชาวบ้านมีสุขภาพดี ก็ดูแลสุขภาพ กินอาหารครบ 5 หมู่ ออกกำลังกาย ใครอยากมีความสุขในครอบครัว พ่อแม่ห้ามทะเลาะกัน จะต้องรักกัน การมาร่วมพุดคุยแลกเปลี่ยนกันทำให้สามารถตกผลึกเกณฑ์ตัวชี้วัดความดีทั้ง 22 ข้อได้ในที่สุด

เสริมพลังสร้างสรรค์ชุมชนเป็นสุข

ธนาคารความดีถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นดี ๆ ที่ทำให้ชาวบ้านที่ประสบปัญหาหนี้สิน นอกระบบได้ตระหนักผลเสียที่เกิดขึ้นจากการเป็นหนี้สินมากขึ้น การหลุดพ้นจากหนี้สินนอกระบบ ที่จัดการได้ลำบากมาสู่การเป็นหนี้ในระบบที่เป็นของชุมชนเอง ทำให้ผ่อนคลายความตึงเครียดในชีวิตได้มากขึ้นจากที่ต้องคอยหางาน หาเงิน มาใช้หนี้ พวกหมวกกันน็อคก็ค่อยมาทวงเข้าทวงเย็น เป็นทุกข์มากกว่าเป็นสุข แต่ภายหลังจากมีการทำหนี้ให้อยู่ในระบบแล้ววิถีชีวิตก็เปลี่ยนไป ไม่ต้องเร่งร้อนหาเงินมาหมุน ไม่ต้องยืมหนี้จากพี่น้องมาคอยใช้ การปลดปล่อยตนเองทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนอย่างเห็นได้ชัด สังเกตได้จากรอยยิ้มที่เริ่มกลับมา

เมื่อก่อนลำบากหนี้นอกระบบดอกเบี้ยแพงเราก็ต้องวิ่งหา แต่อันนี้เราทำงานได้ เท่าไหร่ก็เอามาส่งพอประมาณ ไม่ต้องเดือดร้อนขึ้นเยอะ แต่ก่อนต้องวิ่ง ตะเกียกตะกายเพราะหนี้นอกระบบมันแพง ให้กับไปกู้ไม่เอาแล้ว เวลาไม่มีส่งก็วิ่งหา บางเดือนเรารับจ้างได้ทั้งเดือนก็มาส่งสบาย ๆ ยังมีเหลือใช้ให้ครอบครัว เวลาหา ก็รับจ้างถ้าไม่ทันก็ยืมพี่ ๆ น้อง ๆ เป็นหนี้กันเอง แต่พอดีมีธนาคารความดีให้เปิดกู้ คราวนี้ก็ไม่ต้องเดือดร้อนพี่ ๆ น้อง ๆ ไม่ต้องไปวิ่งหา (สมปอง ดอกไม้, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2553)

เมื่อก่อนจะเป็นหนี้หมวกกันน็อคเยอะมาก เข้ามา เทียงมา เก็บเงินกู้รายวัน ถามว่าหนี้เป็นเงินเยอะไหม อาจจะไม่เยอะแต่มันเป็นหนี้ที่ไม่สิ้นสุด เราไม่เคยกู้หรือแม้แต่ถามเขามาเขาบอกว่า เอาเงินมา 1,000 บาท ถ้ากู้เขาก็ยึดบัตรไป ส่ง 12 วัน วันละ

100 ส่งไปแปดวันเหลืออีกสี่วัน ปรากฏว่าเงินไม่มี ก็ล้ม เอาใหม่เริ่มใหม่ เอามา 1,000 หักวนกันไปมา กรณีเป็นหนี้ก็มี วันละสองร้อย ส่งเป็นเดือนหกพันแต่ก็หักเป็น ดอกเบี้ยหมด ถามว่าเขาหยุดงานได้ไหมก็ไม่ได้อาชีพรับจ้าง ต้องทำงานเพื่อเอาเงิน มาส่ง แต่พอเขาหลุดจากตรงนั้นมาแล้ว เขามาก็เอาจากเราส่งเดือนละหนึ่งพัน บาง วันปวดหัว วันนี้เหนื่อยนะอยากพักก็ได้พัก ไม่ต้องเคร่งเครียดจากหน้าตาที่เคย เครียดกว่านี้ก็ดีขึ้น มียิ้มแย้มแจ่มใสกันได้บ้าง เบิกเงินเดือนแล้วก็เอามาส่ง ยังมีเงิน เหลือจ่ายในครอบครัว (ธัญมล วัลลา, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2553)

สาเหตุหนึ่งของการที่ชาวบ้านสามารถหลุดพ้นจากหนี้สินนอกระบบได้ก็มาจากความ พยายามของคุณศิริโรตม์ ที่เป็นแกนและแรงผลักดันที่ต้องการให้ชาวบ้านไม่เป็นหนี้ มีความสุขและ เป็นคนดี โดยกุศโลบายที่มาจากธนาคารความดี ดังนั้นกิจกรรมต่าง ๆ ที่ธนาคารความดีหรือที่คุณ ศิริโรตม์จัด ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือมากกว่าที่จะเลียงหนี คุณศิริโรตม์ มีกลวิธีเสริมสร้างพลังของ คนในชุมชนด้วยวิธีการทางจิตวิทยาที่ได้ผลและเสริมสร้างความรู้สึกภาคภูมิใจในตัวเอง อีกทั้งยัง ทำให้ชาวบ้านสามารถดึงเอาศักยภาพที่ตัวเองมีออกมาใช้ได้เหมาะสม จากการสอบถาม และสัมภาษณ์ พบว่า คุณศิริโรตม์จะไม่ใช้วิธีการสั่งการคนในชุมชน แต่จะตั้งคำถามเพื่อให้ ชาวบ้านเอ่ย “ให้ทุกคนบอกเองว่าจะให้ทำอะไร ด้วยความสมัครใจของเขาตรงนี้จะทำให้ภูมิใจสิ่ง ที่เราบอก และเขาเต็มใจที่จะทำ” (ศิริโรตม์ จิตนิยม, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2553) คุณศิริโรตม์ กล่าวว่าถ้าชาวบ้านเต็มใจที่จะทำ ได้แสดงความสามารถอย่างเต็มที่พวกเขาจะรู้สึกได้ถึงความเป็น เจ้าของกิจกรรมหรือสิ่งที่เขากระทำทำให้บังเกิดผล

คนที่เขาเต็มใจที่จะทำ กับคนที่เกรงใจ หรือไม่เต็มใจที่จะทำ อย่างคนที่จะปลูกต้นไม้ เองเขาจะดูแลปลูกต้นไม้จนงามแต่คนที่บอกไปปลูกตรงนี้นะต้นไม้ก็จะตาย ถามเขา ว่าทำอะไรได้ไหมตามความสามารถ เพื่อให้คนแสดงความสามารถได้เต็มที่ เท่ากับ เราเปิดโอกาสให้เขาได้ทำเต็มที่ (ศิริโรตม์ จิตนิยม, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2553)

คุณศิริโรตม์ ยังกล่าวอีกว่า หลังจากมีธนาคารความดีแล้ว ชุมชนเองเริ่มจะรู้แล้วว่า มี ธรรมบุญชุมชน ใครทำดีก็จะได้ดี คนในชุมชนก็เริ่มเข้าแถวกันมา ตามกรอบตามเกณฑ์ที่ธนาคาร ความดีได้ตั้งไว้ ผลที่ตามมากับการทำความดี คนตระหนักถึงการทำความดีมากขึ้น ทำให้ใน ปัจจุบันนี้เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นกับคนในชุมชนพวกเขาจะดูแลกัน ชาวบ้านจะรู้กันเองอย่างสนิทใจว่า ใครฐานะเป็นอย่างไร รวย จน ลำบาก ทางธนาคารก็จะมีสวัสดิการดูแล

ทำดีแล้วทำไปใครจะรู้ล่ะ เราก็เลยเอามาเก็บไว้ที่ธนาคาร ถ้าเราทำดีจะมีข้อมูลมาก เลย ใครทำดีไว้เมื่อไร พลิกประวัติได้เลยที่ธนาคาร มีคนช่วยกันเก็บโดยที่คุณไม่ต้อง

ห้วง คุณทำไปเถอะไม่ต้องห่วงว่าใครจะรู้หรือไม่รู้ จะมีคนเก็บไว้เป็นหลักฐานข้อมูลชัดเจน บางทีคุณมีปัญหาเดือดร้อนนี้เรามาเปิดดู ว่าเขามีความดี นี่ก็เป็นหลักประกันว่าทำดีต้องได้ดีแน่ ๆ ในชุมชนเขาก็จะรู้ว่าเขาจะมองคุณว่าคุณดีจริง ๆ คุณจำเป็นจะต้องมีตรงนี้เพื่อเป็นหลักประกันว่าสิ่งที่คุณทำมันมีหลักฐานอยู่ตรงนี้ จะทำอย่างไรในสิ่งที่จะให้ความดีที่เขาทำเป็นตำนานไม่ใช่นิทาน ธนาคารความดีจะทำให้สิ่งที่เขาทำเป็นตำนาน ไม่ใช่นิทานไม่ใช่บอกว่ากาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วได้ทำความดีไว้มากมายเมื่อไหร่ไม่รู้ ถ้าเป็นตำนานก็ไปดูได้เลยในสถาบัน (ศิริโรดม จิตนิยม, สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2553)

ธนาคารความดีมีส่วนเสริมพลังกายพลังใจให้กับคนในชุมชน ให้มุ่งมั่นทำดีส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขส่วนรวมของคนในชุมชน ถ้าทุกคนเป็นคนดีชุมชนก็จะเป็นสุข ธนาคารความดีเป็นแหล่งเก็บข้อมูลความดีของคนดีในชุมชน การทำดีของคนในชุมชนจึงเป็นรูปธรรมที่สามารถตรวจสอบได้ การทำความดีจึงไม่ใช่แค่นิทาน แต่เป็นตำนานที่สามารถเล่าขานระบุนายละเอียดยี่สิบแปดชั่วโมง มีหน้าข่าวการทำความดีและเห็นผลในชาตินี้แน่นอนยังเป็นจุดเด่นประเด็นสำคัญที่ทำให้ คนสนใจที่จะทำความดีแม้ว่าจะมีตัวเงินเข้ามาเกี่ยวข้องแต่ถึงที่สุดแล้วคนทำดีก็ต้องรักษามาตรฐานของตนเอง

บทเรียนที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษา “ธนาคารความดีกับการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษา หมู่ที่ 4 บ้านหนองขุย ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี” พบว่า

ธนาคารความดีมีโครงสร้างในการบริหารแบบแบ่งงานตามหน้าที่ (Functional Structure) แต่การทำงานสามารถยืดหยุ่นได้ เพราะการประกอบอาชีพของคนในชุมชนนั้นเป็นอาชีพเกษตรกรรม จำเป็นจะต้องหาเลี้ยงชีพ ถ้าช่วงไหนเป็นช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิตคนในชุมชนจำเป็นต้องไปประกอบอาชีพของตนเองก่อน ถ้ามีงานเร่งด่วนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้สามารถมอบหน้าที่ให้กับกรรมการคนอื่น ๆ ดูแลแทนได้ ในที่นี้การบริหารจัดการสามารถยืดหยุ่นได้ สะท้อนให้เห็นในเรื่องของการทำงานที่ทดแทนกันได้ ขั้นตอนการทำงานยืดหยุ่นได้ มีความหมายรวมไปถึงเรื่องของการบริหารโดยยึดหลักความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การใช้ความเอื้ออาทรช่วยเหลือกัน เห็นอกเห็นใจกัน ในการทำงานและการให้บริการแก่คนในชุมชน ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดขึ้นนั่นคือ การใช้ความเป็นเครือญาติในการบริหารจัดการ คนในชุมชนมีพื้นฐานความเป็นเครือญาติกันทำให้รู้จักกันเป็นทุนเดิม มีปัญหาอะไรสามารถปรึกษารื้อถอนกันได้โดยสะดวก การทำ

ความเข้าใจร่วมกันผ่านการประชุมประชาคมจึงทำได้ง่าย ทำให้การบริหารจัดการมีความยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพ

นอกจากเรื่องความเป็นเครือญาตินั้น การทำงานบางครั้งอาจจะขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละคนที่จะเข้ามาทำงานในตำแหน่งนั้น ๆ เพราะถ้าบุคคลนั้นมีความถนัดในด้านใดด้านหนึ่งแล้ว ย่อมทำงานด้านนั้นออกมาได้ดีกว่าผู้ที่ไม่มีความถนัด เช่น การเคี้ยวข้อมูลเกี่ยวกับคนดีในตำบล จะต้องอาศัยผู้ที่มีทักษะในการทำงานด้านคอมพิวเตอร์ หรือมีพื้นฐานด้านโปรแกรมต่าง ๆ ที่จะสามารถทำให้งานเสร็จลุล่วงไปได้ อีกประการหนึ่งถ้าบุคคลใดมีความสนใจในการทำงานทางธนาการความดีพร้อมที่จะเปิดโอกาสให้กับผู้ที่ต้องการจะช่วยเหลือการทำงานของธนาการความดี ถือว่าเป็นการพัฒนาความสามารถของคนอีกด้านหนึ่ง ถ้าคนที่เข้ามาช่วยงานมีการศึกษาในระดับที่สูงจะส่งผลที่ดีในการทำงานเพราะบางตำแหน่งหน้าที่จำเป็นจะต้องอาศัยผู้มีความรู้ที่พร้อมจะทำงาน หรือถ่ายทอดแก่บุคคลอื่นให้รับทราบถึงข้อมูลได้ การนำคนรุ่นใหม่ที่เป็นจบการศึกษาหรือกลับมาอยู่ในชุมชน เข้ามาช่วยในการบริหารจัดการ สามารถขับเคลื่อนการทำงานของธนาการความดีและช่วยเหลือชุมชนได้ เป็นการส่งเสริมให้บัณฑิตกลับมาพัฒนาชุมชนของตนเองโดยอาศัยความรู้ที่ศึกษามาได้

สิ่งที่สำคัญในการบริหารธนาการความดี คือ เรื่องของผู้นำที่จะต้องมีความรู้ที่มีการทำงานที่จริงจังเสียสละ อดทน และโปร่งใสที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน เมื่อคนในชุมชนมีศรัทธาในตัวผู้นำ ทำให้ทุกคนพร้อมที่จะปฏิบัติตามทำให้การทำงานขับเคลื่อนไปด้วยดี

ในการดำเนินงานธนาการความดีเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า ก่อนหน้านี้มีการจัดทำเกณฑ์ตัวชี้วัดความดี 22 ข้อ ตัวชี้วัดรวม 63 ข้อขึ้น ซึ่งเกณฑ์ตัวชี้วัดความดีที่ได้ดังกล่าวเป็นเครื่องมือที่ชุมชนใช้ในการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นทั้งวิธีการ (means) และเป้าหมาย (end) ในการพัฒนา ในฐานะที่เป็นวิธีการ คือ เป็นตัวที่ทำให้กระบวนการของการที่จะปฏิบัติต่อองค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่นในเรื่องของการกู้ยืมเงิน สมาชิกมีความรับผิดชอบในการที่จะกู้ ในการที่จะคืนเงินกู้ ทำให้ความเสียหายที่มีต่อสถาบันการเงินลดลง ทำให้การหมุนเวียนของการทำธุรกรรมมีมากขึ้น ทำให้เกิดผลกำไรมากขึ้น ทำให้เกิดผลประโยชน์ต่อองค์กรมากขึ้น

ส่วนที่เป็นเป้าหมาย คือ ทำให้ทุกคนมีความซื่อสัตย์ ซื่อตรง ประพฤติดี มีความรับผิดชอบขั้นขั้นแข็ง ทำให้ตัวสมาชิกเองก็สามารถที่จะปฏิบัติตามเงื่อนไขข้อตกลงขององค์กรของสถาบัน ทำให้สมาชิกที่จะดูแลตัวเองได้ ฟังตนเองได้ช่วยเหลือผู้อื่นได้ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม รวมไปถึงเรื่องของการปลูกฝังจิตสำนึกของคน พัฒนาคน มันอาจจะเป็นตัวเป้าหมาย สามารถสะท้อนอยู่ในเรื่องของการพัฒนาตัวชี้วัดความดี เป้าหมายตัวหนึ่งของตัวนี้มันทำให้เกิดการพัฒนา

คน สร้างจิตสำนึกของคน การปลูกฝังค่านิยมระดับสูง ทำให้คนมีจิตสำนึกมีคุณภาพ และมี ศักยภาพเพิ่มขึ้น

พลังที่เกิดขึ้นจากการที่ชุมชนพึ่งตนเองได้ในหลาย ๆ ด้าน ด้านอาหารที่เกิดจาก กิจกรรมของธนาคารทำให้ ลดละความไม่จำเป็น พึ่งตนเองในเรื่องของการปลูกพืช เรื่องของความ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในการดูแลกัน เอื้ออาทร ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีความ เหนียวแน่น ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมากขึ้น

เรื่องของเศรษฐกิจอันนี้สำคัญ จริง ๆ แล้วปัญหาของชุมชนที่ขาดความเข้มแข็ง คือ เรื่องของเศรษฐกิจพื้นฐาน ที่จะต้องไปก่อหนี้ยืมสิน ทำให้คนต้องดิ้นรนออกจากชุมชนไปหาเงินหา ทองมา เพราะฉะนั้นถ้าเศรษฐกิจนอกระบบมันถูกลดลงไปได้ คนไม่มีหนี้สินนอกระบบ มีหนี้เฉพาะใน ชุมชนเอง ดูแลกันช่วยเหลือกัน ในตรงนี้ก็สามารทำให้คนพึ่งพาตนเองได้ในเรื่องของเศรษฐกิจ สูงขึ้น คนก็ไม่ต้องดิ้นรนออกไปนอกชุมชน ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องที่มีผลต่อชุมชน และสร้างความ เข้มแข็ง สุดท้ายจะเห็นว่าทั้งหมดการบริหารจัดการที่ดีก็ดี เรื่องที่ชุมชนเข้มแข็งขึ้นก็ดี สุดท้ายก็จะ ลงมาสู่ความสุขของคนทั้งในระดับของครอบครัว ชุมชน

การดำเนินงานของธนาคารความดี ยึดความต้องการของคนในชุมชนเป็นหลัก ให้คน ในชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่ก่อนเกิดธนาคารความดี ซึ่งอยู่ในส่วนของการสร้างตัวชีวิตความดี ประชาชนมีความรู้เรื่องตัวชีวิต ด้วยการเข้าร่วมคิด โดยเห็นว่าตัวชีวิตดังกล่าวจะส่งเสริมให้เกิด กระบวนการส่งเสริมคนดี นำไปสู่ครอบครัวอบอุ่นแข็งแรง ส่งผลให้เกิดชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ทำให้ชุมชนตื่นตัวประชาชนเสนอตัวชีวิตอย่างมากมาย เกิดกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการ กลุ่ม และการเสริมสร้างพลังชุมชนเอง เนื่องจากชุมชนเป็นผู้ดำเนินการเอง ทำให้เกิดความเชื่อมั่น ในสิ่งที่ตนเองสร้างและยึดปฏิบัติกันมา

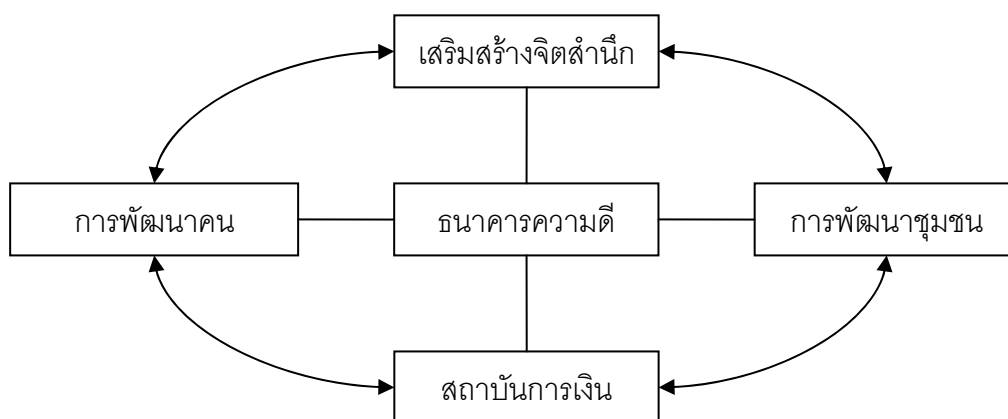
กระบวนการบริหารจัดการของธนาคารความดี ขึ้นอยู่กับฐานความคิดของคนใน ชุมชน ซึ่งคนในชุมชนเกิดการพัฒนาในเรื่องจิตสำนึก ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ทำให้ การดำเนินงานธนาคารความดีเกิดประสิทธิภาพ และสามารถช่วยส่งเสริมให้สถาบันการเงินชุมชนฯ เกิดความมั่นคงแข็งแรง ได้โดยที่เกิดจากความตระหนักของคนในชุมชนเองในเรื่องการชำระหนี้สิน ตามกำหนดกับสถาบันการเงินชุมชนฯ เมื่อคนที่กู้ยืมชำระตรงตามเวลา ส่งผลต่อการบริหารจัดการ ของสถาบันการเงินชุมชนฯ เพราะทำให้เกิดการหมุนเวียนเงินในระบบ และเพื่อเป็นประโยชน์ต่อ ผู้อื่นอีกด้วย

ผลที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมธนาคารความดี เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมที่ ส่งผลในทางที่ดีขึ้นกับตัวเอง ในแง่ของทัศนคติในการดำเนินชีวิต ใช้วิธีคิดตามหลักพุทธศาสนา อาจกล่าวได้ว่า เป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการเสริมสร้างเรียนรู้ที่มาจากภายในจิตใจ โดยพุทธ

ศาสนามองว่า ความสุขของมนุษย์เกิดจากการรู้จักดำเนินชีวิตให้ถูกต้องทั้งต่อตนเองและผู้อื่น การรู้จักดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง คือ การรู้จักพูดเป็น คิดเป็น ทำเป็น โดยการคิดเป็น หรือการคิดอย่างถูกต้องเป็นศูนย์กลางที่ทำหน้าที่บริหารการดำเนินชีวิตทั้งหมด คอยชี้แนะและควบคุมการกระทำ (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ, 2548, น. 29) นอกจากนี้แล้วในส่วนของผู้ที่เคยข้องเกี่ยวกับอบายมุข สามารถทำการลด ละ เลิกได้ เพราะปฏิบัติตามเกณฑ์ตัวชี้วัดความดี ที่ให้งดการขายสุราและของมีนเมาในวันพระ แต่ทั้งนี้แล้วก็ต้องขึ้นอยู่กับตัวบุคคลนั้นด้วย

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงจากปัจเจกตัวบุคคลแล้ว ก็สามารถทำให้เกิดการพัฒนาไปสู่ครอบครัวของตนเอง ช่วยส่งเสริมคนในครอบครัวให้มีความเอื้อเฟื้อ รู้จักการให้อภัยซึ่งกันและกัน จากนั้นส่งผลมายังกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ส่งผลให้คนในชุมชนมีความสามัคคี ประองดองกัน และทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและอยู่ได้อย่างยั่งยืนโดยอาศัยการทำกิจกรรมธนาคารความดีสืบต่อไป

ภาพที่ 4.6
ผลการดำเนินงานธนาคารความดี

จากแผนภาพธนาคารความดีเปรียบเสมือนเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาชุมชนของตำบลหนองสาหร่าย ซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาคน และทำให้เกิดความสุขร่วมกันทั้งชุมชน

โดยในการดำเนินงานธนาคารความดีนั้น มุ่งเสริมสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชน โดยการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดี เรื่องคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงาม ให้กับคนทุกเพศทุกวัยตั้งแต่เด็กเยาวชนไปจนถึงผู้สูงอายุ เพื่อให้ทุกคนยึดมั่นและปฏิบัติในสิ่งที่ดีต่อตนเองและผู้อื่นในสังคม โดยการใช้หลักสูตรชุมชนเป็นส่วนช่วยในการเสริมสร้างจิตสำนึก ได้แก่ หลักสูตรวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งต้องการให้เยาวชน และคนในชุมชนได้เรียนรู้และปลูกฝังเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของ

ชุมชน คือ รำเหย่ย กลองยาว รำโทน โดยการสอนในโรงเรียนทั้ง 3 แห่งในชุมชน และเมื่อมีการจัดงานแสดงในวันสำคัญต่าง ๆ คนในชุมชนเองสามารถนำวัฒนธรรมรำเหย่ยมาแสดงเพื่อเป็นการเผยแพร่ และให้คนรุ่นต่อไปได้อนุรักษ์ไว้ และเกิดความรู้สึกรักและหวงแหนในสิ่งที่ชุมชนมี หลักสูตรโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นการเสริมสร้างจิตสำนึกของเด็กให้รู้ถึงหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา และคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิต เช่น การไม่เบียดเบียนผู้อื่น การเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ การปฏิบัติตามหน้าที่ ๆ ได้รับ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นการเสริมสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับเด็กตั้งแต่พื้นฐาน อีกทั้งยังมีการทำบุญทุกวันพระในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา เพื่ออบรมจิตใจให้ยึดมั่นในหลักพระพุทธศาสนาและการปฏิบัติที่ดีงาม หลักสูตรบันทึกความดี เป็นการเสริมสร้างให้เด็กรู้จักการทำความดี และให้เด็กได้ปฏิบัติจริง และบันทึกสิ่งที่ทำไว้ในสมุดบันทึกความดี เด็กก็จะมีความคิดในการที่จะทำดีเหมือนเป็นการสั่งสม และซึมซับไปโดยไม่รู้ตัว เมื่อย้อนกลับมาดูจะกลายเป็นการทำดีเป็นกิจวัตรประจำวัน กลายเป็นคนคิดดีทำดี จากหลักสูตรทั้งหมดที่ชุมชนเป็นคนคิด และนำไปสู่การปฏิบัติเป็นการเสริมสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับคนในชุมชนโดยพื้นฐานไว้ตั้งแต่เด็ก ส่งผลให้ชุมชนเกิดการพัฒนาและยกระดับจิตใจของคนในชุมชนให้สูงขึ้นและเกิดการพัฒนาคอนอย่างต่อเนื่อง

ธนาคารความดีมีส่วนช่วยให้เกิดการพัฒนาคอนในชุมชน กล่าวคือ การที่คนมีการเสริมสร้างจิตสำนึกที่ดีแล้วนั้น ส่งผลไปสู่การพัฒนาคนของชุมชนหนองสาหร่ายโดยการใช้จ่ายความดี 22 ตัว เป็นฐานในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ในด้านต่าง ๆ เช่น การลด ละ เลิก อบายมุขของคนในชุมชน คนที่มีนิสัยติดเหล้า สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ เนื่องจากถ้าคน ๆ นั้นต้องการเข้าถึงแหล่งทุนของสถาบัน โดยการใช้ความดีเข้าถึงแหล่งทุน ทางสถาบันการเงินฯ และธนาคารความดีจะมีหนังสือสัญญาใจจดเหล้าทุกวันพระ คนที่จะเข้าถึงแหล่งทุนต้องทำสัญญาในการงดเหล้าทุกวันพระกับทางสถาบันการเงิน เพื่อเป็นสิ่งยืนยันในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และจะมีการติดตามประเมินผลคนที่ทำสัญญาอีกด้วย

ธนาคารความดีต้องทำงานเชื่อมโยงและมีความสัมพันธ์กับสถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่าย เพราะการที่ชุมชนมีการจัดทำเกณฑ์ตัวชี้วัดความดีขึ้นมานั้น เพื่อเป็นแนวทางในการให้คนประพฤติปฏิบัติตามในสิ่งที่ดี เพราะคิดว่าถ้าคนทำตามเกณฑ์ความดีดังกล่าวสามารถทำให้คนในชุมชนมีความสุขในที่สุด ทั้งนี้การที่มีธนาคารความดียังส่งผลดีต่อสถาบันการเงิน กล่าวคือ คนในชุมชนมีการคิดดี โดยเกิดจากการเสริมสร้างจิตสำนึก ส่งผลให้เกิดการปฏิบัติดีตามเกณฑ์ความดี ถ้าคน ๆ นั้นเป็นผู้ที่ฝากความดีกับธนาคารความดี แล้วมีความเดือดร้อนในด้านการเงิน สามารถนำความดีนั้นมาเป็นสิ่งที่ค้ำประกันตนเองได้โดยไม่ต้องมีผู้อื่นมาค้ำประกัน และเมื่อได้กู้ยืมเงินจากทางสถาบันการเงินแล้วนั้น ถ้าคนนั้นเป็นผู้ที่มีความดีอยู่ในตัว

แล้ว ได้รับการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดี จนเกิดการพัฒนา คน ๆ นั้นจะมีความซื่อสัตย์ในตัวเอง สามารถรับผิดชอบในสิ่งที่ตนเองได้รับปากไว้ คือ การชำระเงินกู้คืนสถาบันการเงินตามเวลาที่สถาบันกำหนด ส่งผลเกื้อหนุนให้สถาบันการเงินชุมชนฯ เกิดการหมุนเวียนของเงินทุนเพิ่มขึ้น และเป็นประโยชน์ต่อการช่วยเหลือผู้อื่นที่มีความเดือดร้อนด้านการเงินได้อีก

จากการที่ธนาคารความดีมีส่วนเสริมสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับคนในชุมชน ในเรื่อง คุณธรรมและจริยธรรม ส่งผลให้คนในชุมชนเกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติ ค่านิยม พฤติกรรมไปในทิศทางที่ดีขึ้น เกิดการพัฒนาศักยภาพของตนเองในด้านต่าง ๆ เช่น การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ เรื่องของอาหาร พืชผักสวนครัว ทำให้ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น มีการเก็บออมที่ดี เมื่อคนเกิดการพัฒนาด้านตนเองแล้ว ย่อมส่งผลดีต่อการพัฒนาชุมชนตามมา

ดังนั้น ธนาคารความดีส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน โดยการที่คนในชุมชนเกิดการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน จากการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนร่วมกัน เช่น การจัดทำเกณฑ์ ตัวชี้วัดความดี มีการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็น ชักถามข้อสงสัย และกำหนด ตัวชี้วัดร่วมกันในที่สุด นอกจากนั้น มีการจัดงานบุญในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันปีใหม่ วันสงกรานต์ มีการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ การรำเหย่ย ที่ทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกร่วมกัน ในการวางแผนเอกลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงาม จากการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชนเอง ทำให้เกิดการรวมตัวกันของคนดี ที่ใดที่มีคนดี มีความดี ที่นั่นจะมีความสุขตามมา

การมีธนาคารความดี ทำให้คนรู้สึกมีความเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน เพราะต่างคนต่างทำดีผ่านกิจกรรมธนาคารความดี เมื่อคนในชุมชนที่มีการคิดดี ปฏิบัติดี มาอยู่ร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน มีความเอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจจนเกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีซึ่งกันและกันเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังก่อให้เกิดพลังชุมชนและแรงขับเคลื่อนการพัฒนาจากภายในชุมชนเอง และส่งผลให้ชุมชนสามารถเดินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ คือ ความสุขร่วมกันทั้งชุมชน